

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 37.

Fredagen den 14 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande månad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

I en till riksdagen den 17 maj 1940 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 276, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 26 juni 1933 (nr 391) angående mjölkavgift;
- 2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;
- 3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;
- 4) förordning angående avgift för smör, som användes för framställning av grädde;

dels ock

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget för tiden från och med den 1 september 1940 till och med den 31 augusti 1941 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder,

3) medgiva, att de medel, som enligt gällande bestämmelser skulle ingå i jordbrukets prisregleringsfond eller fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen, efter utgången av juni 1940 ej längre skulle över vederbörande avsättningsanslag tillföras nämnda fonder,

4) för budgetåret 1940/41 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett reservationsanslag av 120,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 90 av herr *Andersson, Verner*, likalydande med II: 152 av herr *Petersson* i Dahl m. fl., vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att äggregleringens organisation måtte förläggas till lämplig avdelning inom livsmedelskommissionen;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

2) I: 231 av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl., likalydande med II: 291 av herr *Persson* i Falla m. fl., vari hemställdt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 276

dels måtte i fråga om prispolitiken beakta vad motionärerna anfört om nödvändigheten av sådan jämkning av direktiven, att den inhemska produktionen av livsmedel så vitt möjligt säkerställdes,

och dels måtte i fråga om prisrabatteringen å smör uttala, att jordbrukarna borde i så måtto jämföras med övriga medborgargrupper, att de, som ej uppnått viss beskattningsbar inkomst eller förmögenhet, utan behovsprövning bleve berättigade att komma i åtnjutande av rabattkort;

3) I: 235 av herr *Andersson, Elof*, m. fl., likalydande med II: 298 av herr *Carlström* m. fl., vari hemställdt,

att riksdagen i enlighet med vad livsmedelskommissionen föreslagit måtte besluta en höjning av den kvantitet mjölk, för vilken s. k. producentbidrag utginge, från 650 till 900 kg per månad och att bidraget skulle höjas till 3 öre per kg under månaderna oktober—mars,

samt att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 276 måtte uttala sig för att vid regleringen av fodermedelstilldelningen och vid utformningen av smörrabattsystemet vad motionärerna därom anfört vunnit beaktande;

4) I: 236 av herr *Näslund* m. fl., likalydande med II: 297 av herr *Sandberg* m. fl., vari hemställdt,

att riksdagen måtte besluta, att det särskilda prisutjämningsbidrag, som utginge till de tre nordligaste prisutjämningsdistrikten, skulle utgå med i mellersta Norrlands distrikt 1.5 öre, i Västerbottens distrikt 2.5 öre och i Norrbottens distrikt 3.5 öre per kilogram produktmjölk,

och att till produktionsfrämjande åtgärder på jordbrukets område i Norrland samt delar av Kopparbergs och Värmlands län för budgetåret 1940/41 ett belopp av 1,000,000 kronor måtte ställas till förfogande;

5) I: 237 av herr *Holstenson* m. fl., likalydande med II: 296 av herr *Svensson* m. fl., vari hemställdt,

att Kungl. Maj:t måtte erhålla sådana fullmakter, som genom ett förhöjt smörpris möjliggjorde en omedelbar generell prisförbättring av mjölken, icke understigande 1 öre per kg, och genom mjölkavgiftens bibehållande fortsatt stöd beredas åt mejeriorganisationerna och produktmjölkpriset,

att pristillägg på lantsmör med ett prisutjämningsbidraget för respektive mjölkkvantitet motsvarande belopp måtte utgå till alla landets producenter av lantsmör, som svåriligen kunde lämna mjölk till mejeri, samt lantsmöret likställas med mejerismör i fråga om erhållande av prisrabatt å smör,

att inlösningpriset å brödspannmål måtte höjas till belopp, icke understigande vad i motionerna sades,

ävensom att övriga i motionerna framförda synpunkter måtte vinna beaktande;

6) I: 238 av herr *Andersson, Alfred*, m. fl., vari föreslagits,

att producentbidraget på mjölk under nästa regleringsår måtte utgå med 3 öre per kg för en årskvantitet av högst 10,000 kg,

att smörrabatt måtte utgå efter lika grunder för lantsmör och mejerismör,

att konsument- och producenthushåll måtte jämföras vid erhållande av rabattkort på smör,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att dispens måtte givas från pastöriseringsförordningens tillämpning för sådana områden, där ett större antal jordbrukarefamiljer vore för sin utkomst beroende av möjligheten att upprätthålla sina mjölkleveranser till gamla kunder,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om ett produktionskostnadsstöd för det mindre jordbruket samt att detta förslag måtte föreläggas 1940 års urtima riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition

dels antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 26 juni 1933 (nr 391) angående mjölkavgift;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;

3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;

4) förordning angående avgift för smör, som användes för framställning av grädde;

dels ock

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna riktlinjer,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget för tiden från och med den 1 september 1940 till och med den 31 augusti 1941 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna grunder,

3) medgiva, att de medel, som enligt gällande bestämmelser skulle ingå i jordbrukets prisregleringsfond eller fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen, efter utgången av juni 1940 ej längre skulle över vederbörande avsättningsanslag tillföras nämnda fonder,

4) för budgetåret 1940/41 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett reservationsanslag av 120,000,000 kronor;

B. att följande motioner, nämligen

I: 90 och II: 152, likalydande, I: 231 och II: 291, likalydande, I: 235 och II: 298, likalydande, I: 236 och II: 297, likalydande, I: 237 och II: 296, likalydande, samt I: 238,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Med hänsyn till att det av flera skäl är angeläget, att rubbningar i grunderna för mjölkregleringen för närvarande undvikas, förordar departementschefen, att anordningen med producentbidrag bibehålles i sin nuvarande gestaltning. Någon utvidgning av ifrågavarande stödanordning på sätt livsmedelskommissionens föreslagit anser sig departementschefen alltså icke kunna förorda. Enligt livsmedelskommissionens förslag skulle producentbidrag utgå på en ökad kvantitet mjölk (nu intill 650 kilogram i månaden) samt under viss tid av året höjas från 2 öre till 3 öre för kilogram. Frågan om producentbidragets avvägning behandlas i motionerna I: 235 och II: 298, likalydande, I: 237 och II: 296, likalydande, samt I: 238, därvid med hänsyn till önskvärd förbättring av det mindre jordbrukets ställning en utvidgning av ifrågavarande stödanordning förordas i anslutning till livsmedelskommis-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 sionens förslag. Utskottet vill erinra om att så sent som vid 1939 års urtima riksdag beslöts höjning från 450 till 650 kilogram av den månadskvantitet, varpå ifrågavarande bidrag beräknas. Med hänsyn till de ökade ekonomiska svårigheterna för småbrukarna, särskilt till följd av minskad tillgång på fodermedel, finner utskottet det tillrådligt att bidraget höjes från 2 till 3 öre under vinterhalvåret. Påpekas må emellertid, att en sådan höjning kan medföra en minskning av prisutjämningsbidragen, om icke motsvarande ökade statsmedel ställas till förfogande för mjölkregleringen. Utskottet anser vidare, att det kan övervägas att även på andra sätt än genom ökat producentbidrag söka förbättra småbrukarnas svåra ställning, exempelvis genom att tillhandahålla dem förbilligade fodermedel och gödningsämnen.

Utskottet biträder vad departementschefen sålunda föreslagit i fråga om regleringen av fettförsörjningen, men vill samtidigt framhålla, att det nu tillämpade rabattsystemet för smör blivit föremål för åtskilliga erinringar i samtliga de motioner, vilka väckts i anledning av förevarande proposition, nämligen de likalydande I: 231 och II: 291, de likalydande I: 235 och II: 298, de likalydande I: 236 och II: 297, de likalydande I: 237 och II: 296 samt slutligen I: 238. Motionärernas betänkligheter gälla tvenne huvudpunkter i rabattsystemet; dels finna de gränsdragningen genom det beskattningsbara beloppets bestämmande till 1,500 kronor vara för frikostig, och dels anse de att den hjälpbehövande jordbruksbefolkningen blivit missgynnad i jämförelse med andra befolkningsgrupper, på vilka nyssnämnda gränsdragning tillämpas. Jämväl utskottet delar i stort sett motionärernas uppfattning. Enligt vad som försports från olika håll synes ej heller vara tillräckligt sört för att icke utlämnade rabattkort kunna missbrukas. Det har ock gjorts gällande, att inköpskvantiteterna lämpligen kunna något minskas, varigenom även omförmälda missbruk skulle kunna i viss mån förebyggas. Det vill synas utskottet, som en sänkning av det angivna beskattningsbara beloppet till förslagsvis 1,000 kronor skulle kunna övervägas. Vidare torde samma grunder principiellt böra tillämpas i förevarande avseende för jordbruks- som för annan befolkning. Med hänsyn emellertid till jordbrukarnas ställning såsom mjölkproducenter torde dock visst fog föreligga att jämväl i fortsättningen bibehålla kravet på behovsprövning för jordbrukarnas del. De nuvarande grunderna för behovsprövningen — jordbrukare må i regel ej tilldelas rabattkort, om mjölkproduktionen per år överskrider viss kvantitet per hushållsmedlem — synas dock enligt vad utskottet nyss anfört icke vara tillfredsställande. Denna prövning torde böra så omläggas att jordbrukarna verkligen kunna tilldelas rabattkort i alla de fall, då detta befinnes vara av behovet påkallat.

Till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland föreslår departementschefen medelsanvisning jämväl för nästkommande budgetår. För dessa stödåtgärder, som avse även vissa delar av Dalarna och Värmland, äskas ett belopp av 900,000 kronor. Utskottet har ingen erinran att framställa mot angivna äskande och kan följaktligen icke tillstyrka den höjning av anslaget till 1,000,000 kronor, som påyrkas i de likalydande motionerna I: 236 och II: 297.»

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herr *Alfred Andersson*, som ansett, att utskottets yttrande i vad avsåge producentbidragen bort hava följande lydelse:

»Med hänsyn till — — — (lika med utskottet) — — — bidrag beräknas.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Med hänsyn till de ökade ekonomiska svårigheterna för småbrukarna; särskilt till följd av minskad tillgång på fodermedel, finner utskottet det tillräddligt, dels att bidraget höjes från 2 till 3 öre under vinterhalvåret, och dels att bidraget beräknas per halvår i stället för per månad. Påpekas må — — — (lika med utskottet) — — — och gödningsämnen.»

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Detta utskottsutlåtande avser ju att ge Kungl. Maj:t en fullmakt för att Kungl. Maj:t under denna svåra tid skall kunna lättare och smidigare besluta från fall till fall efter som läget bedömes. Emot detta är ingenting att anmärka. Det är helt naturligt, och det är den enda väg man kan gå i dessa tider. Det är alldeles klart, att den kris, vi nu genomgå, kan kasta omkull alla tidigare beräkningar. Efter allt att döma kommer den att bli värre och värre, och otvivelaktigt komma de mindre jordbrukarna att klämmas hårdare och hårdare bland annat genom knappheten på foder och fördyringen av detsamma, höjda räntor, m. m. Det är i medvetande härom, som jag och mina medmotionärer liksom andra motionärer här i riksdagen ha gjort ett försök att åstadkomma något längre gående stödåtgärder för det mindre jordbruket än som kommit till synes i den kungl. propositionen.

Vi finna i propositionen bland annat, att livsmedelskommissionen har framlagt ett förslag om åtgärder till ökat stöd åt småbruket, i det att kommissionen har velat rekommendera en höjning av den mjölmängd, som ligger till grund för producentbidragen, från 650 liter till 900 liter, vilket skulle innebära ett stöd för de mindre jordbrukarna och främst naturligtvis för de svagaste och sämst ställda, och därutöver har kommissionen också föreslagit en höjning från 2 öre till 3 öre per liter för vinterhalvåret med bibehållande av 2 öre för sommarhalvåret.

Under urtima riksdagen uttalade första särskilda utskottet utöver det beslut, som då fattades om en höjning från 450 liter till 650 liter, att det vore önskvärt, om uträkningen av detta bidrag kunde göras årsvis i stället för månadsvis. Emellertid har departementschefen icke fäst något avseende vid detta, trots att riksdagens båda kamrar uttalat sig i samma syfte som det särskilda utskottet då skrev om. Jag har därför i motionen tagit upp detta ärendet och hemställt, att man måtte gå in för denna uträkning. Jag har en del andra saker i motionen, som jag icke har direkt anledning att just nu taga upp, men denna ändring i beräkningen skulle enligt min mening spela en ganska väsentlig roll i stödet för de mindre jordbrukarna. Det skulle ju betyda, att de som vissa månader ha t. ex. 750 liter och andra månader 550, skulle, om man räknar ut det halvårsvis, som jag föreslagit i reservationen, kunna få tillgodoräkna sig denna skillnad i leveransmöjligheterna från månad till månad.

Emot detta har bland annat livsmedelskommissionen sagt, att det skulle stöta på stora svårigheter bland annat därigenom, att t. ex. en leverantör bytte mejeri. Ja, det är ett argument, men ytterst svagt, ty det händer kanske en på tiotusen, och i mina orter är jag övertygad om att det inte ens är så många som byta mejeri. Det andra argumentet, man har dragit fram, är att det skulle uppstå svårigheter genom att det vissa tider på året finns leverantörer, som inte ha någon mjölk att leverera. Ja, det är helt naturligt, och detta argument är givetvis i någon mån riktigt, men beträffande dessa sämst ställda småbrukare, som ha två eller tre kor, är det bara helt naturligt, att det kan inträffa tider, då de inte ha någon mjölk att leverera på grund av kornas ställning under årets lopp, men detta synes mig inte vara något tillräckligt stöd för att icke ge dessa sämst ställda jordbrukare detta lilla stöd.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vidare har jag i motionen pekat på smörrabattkortsystemet, sådant det nu tillämpas. Det behöver kanhända inte sägas så värst många ord om detta, ty det lär redan nu finnas tillräckligt många vittnesbörd om vilka skriande orättvisor man härigenom har åstadkommit, men jag kan inte underlåta att taga fram ett par exempel. Jag är säkert inte den ende här i kammaren, som kan vittna om sådana fall. I min egen hemort kan en konsument med en löneinkomst som t. ex. en folkskollärare och med tre barn få rabattkort, men en småbrukare, som bor granne med skolläraren och har en familj med fyra barn, kan icke få det, därför att hans samlade mjölmängd har något överstigit 1,500 liter per hushållsmedlem och år, trots att det är väl känt, att det gäller småbrukare, som kanske aldrig ha haft råd att använda natursmör utan så gott som uteslutande använt margarin. De ha nu blivit avstängda från denna möjlighet från och med den 26 maj och tvingas nu att betala det dyrare natursmöret. Jag förutsätter, att det snarast möjligt vidtages sådana ändringar i detta rabattkortsystem, att största möjliga rättvisa kan skipas.

Jag har i motionen även nämnt något om pastöriseringslagen. Jag vill redan från början understryka, att det är en mycket ömtålig fråga, men icke desto mindre vågar jag dock säga, att under nuvarande förhållanden, när statsmakterna anse angeläget vara att suspendera den ena lagen efter den andra och ersätta dem med tillfälliga åtgärder, kunde det ifrågasättas, om icke direkt, att denna lag skall suspenderas så ändå att det kunde ges möjlighet till dispens från densamma. När denna lag genomfördes i riksdagen, så kunde man inte helt dölja, att bakom densamma lågo ganska mycket partipolitiska spekulationer. Man menade att alla de som gå under benämningen pytsåkare och parasiter skulle därigenom förhindras i sin verksamhet. Jag har ingenting att invända mot detta när det gäller enstaka fall och enskilda individer — då är det alldeles riktigt och naturligt att resonera på det sättet — men när det gäller stora områden och ett stort antal lantbrukare, som drabbas av dessa bestämmelser, kan det bli något annat. Jag tänker här närmast på Sundsvallsområdet, som jag en gång tidigare här i kammaren hade tillfälle att i korthet säga några ord om. Dessa lantbrukare äro mycket starkt beroende av pastöriseringslagen jämte den kungörelse, som medicinalstyrelsen utfärdat för inte så värst länge sedan, och det är bestämmelserna i denna kungörelse, som jag menar att det kunde vara angeläget att meddela dispens ifrån. Där stipuleras bland annat, att ladugårdarna skola se ut på ett visst sätt för att vederbörande lantbrukare skall få lov att sälja mjölk direkt till konsumtion, och dessa ändringsarbeten och nybyggnadsarbeten skulle vara klara till den 1 juli i år. Vem som helst förstår, att det är en absolut omöjlighet för dessa lantbrukare och hade varit det till och med under normala förhållanden att åstadkomma dessa förändringar på så kort tid. Det är därför jag menar, att det bör kunna tagas i övervägande, om inte dispens vore ett sätt att hjälpa dessa lantbrukare för en tid framåt.

När vi i utskottet behandlade detta ärende angående stödet åt småbruket, så framhölls det från flera håll, att det bör sökas andra vägar för att hjälpa det mindre jordbruket. Man kan nämligen inte hur länge som helst och hur långt som helst fortsätta med ett direkt ökat stöd. Jag har den uppfattningen, att man lättast och bäst kan hjälpa småbruket genom åtgärderna för mjölkproduktionen. Men det är alldeles klart, att det också kan ges ett stöd genom förbilligande av fodermedlen. och det vore önskligt att man allteftersom den ransonering, som redan är i gång, blir strängare och strängare i första hand tänkte på dessa småbrukare, som ha det sämst ställt.

Jag skall inte i onödan förlänga debatten, utan jag skall nöja mig med dessa påminnelser och sluta med en hemställan om bifall till min reservation.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Då jag varit med om förevarande ärendes behandling i utskottet, anhåller jag att få yttra ett par ord. Det är ju givet, då jag tillhör utskottsmajoriteten, att jag härmed endast avser att understryka några punkter i utskottets föreliggande utlåtande. Såsom framgår av utskottsutlåtandet har den kungl. propositionen blivit i det närmaste enhälligt tillstyrkt. Endast på ett par tre punkter har utskottet gjort uttalanden, som i viss mån avvika från departementschefens uttalande i propositionen. Jag skall återkomma till detta något senare.

Såsom vid 1939 års urtima riksdag förordar departementschefen även i den nu framlagda propositionen, att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att utan hinder av gjorda uttalanden eller meddelade besked handha jordbruksregleringen samt vidtaga av omständigheterna påkallade ändringar i densamma. Kungl. Maj:t anser på grund av omständigheterna lämpligast att även för kommande regleringsår bibehålla samtliga nu gällande regleringsanordningar även om en del av dem icke kunna tillämpas under den tid kriget pågår. Departementschefen anser vidare att prispolitiken på jordbrukets område bör så handhavas, att för landets försörjning erforderlig produktion ernås. Jordbrukaren bör därför tillförsäkras en efter produktionskostnadsökningen lämpligt avvägd prisnivå. I detta instämmer givetvis utskottet enhälligt.

I samband härmed berör departementschefen den genom livsmedelskommissionens försorg verkställda nya beräkningen av index över jordbrukets inkomster och utgifter. Jag kan ju i samband härmed nämna, att denna indexberäkning varit föremål för åtskillig kritik inom utskottet, enär man ansett att den varit mindre gynnsam ur jordbrukarnas synpunkt. Skälen härför skall jag här icke närmare ingå på. Det må emellertid förtjäna omnämnas, att enligt uttalande i propositionen icke heller departementschefen ansett beräkningen fullt tillförlitlig. Utskottet delar denna uppfattning.

Jag skall nu med några ord först beröra mjölkregleringen. Med avseende å denna reglering framhåller departementschefen, att den inom jordbruksstödet intager en nyckelposition, eftersom mjölken lämnar jordbruket den största inkomsten och stödet åt denna produktion verkar mera likformigt än övriga stödåtgärder på jordbrukets område. Någon mera genomgripande förändring i bestämmelserna för mjölkregleringen finner departementschefen i likhet med livsmedelskommissionen erforderlig endast med hänsyn till att export av smör under regleringsåret icke torde kunna ifrågakomma i större omfattning och kanske inte i någon omfattning alls.

Beträffande reglerna för utbetalning av pristillägg på lantsmör samt prisutjämningsbidrag för produktmjölk föreslår departementschefen att dessa skola bibehållas i huvudsak oförändrade, dock att ett högre bidrag skall kunna utgå under vintern samt vår- och höstmånaderna, detta för att om möjligt hålla mjölkpriset någorlunda uppe under t. ex. hösten, då bristen på kraftfoder kan göra sig gällande, inte minst på grund av de ökade importsvårigheterna.

Enligt livsmedelskommissionens förslag, vilket emellertid icke upptagits av departementschefen, skulle producentbidrag utgå på en ökad kvantitet mjölk — nu 650 kilogram — av 900 kilogram i månaden. Yrkanden om bifall till detta förslag ha framställts i vissa i anledning av propositionen väckta motioner, och jag kan ju nämna att förslaget omfattades med rätt så stora sympatier inom utskottet. Emellertid enades man om att i stället för att antaga detta förslag förorda att producentbidraget höjes från 2 till 3 öre per kilogram mjölk under vinterhalvåret. Det är ju uppenbart att utskottet räknat med att denna ökning kan medföra en minskning av prisutjämningsbidragen, om icke motsvarande ökade statsmedel ställas till förfogande för mjölkregleringen. Det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.) nämndes inom utskottet, att denna åtgärd, om den bleve genomförd, skulle förorsaka statskassan en utgift på omkring 6 miljoner kronor, vilket man emellertid inte ansåg oöverkomligt. Utskottet anser vidare, att det jämväl kan övervägas att på andra sätt än genom ökat producentbidrag söka förbättra småbrukarnas svåra ställning, exempelvis genom att tillhandahålla dem förbilligade fodermedel och gödningsämnen.

I likhet med livsmedelskommissionen har departementschefen ansett, att Kungl. Maj:t bör lämnas befogenhet att bestämma huruvida mjölkavgift fortfarande skall utgå eller icke, naturligtvis under beaktande av förhandenvärande omständigheter, som det heter i propositionen. I de likalydande motionerna I: 237 och II: 296 erinras om att vid fjolårets urtima riksdag anfördes, att övervägande skäl talade för att mjölkavgiften fortfarande borde utgå, och förklara motionärerna att dessa skäl synas kvarstå med oförminskad styrka. Utskottet vill visserligen icke bestrida, att avgiftens borttagande skulle kunna medföra en viss inkomstökning för jordbruket, men denna ökning skulle sannolikt bli av oviss varaktighet och dessutom ojämn skilda prisutjämningsdistrikt emellan på grund av att kvantiteterna konsumtionsmjölk och produktmjölk äro relativt olika inom distrikten. Följderna i övrigt skulle icke vara ägnade att främja mjölkregleringen, och utskottet finner följaktligen sådana betänkligheter resa sig mot avgiftens slopande, att utskottet för sin del icke kan förorda ett dylikt steg. Jag skulle vilja vädja till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som jag ser är här närvarande, att han måtte om möjligt beakta dessa utskottets uttalanden.

Av flera skäl är det nödvändigt att priset på mjölk hålles i det läge, att det av ekonomiska skäl är möjligt för jordbrukarna att hålla produktionen uppe. På grund härav har utskottet velat förorda att Kungl. Maj:t äger befogenhet att vidtaga härför erforderliga åtgärder. Utskottet yttrar härom bl. a. följande: »Utskottet, som redan ovan uttalat sig om nödvändigheten av att ett skäligt mjölkpris upprätthålles, vill i anledning av departementschefens nyss återgivna mening, som delas av utskottet, understryka vikten av att de ifrågasatta åtgärderna vidtagas under påpassligt iakttagande av utvecklingen av produktionsbetingelserna. Såsom dessa på sistone försämrats, synes den tidpunkt vara nära förestående, då dylika åtgärder kunna behöva genomföras.»

Utskottet erinrar om att det nu tillämpade rabattsystemet för smör blivit föremål för åtskilliga erinringar. I flera i anledning av propositionen väckta motioner ha uttalats vissa betänkligheter mot nu gällande system. Motionärernas betänkligheter gälla tvenne huvudpunkter i rabattsystemet; dels finna de gränsdragningen genom det beskattningsbara beloppets bestämmande till 1,500 kronor vara för frikostig, och dels anse de att den hjälpbehövande jordbrukarbefolkningen blivit missgynnad i jämförelse med andra befolkningsgrupper, på vilka nyssnämnda gränsdragning tillämpas. Jämväl utskottet delar i stort sett motionärernas uppfattning. Enligt vad som försports från olika håll synes ej heller vara tillräckligt sörjt för att icke utlämnade rabattkort kunna missbrukas. Det har ock gjorts gällande, att inköpskvantiteterna lämpligen kunna något minskas, varigenom även omförmälda missbruk skulle kunna i viss mån förebyggas. Det vill synas utskottet, som en sänkning av det angivna beskattningsbara beloppet till förslagsvis 1,000 kronor skulle kunna övervägas. Vidare torde samma grunder principiellt böra tillämpas i förevarande avseende för jordbruks- och annan befolkning. De nuvarande grunderna för behovsprövningen — jordbrukare må i regel ej tilldelas rabattkort, om mjölkproduktionen per år överstiger viss kvantitet per hushållsmedlem — synes dock enligt vad utskottet nyss anförut icke vara tillfredsställande. Denna prövning

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
torde böra så omläggas, att jordbrukarna verkligen kunna tilldelas rabattkort i alla de fall, då detta befinnes vara av behovet påkallat.

Såsom framgår av utskottsutlåtandet har till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland departementschefen föreslagit medelsanvisning jämväl för nästkommande budgetår. För dessa stödåtgärder, som avse även vissa delar av Dalarna och Värmland, äskas ett belopp av 900,000 kronor. Förslaget har av utskottet enhälligt tillstyrkts. Såsom norrlänning ber jag att få uttrycka min tacksamhet och tillfredsställelse över att sådant äskande gjorts även i år liksom över utskottets enhälliga tillstyrkande.

Det vore ju en hel del att tillägga i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet, men jag skall för att inte alltför länge upptaga tiden avstå därifrån. Dessutom har jag, som kammaren hör, litet svårt för att tala i dag. Dock vill jag kraftigt understryka utskottets yttrande å sid. 26 rörande departementschefens uttalande i fråga om fodermedelsregleringen.

Till sist vill jag, herr talman, uttala min stora tillfredsställelse över den anda — om jag så får uttrycka mig — som i år varit rådande inom utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till prisreglerande åtgärder för jordbruket. Såvitt jag nu kan erinra mig, har jag under alla de år, sådana åtgärder blivit av Kungl. Maj:t föreslagna, varit med vid utskottsbehandlingen härav, men jag tror inte att förslaget någon gång tidigare mötts av sådan förståelse som i år. Detta är enligt min mening ett gott tecken och bådär gott för framtiden. Utskottets utlåtande är ju praktiskt taget enhälligt. Den enda reservation som finnes fogad till utlåtandet är ju så pass oskyldig, att den knappast torde böra räknas såsom något bevis för motsatsen. Jag skall inte nu uppehålla mig vid den reservationen, ty jag vet att någon annan kommer att svara på den.

I anslutning till vad jag här yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björnsson: Herr talman! I det läge, vari vi nu befinna oss, när jordbruksproduktionen kan under vissa förhållanden spela en avgörande roll för vårt lands frihet och oberoende på ett sätt, som vi icke ansett oss böra räkna med för ett år sedan, så är det klart, att man inte hesiterar allt för mycket inför den fantastiska summa som äskas i form av statsanslag för prisreglerande åtgärder: icke mindre än 120 miljoner kronor. Vi ha ju blivit så härdade emot miljonrullning under dessa tider, att det inte lönar sig att spilla många ord på betraktelser om beloppets storlek. Man har endast att notera det. Jag skall inte heller rikta någon kritik mot de kalkyler, som ligga till grund för det förslag, man framlagt, ehuru man där rör sig med i många avseenden osäkra faktorer både vad beträffar kvantiteterna och utsikterna att komma i förbindelse och handelsutbyte med yttrevärlden. Jag skall bara tillåta mig några kritiska ord om ett par detaljer här.

Det har ju inte gått någon riksdag, då man inte behövt lappa på mjölkregleringen, så att den blivit mer och mer komplicerad, och ha vi urtima riksdag ett år, så ändras den två gånger på ett år. Nu ha vi fått ett system för mjölkregleringen, som inte lämnar mycket övrigt att önska i fråga om invecklade åtgärder och besvärligheter. Produktmjölken skall få ett bättre pris genom diverse åtgärder; man tar ut mjölkavgift, man restituerar mjölkavgiftsmedel att fördelas som prisutjämningsbidrag, man lägger till producentbidrag, vad prisutjämningsbidraget beträffar delar man in landet i olika distrikt — man har således en geografisk fördelning — och det har här uttalats, att man också skall ha en säsongmässig fördelning. Detta sistnämnda förefaller mig visserligen i och för sig mycket önskvärt, men det kanske blir svårt att ge-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
nomföra, och det är väl tvivelaktigt, om sådana försök ha några utsikter att krönas med framgång och resultera i att det blir bättre utjämning av mjölkproduktionen.

Nu har man i år inte velat ändra på prisutjämningsbidraget i annat avseende än att man ändrat pristilläggen för Norrlands del och som sagt uttalat ett önskemål, att det göres en säsongmässig fördelning, som kunde verka i prisutjämnande syfte. Vad producentbidragen beträffar har man bibehållit den kvantitet, för vilken alla få bidrag — 650 liter i månaden — och bara ökat producentbidraget med ett öre för vinterhalvåret. Herr Andersson i Bussjö ville ju ha det litet mer komplicerat genom att man skulle räkna med halvårstider. Jag har undrat, vad man skulle begära för reformer till den urtima riksdag som kommer, och då har jag funderat på detta som en möjlighet bland de utomordentligt många, som kunna komma i fråga.

Herr talman! Jag beklagar denna utveckling. Jag tror att den leder till att systemet blir fullkomligt orimligt till slut. Jag förvånar mig över att man inte från bondeförbundshåll har samma olustkänslor inför detta system som man har inför dyrortsregleringen av statstjänstemännens löner, där jag vill minnas att man var mycket fördomsfri i sin kritik. Jag skall villigt erkänna, att det systemet för mig ter sig fullkomligt fasaväckande, och det kan väl inte dröja så länge, innan man kommer att gå fram härjande i den djungel av snärjande bestämmelser, som finns därvidlag. Även i detta mjölkregleringssystem finns det mycket, som gör det svåröverskådligt, men naturligtvis lönar det sig inte alls att göra några anmärkningar nu, när vi haft ett speciellt sakkunnigt utskott, som på mycket kort tid kommit underfund med att det är bra som det är bara med detta lilla undantag, som vi ha hört beskrivas av herr Andersson i Bussjö. Jag har således inget yrkande på den punkten.

Emellertid är det en fråga, som står i samband med mjölkregleringen, där utskottet gjort uttalanden, som jag vågar kritisera med litet större allvar. Utskottet har i anledning av väckta motioner förordat vissa ändringar i den nu provisoriskt tillämpade regleringen av landets försörjning med fettämnen. Utskottet har efter en mycket snabb behandling kommit till en mycket precis ståndpunkt i denna fråga i ett avseende, nämligen då det gäller att sänka den gräns, vid vilken dessa rabattkort få utdelas.

Jag skall till en början taga en analogi. Alla jordbrukare få ju dessa producentbidrag på 650 liters produktion per månad, vare sig de ha stor produktion eller liten och vare sig de äro förmögna eller fattiga. Men här är man från jordbrukarhåll ögonblickligen på det klara med att man skall skärpa villkoren för konsumenterna. Det är naturligtvis mycket möjligt, det är till och med alldeles säkert, att vår nuvarande reglering av landets försörjning med fettämnen lider av mycket stora brister; det kommer varje ransoneringssystem som vi gå in för att göra, och jag känner icke till något ransoneringssystem, mot vilket man inte kan göra mycket allvarliga invändningar av helt annan tyngd än den som herr Andersson framställde mot denna ransonering, då han jämförde en folkskollärare med tre barn och en småbrukare med fyra. Funnes det inte värre saker, tror jag man kunde ta det mycket lugnt. Nu har man här i en hastig vändning förklarat, att man skall pruta ned inkomstgränsen från 1,500 till 1,000 kronor beskattningsbart belopp. Jag skulle vilja fråga, om utskottet tänkt på en sådan konsekvens som denna: det beskattningsbara beloppet avser ju inkomstförhållanden under föregående år. Om vi tänka på en familjeförsörjare, som har varit inkallad till militärtjänstgöring för försvarsberedskap och under detta år sitter med mycket lägre inkomst än han hade föregående år, hur verkar då en sådan bestämmelse, som är tillyxad

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
i allra största hast? Man säger, att då har man behovsprövningen, och det är riktigt, men genom att man sänker gränsen får man ju en behovsprövning i mycket större utsträckning än man skulle behöva, och vidare får man en behovsprövning, som går ut ifrån en falsk premiss. Man har nämligen inte det verkliga inkomstläget som utgångspunkt i en hel del fall utan får undersöka, hur stor inkomst den som ligger ute i militärtjänst nu har.

Varför skola vi inte ha en behovsprövning, när det gäller producentbidraget? Kan det vara rimligt att ge en förmögen jordbrukare detta extra tillägg? Man har funnit att enkelheten är så mycket värd, att man har släppt den statsfinansiella synpunkten på saken. Jag tycker, mina herrar, att jordbruksutskottet i sin skyndsamma behandling av detta ärende icke har hunnit beakta konsumentsynpunkterna tillräckligt, då det gjort de uttalanden, som här äro gjorda. Herr talman, jag anser överhuvud taget icke jordbruksutskottet kompetent att bedöma den utomordentligt invecklade fråga, det här gäller — ransoneringen av fettförsörjningsmedlen — åtminstone icke att göra det på en veckas tid. Vi ha ett organ för verkställande av denna ransonering, livsmedelskommissionen, som suttit och sysslat med detta under mycket lång tid och brottats med svårigheterna, och Kungl. Maj:t har ju i sin hand att taga ståndpunkt till dess förslag. Jag anser att det kan räcka, att man överlämnar denna frågas avgörande med lika stort förtroende till Kungl. Maj:t som då det gällde att fastställa priset på vete och andra mycket mera avgörande frågor. Jag hemställer således, herr talman, att utskottets motivering på sid. 25 i andra stycket måtte utgå från och med den mening, som lyder: »Jämväl utskottet delar i stort sett motionärernas uppfattning.»

Det är i fråga om mjölkregleringen en sak, som ligger mig alldeles särskilt varmt om hjärtat. Det är att man tillhandahåller den icke jordbrukande befolkningen mjölk på så hyggliga villkor som är förenligt med jordbruksregleringens syfte, och det väsentliga syftet med jordbruksregleringen är ju att se till, att de som leverera produktmjölk — det är ju i alla fall det stora flertalet jordbrukare — få skäligt betalt. Det finns ingen anledning att i det nuvarande läget ge stöd åt strävandena att ovanpå det pris på produktmjölk, man får, öka priset på konsumtionsmjölk. Jag skall taga ett exempel, som enligt min mening vittnar mycket litet fördelaktigt om vissa jordbruksorganisationers förmåga av återhållsamhet.

Man har här i Stockholm tagit upp en efter min uppfattning mycket prisvärd rörelse att försöka sälja skummad mjölk, men när man frågar vad priset är på skummad mjölk här i Stockholm, så svaras det: 12 öre per liter. När jordbrukarna få den tillbaka, värderas den till 2 öre — nu förmodar jag den värderas till 3 öre — per liter eller någonting sådant, men här i Stockholm kostar den 12. Man behöver ju inte räkna med någon ersättning för transporten, ty den har man ju betalat, när mjölken fördes hit för att lämna grädde. Man tar alltså en mellanhandsmarginal på en liter mjölk av mellan 9 och 10 öre, vilket måste vara uppenbart orimligt, om man vill sörja för att de mindre bemedlade skola kunna tillgodogöra sig dessa efter min mening mycket underskattade näringsmedel. Detta har förvånat mig så mycket mer som jag alltid hört att jordbrukarna äro synnerligen intresserade av att hålla mellanhandsvinsterna inom anständiga gränser, när det gäller varor som de skola köpa. Man tycks inte ha ett spår av intresse för den saken, när det gäller varor som en jordbrukarorganisation skall sälja. Herr talman! Jag skulle inte kunna använda parlamentariska ordalag, om jag skulle rubricera detta som jag tycker att det borde rubriceras; därför avstår jag.

Jag går i stället över till en fråga, som jag likaledes har stort intresse för. Jag har ingenting att invända mot vad som är skrivet, och jag bara hoppas att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
tillämpningen skall bli sådan. Det gäller en sida av saken, som ytterst berör brödsädesregleringen. Man litar ju för närvarande på att man icke skall behöva ransonera brödet i vårt land och att man inte heller skall behöva ransonera brödsädens användning till kreatursfoder. Huruvida denna beräkning vilar på hållbar grund eller inte, det kan ingen i denna stund avgöra. Det finns optimister, som säga att kriget inte kommer att vara länge, att den takt man håller i krigföringen är så hög, att kriget måste taga slut fort. Det finns pessimister som säga, att krigföringen må vara hur häftig som helst, så kommer den förr eller senare till ett stadium, där det blir fråga om ett utnöttningskrig liksom i förra världskriget. Om optimisterna eller pessimisterna få rätt, vet jag inte, och jag skall naturligtvis inte uttala någon som helst spådom därom, men så mycket är jag övertygad om, att man gör klokast i att räkna med att pessimisterna få rätt. Det händer ingen olycka genom att vi räkna med att det nu pågående kriget och därmed följande restriktioner i fråga om varuutbytet kunna vara både två och tre år. Om man gör det, bör man framför allt efter min mening ägna uppmärksamhet åt fodermedelsregleringen. Priset på inhemska fodermedel har nu stigit så, att man inte har någon notering på dem helt enkelt, vad nu orsaken är — om det köpes och säljes så litet att man inte anser de priser, som förekomma, vara på något sätt av betydelse, eller det är så, att inga affärer alls försiggå. Det vet jag inte. Men alltnog, vi ha inte fått se några noteringar på t. ex. foderhavre under den sista tiden. Det är ju uppenbart, att om priserna på fodermedel få lov att stiga på detta sätt, kommer en hel del av vår brödsäd att förbrukas till foderändamål, och vi få av fem kilogram brödsäd ett kilogram fläsk. Det tror jag är en mycket allvarlig fara för vår folkförsörjning, sedd på lång sikt, och i synnerhet blir denna fara stor, om vårt land skulle drabbas av missväxt eller bara svag skörd på grund av dålig väderlek eller bristande möjligheter att bruka jorden, att förse den med tillräcklig konstgödselmängd o. s. v. Såvitt jag förstär är den enda verkligt pålitliga möjlighet man här har att förebygga en sådan förbrukning av vårt brödsädesförråd, som jag helst skulle vilja se bibehållet vid den ungefärliga storlek som det nu har, att inte låta priset på fläsk stiga så högt att man därmed lockar fram en alltför stor förbrukning av brödsäd.

Herr talman! I förhoppning att Kungl. Maj:t skall med en säker hand leda jordbruksregleringen på sådant sätt, att inte bara producentsynpunkterna utan även skäligen och rimliga konsumentsynpunkter bli beaktade, vill jag förklara, att jag beträffande utskottets hemställan inte har något yrkande att göra, och beträffande motiveringen har jag framställt mitt yrkande tidigare.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Emot utskottets utlåtande har jag ingenting att erinra, ty utskottet ansluter sig till propositionens förslag att ge Kungl. Maj:t fullmakt att handla i särskilda fall. Beträffande vissa detaljer i utskottsförslaget vill jag emellertid framhålla de synpunkter, som varit avgörande vid propositionens avfattande.

Vad först angår rabatteringen av smör har det varit delade meningar inom livsmedelskommissionen rörande den beskattningsbara inkomst, som skulle vara avgörande. Att man har stannat vid 1,500 kronor har berott på olika skäl, däribland kanske vissa som den siste ärade talaren anförte. Det är alldeles självfallet, att en sådan reglering är bristfällig; överhuvud måste alla regleringar bli bristfälliga. Det är ju ett försök att åstadkomma en ordning, enligt vilken man skall kunna avsätta en sådan produkt som smör, som vi för närvarande ha riklig tillgång till, för att spara på vissa andra produkter, som vi kunna behöva gömma till kommande tider. Då det väsentligt billigare margarinet togs bort ur handeln, ansågs det nödvändigt att medgiva en viss ra-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
batt på smörpriset, för att icke livsmedelskostnaderna skulle ökas i alltför hög grad.

Beträffande mjölkavgiften är det ju en bedömningsfråga, huruvida sådan skall utgå eller icke. Kungl. Maj:t har begärt fullmakt att besluta härom. En sådan avgift träffar ju alltid den enskilde producenten, och frågan gäller, huruvida det är rimligt att höja konsumtionsmjölkpriset så mycket att mjölkavgiften kan utgå med ett visst belopp, eller om det är riktigare att undvika en höjning av konsumtionsmjölkpriset och i stället sänka mjölkavgiften. I senare fallet belastar man icke de stora familjerna på samma sätt som om man låter konsumtionsmjölkpriset stiga för att kunna ta ut ett visst belopp i mjölkavgift. Hade detta inverkat på produktutjämningsbidraget så förstår jag, att man skulle kunna intaga en annan ståndpunkt, om man nämligen vill ha tillfredsställande pris på produktmjölken eller mjölken överhuvud taget. Då det emellertid icke inverkar ett ringaste på produktmjölkpriset, kan jag icke förstå utskottets betänkligheter mot ett slopande av mjölkavgiften. För mig är det angeläget att det produceras en tillräckligt stor kvantitet mjölk och att familjerna kunna konsumera så mycket mjölk som möjligt, detta dels med hänsyn till mjölkens betydelse som näringsmedel och dels av andra skäl. Men detta innebär alltså icke att jordbrukarna ej skola få en tillfredsställande betalning för mjölken. För att ta ett exempel får en organisation, som säljer konsumtionsmjölk, nu betala 1½ öre i mjölkavgift. Beloppet går ju in i hela prisutjämningsbidraget, men jordbrukarna få inte högre prisutjämningsbidrag. Om däremot ingen mjölkavgift utgår på den kvantitet, som säljes till konsumtionsmjölk, finnas ju pengarna kvar och utdelas till producenterna i form av förbättrat mjölkpris. Det är följaktligen icke riktigt, att det skulle ställa sig bättre för jordbrukarna i det fall, att mjölkavgift utgår.

Utskottets ärade vice ordförande yttrade något om indexberäkningen. Denna kan man diskutera i oändlighet. Indexberäkningen har tillkommit, därför att utskottet vid urtima riksdagen 1939 begärde, att riksdagen skulle av Kungl. Maj:t få sig förelagd några kalkyler, som vore så fasta att man kunde bygga på dem. Av denna anledning har livsmedelskommissionen föranstaltat om den utredning, som nu föreligger. Det är givet, att det däri kan finnas saker och ting, som man kan säga icke äro riktiga. Om första kvartalet 1940 skall vägas som årsmedeltal, blir det naturligtvis icke riktiga värden, eftersom det rådde väsentligt höjda priser på vissa produkter. En bilaga till propositionen visar ju att index för produktpriserna sjunker något, om man räknar dem på annat sätt. Även om man icke tar denna indexberäkning såsom utgångspunkt för sitt bedömande av jordbrukets ekonomi, ger den dock en viss bild av utvecklingen. Någon annan betydelse kan jag icke tillmäta den. Vissa inkomster liksom även vissa utgifter hava icke medtagits i beräkningarna. Om dessa beaktas, förändras resultatet i viss mån. Jag vill emellertid icke gå in på den saken, ty vederbörande, som utfört dessa undersökningar, äro ännu icke så säkra på siffrorna att de vilja stå för dem.

Herr Björnsson gjorde sig väl skyldig till ett misstag, då han talade om skummjölken och den stora skillnaden mellan försäljnings- och det beräknade framställningspriset. Naturligtvis ligger det en vinstmarginal däremellan, men den stora skillnaden beror väl på att det kostar lika mycket att utminu- tera en liter skummjölk som en liter sötmjölk, därför att den också skall transporterats till försäljningsställena. De minst värdefulla varorna bli alltid proportionsvis dyrare för konsumenterna. Denna olägenhet vidlåder alla billiga födoämnen liksom även andra varor.

Beträffande den notering av fodervaror, som herr Björnsson efterlyste, förhåller det sig på så sätt att någon havre icke förekommer i marknaden. Stats-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
makterna ha ju lagt beslag på all havre, och den havre som finns, har levererats till staten för ett fastställt pris. För att förhindra en alltför stor prisstegring på fodermedel, som annars kunde ha gått hur långt som helst, har, trots att man kan befara en mindre god brödsädesskörd, det sålts ut vissa kvantiteter vete. Därigenom vill man förebygga, att de, som behöva köpa fodermedel, skola få betala så svindlande priser som till exempel när kornet såldes till 24 kronor för 100 kilogram. Det finns ju jordbrukare, som ha överskott på fodermedel, men vi skola komma ihåg, att det finns andra, som icke ha tillräckligt. I höst, om det blir någorlunda normal tillförsel igen, kan ett sådant pris, som jag nämnde, icke motiveras med hänsyn till priserna på animaliska produkter. Det mesta vetet säljes för 19.50 och 20 kronor för 100 kilogram, och för oljekakorna ha vi ju en överenskommen notering. Intressentföreningarna få hålla de överenskomna priserna och icke överskrida dem. Bli det möjligt att skaffa in oljekaksfoder till lägre pris än tidigare, komma givetvis fodermedelspriserna att pressas ned och skola icke hållas högre än vad som betingas av inköpskostnaderna.

Herr Andersson i Bussjö talade så mycket om livsmedelskommissionens förslag rörande producenttillägg att jag trodde att herr Andersson skulle yrka bifall till detta förslag, men så blev det dess bättre icke. Det är kanske litet förhastat att säga, att förslaget innebär en förbättring för de sämst ställda jordbrukarna. Då vi tala om jordbrukare, skola vi väl räkna med dem, som skäligen kunna skaffa sig sin utkomst på jordbruket och följaktligen icke med de allra minsta, som ha jordbruket endast såsom ett stöd. Det är klart att deras synpunkter och intressen också äro beaktade. Därmed äro vi inne på hela frågan om producentbidraget och det förfarande som därvid tillämpas. Det har ju hela tiden framhävts att detta producentbidrag tillkommit av sociala skäl. Vi kunna tyvärr inte göra en omvälvning och med en gång få fason på det svenska jordbruket, utan det tar sin tid. Man kan naturligtvis gå till en viss gräns, men då man har kommit dit synes det mig att man bör ta under övervägande, huruvida det är riktigt att fortsätta på den vägen. Det är av detta skäl jag inte kunnat följa livsmedelskommissionen. Jag unnar naturligtvis de mindre jordbrukarna såväl som de större all möjlig hjälp. Vi skola för övrigt försöka låta bli att göra en sådan skillnad. Alla ha säkerligen samma intressen. Vi böra också tänka på dem som äro anställda hos de större jordbrukarna. De skola ha ersättning för väl utfört arbete, och följaktligen skulle jag vilja säga att den, som nått över den gräns där man behöver ha en hjälp anställd en viss tid eller möjligen hela året, kanske befinnes vara i ett sämre ekonomiskt läge än den som är under denna gräns. Den saken kan vara svår att avgöra, helst om den som hjälper till skall ha skälig ersättning för det arbete han utför.

Vi skola komma ihåg att det nu gäller att framalstra så mycket som möjligt, och därmed kommer jag in på den reservation som herr Andersson i Bussjö har avgivit. Det är i denna reservation liksom i utskottsutlåtandet inte fråga om en ökning av kvantiteten, utan om en ökning av producentbidraget för vinterhalvåret. Detta går givetvis ihop med syftet att öka produktionen enär produktionskostnaderna äro högre under vintern än under sommaren. Herr Andersson föreslår vidare att bidraget skall beräknas per halvår i stället för per månad. Men genom att slå ut bidraget på detta sätt tar man i anspråk både det belopp som utgår för vinterhalvåret och det som utgår för sommarhalvåret. Då uppnår man inte det mål man uppställt, nämligen att hålla produktionen jämn under hela året och då gör man inte producentbidraget till en ersättning för de ökade kostnaderna under den tid produktionen är dyrare, nämligen vinterhalvåret. Med hänsyn till önskvärdheten av att upprätthålla en produktion som i största möjliga utsträckning tryggar fettförsörjningen förefaller

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
det mig önskvärt att begränsa producentbidraget och söka ge hjälpen genom andra metoder. Det kan inte vara riktigt att fortsätta att ge producentbidrag hur långt som helst.

Herr Andersson i Bussjö berörde även pastöriseringen och gjorde gällande att den var en partipolitisk spekulatio. Jag vill inte yttra mig om detta, men är det inte en demagogisk spekulatio från vissa personers sida att framföra sådana synpunkter? Författningen rörande pastöriseringen är ju genomdiskuterad och godkänd av olika politiskt tänkande, även om de inte varit representanter för vare sig det större eller mindre jordbruket, utan betraktat sig som representanter för jordbruket överhuvud taget. Målet har varit att inge mjölk-konsumenterna så stort förtroende som möjligt. Mjölks är ju en nyttig konsumtionsvara för både barn och vuxna. Det var för att förebygga alla risker som kunde sammanhänga med en ofullständig kontroll som man gick in för pastöriseringen. Jag skall nämna ett exempel ur min egen erfarenhet. Inom området för det mejeri dit jag levererar mjölk från mitt jordbruk fanns en jordbrukare som separerade sin mjölk hemma och sålde såväl helfet som separerad mjölk samtidigt som han kärnade en viss mängd smör för att tillgodose konsumenternas efterfrågan även på den varan. Denna verksamhet stod inte under någon kontroll. Nu ingår det i planen att man även får sälja direkt från besätningarna utan pastörisering, under förutsättning att en viss kontroll äger rum. Så skedde inte i detta fall. Difteri utbröt inom familjen och bland de anställda på gården, och den smitta som överfördes genom den försålda mjölken orsakade inte mindre än tre dödsfall. Därest man vill skapa största möjliga trygghet vid användningen av detta näringsmedel är det väl ett rimligt krav att man vidtar sådana åtgärder som ur hygienisk synpunkt äro angelägna. Men, som sagt, även med de nu gällande bestämmelserna är det tillåtet att sälja mjölk direkt till konsumenterna, därest den föreskrivna kontrollen iakttages.

Jag skall inte ingå ytterligare på detta förslag. Jag vill bara säga beträffande mjölkavgiften, att jag har den bestämda uppfattningen, att även om mjölkpriset bör stiga så att jordbrukarna få en skälig ersättning, såsom är sagt i propositionen och även i utskottets utlåtande, följer inte därav att konsumtionsmjölken också bör stiga genom påläggande av en extra avgift. Konsumtionsmjölkens pris skall naturligtvis stå i en viss relation till produktionskostnaderna, men det är onödigt att genom en extra avgift ytterligare höja priset på den mjölk, som man önskar att konsumenterna skola köpa.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag hade först tänkt säga några ord med anledning av herr Anderssons i Bussjö yttrande, men då detta blivit ingående bemött av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, skall jag inskränka mig till att erinra om att herr Anderssons i Bussjö önskemål i alla fall blivit till stor del tillgodosedda, i och med att utskottet har förordat att producentbidraget under vinterhalvåret skall utgå med 3 i stället för med 2 öre. Bara detta innebär en kostnad på ungefär 6 miljoner. När man vet att producentbidraget redan nu är uppe i 26 miljoner, finner man att det med detta tillägg stiger till 32 miljoner. Vi ha alltså kommit så långt att av det totala belopp som här åskas för mjölkreglering, nämligen 65 miljoner kronor, kommer i det närmaste hälften eller 32 miljoner att utgå i form av producentbidrag, alltså i en form som i första hand är ägnad att främja och stödja det mindre jordbruket. I jämförelse härmed måste man säga att herr Anderssons yrkande i reservationen att producentbidraget skall uträknas halvårsvis i stället för månadsvis är av mindre storleksordning och att ett tillgodosende av hans önskemål på den punkten inte skulle innebära någon mera genomgripande förbättring.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Sedan skulle jag vilja säga ett ord till herr Björnsson. Herr Björnsson anmärkte först på att mjölkregleringen enligt hans mening blivit alltmer invecklad. Jag är litet förvånad att höra denna erinran framställd just från herr Björnssons sida; herr Björnsson bör väl med sin stora matematiska skolning bättre än många andra kunna begripa mjölkregleringen även i fortsättningen. Jag tycker i själva verket för min del att mjölkregleringen blivit något enklare på senare tiden. Efter urtimans beslut tillföres mjölkregleringen icke längre margarinaccis och fodermedelsavgift, utan de medel som utgå tagas direkt på budgeten med tämligen fixerade belopp för att vissa mjölkpris skola uppnås. Jag tycker som sagt att det snarast är en förenkling, och jag hade väntat att herr Björnsson skulle medge det. I varje fall rör inte jordbruksutskottet för att saken alltså är en smula invecklad.

Herr Björnsson yttrade vidare några ord om jordbruksutskottets kompetens eller rättare sagt inkompetens att bedöma frågan om smörrabatteringen. Dessa ord kunna inte få stå oemotsagda i denna debatt. Förut om åren har det varit så att den stora jordbruksstödpropositionen brukat behandlas av sammansatt jordbruks- och bevillningsutskott eller kanske bevillnings- och jordbruksutskott — jag minns inte riktigt ordningen och säger detta för att inte stöta herr Björnsson — under det att propositionen nu behandlats av jordbruksutskottet ensamt. Utskottet har försökt göra så gott det har kunnat men har nu fått underbetyg av herr Björnsson i vad det gäller smörrabatten. Jag tycker att detta underbetyg är obefogat. Jag är inte alldeles säker på att herr Björnsson själv är kapabel att bedöma jordbruksutskottets kompetens, men jag nöjer mig med att säga att jag hyser en viss tvekan på den punkten. Vad själva saken angår, d. v. s. smörrabattsystemet, vill jag erinra om att det förelåg ett helt knippe motioner i vilka gjordes vissa erinringar mot detta system. Smörrabatten har icke varit i kraft mer än några veckor, men på olika håll i landet har den befunnits icke fungera alldeles friktionsfritt. Vissa personer ha fått rabattkort i en utsträckning som knappast kan anses behöflig. Å andra sidan ha andra personer, speciellt småbrukare, inte kunnat få rabattkort på grund av den spärr som innefattas i bestämmelsen att de som ha viss mjölkproduktion på sina jordbruk icke kunna få rabattkort. Detta har lett till tråkigheter. Människor ha tyckt att när den ene kan få rabattkort borde också den andre få det. Jag har verkligen hört ryktesvis att det på ett eller annat håll har skett överlåtelse av rabattkort av personer som fått mer än de egentligen behövt, och detta är heller inte riktigt bra. Dessa saker ha påpekats i motionerna, men vad utskottet har sagt är endast att vissa ändringar böra kunna ske. Utskottet har särskilt vänt sig mot att det skall vara en principiell skillnad i fråga om rättigheten att få rabattkort mellan jordbrukare och andra, men man framhåller samtidigt att just därför att jordbrukarna äro mjölkproducenter torde behovsprövningen böra kvarstå. Jag tyckte mig förstå av herr Björnssons yttrande att herr Björnsson hade den uppfattningen att jordbrukare i god ställning skulle få rätt till rabattkort. Det är inte alls så. Kanske de kunde få formell rätt, i den mån de icke komma över en viss inkomstgräns, men man anser att behovsprövningen bör kvarstå just med tanke på dem. Jag skall inte vidare uppehålla mig vid den saken. Jag har bara velat peka på att detta system som är ganska nytt kan behöva revideras, och utskottet har rekommenderat Kungl. Maj:t att överväga vissa omläggningar på olika punkter. Det är allt som har skett, och man kan inte kalla det för en inkompetensförklaring om ett utskott gör sådana påpekanden.

Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i den av statsrådet berörda frågan om mjölkavgiften, som jag erkänner är något invecklad. Livsmedelskommissionen har anfört visa skäl för mjölkavgiftens borttagande eller nedsättning.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
Jag förstår mycket väl departementschefens tankegång, att därför att produktmjölkpriset stiger borde inte konsumtionsmjölkpriset nödvändigtvis stiga i motsvarande grad. Statsrådet anser att en möjlighet bör finnas att i sådana fall sänka mjölkavgiften. Jag skall inte närmare gå in på denna sak, utan vill bara hänvisa till vad utskottet sagt om att vissa andra synpunkter tala mot mjölkavgiftens fullständiga borttagande. Man menar, att den fördel, som därigenom skulle uppnås, inte på ett rättvist sätt kommer de olika mjölkproducenterna till godo. Hela denna fråga kommer ju att ligga i Kungl. Maj:ts hand. Jag skulle tro att mejeriorganisationen som vanligt kommer att begära tillstånd att få ta upp mjölkavgift — det fordras ju att en sådan framställning göres — och sedan blir det Kungl. Maj:ts sak att fatta beslut med hänsyn till de rådande förhållandena.

Jag skall vidare säga några ord om mjölkregleringen i övrigt och vill då påpeka att utskottet i någon mån velat öka Kungl. Maj:ts befogenhet då det gäller att bestämma prisutjämningsbidragets storlek, så att detta prisutjämningsbidrag inte skall behöva vara alldeles matematiskt bundet vid smörprisets höjd. Det borde ligga i Kungl. Maj:ts hand att jämka och reglera det på sätt som befinnes bäst för att ernå ett skäligt pris på mjölk. Jag vill i detta avseende endast framhålla hur viktigt det är att jordbrukarna få ett sådant mjölkpris att de stimuleras att hålla mjölkproduktionen uppe. Hittills ha de lyckats göra detta i ungefär normal omfattning, ehuru produktionen under de sista månaderna varit en smula lägre än under motsvarande tid förra året. I sommar torde det visserligen bli en stegring såvida inte betena bli förbrända, en sak som vi ännu inte veta någonting om. Men längre fram på hösten måste produktionen, såvida vi inte lyckas få in större mängder fodermedel, bli lägre, kanske rätt mycket lägre än föregående år. Jag tror emellertid att det har en viss betydelse att jordbrukarna stimuleras att göra sitt yttersta och tillvararata alla tänkbara fodertillgångar för att få största möjliga produktion. Detta kan inte ske om man inte garanterar dem ett skäligt och rimligt pris.

Fettförsörjningen är en av våra mest kritiska frågor. Vi minnas hur det var under förra världskriget, och om också läget och förutsättningarna för närvarande äro bättre kunna de bli mycket förändrade vid en fortsatt avspärning. Det är nog så, herr talman, att vi i vårt land behöva både smör och kanoner. Här gäller det inte antingen—eller, utan det gäller både—och. Bägge dessa varor äro säkerligen bland de allra viktigaste när det gäller vårt folks och vårt lands beredskap, ty vid sidan av försvarsberedskapen är ju folkförsörjningen en faktor av grundläggande betydelse.

Jag har med detta bara velat framhålla hur viktigt det är att jordbrukarna å enda sidan stimuleras att verkligen uppehålla produktionen genom tillvaratagande av fodermedeltillgångarna, å andra sidan att de få ett sådant utbyte av mjölkproduktionen att de icke övergå till en mera extensiv drift eller lägga om jordbruket på ett sätt som i viss mån skulle äventyra fettförsörjningen. Därför tror jag att det är viktigt att mjölkpriset hålles uppe på en rimlig och skälig nivå, och jag förutsätter att det är Kungl. Maj:ts avsikt att se till att så sker. Det är sant att förutsättningarna för vår livsmedelsproduktion äro i många avseenden gynnsammare nu än under förra världskriget. Men jag vill framhålla att vi ha råkat få några mycket goda skördeår under de senaste åren, och vi veta ingenting alls om väderleksförhållandena i fortsättningen. Läget kan mycket hastigt bli omkastat och försämrat vid en fortsatt avspärning. Det är givet att jordbrukarna liksom alla andra samhällsmedlemmar måste vara beredda att bära ökade bördor. Men det gäller att göra en sådan avvägning att produktionen på samma gång hålles uppe, och detta

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
kan inte ske annat än genom en klok prispolitik. Jag tror att det både av ekonomiska och psykologiska skäl är nödvändigt att en viss stimulans därvidlag kommer att ges.

Regeringen får nu mycket vidsträckta fullmakter, om riksdagen antar det förslag, som här föreligger, och därtill betydande penningbelopp att röra sig med. Jag utgår ifrån att dessa fullmakter och dessa pengar komma att utnyttjas på bästa sätt och att regeringen till en kommande riksdag, om så skulle behövas till följd av ett försämrat läge, framlägger förslag om de ytterligare åtgärder som kunna komma i fråga.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt har inte bara i dag utan även vid föregående tillfällen gjort sig till riddare för de, som han säger, sämst ställda inom den svenska jordbrukarkåren. Men jag betvivlar i rätt hög grad att den karakteristik han ger är riktig. Det finns för det första ingen definition på begreppet småbrukare. Vi ha ett mycket stort antal s. k. småbrukare, som jag för min del knappast vill räkna till jordbrukare överhuvud taget, eftersom det jordbruk de syssla med endast utgör en mindre del av deras sammanlagda arbete. När det nu gäller att öka mjölklikviderna tycker jag att man först och främst bör koppla bort denna kategori, ty i annat fall skulle man lägga produktionen på de minst rationella brukningsdelar som man kan leta upp i landet, och detta kan i varje fall ur konsumenternas synpunkt icke vara riktigt. Dessutom ha dessa småbrukare i stora delar av landet — fastän kanske inte så mycket i herr Anderssons i Bussjö hemtrakt — en många gånger god försörjning genom anställningar i fabriker eller andra företag i sin hemort. Ett stort antal av dessa allra minsta jordbrukare kan man alltså enligt min mening utesluta från detta resonemang.

Sedan kan man fråga sig om det påståendet är riktigt, att det just är småbrukarna som i detta läge äro svårast ställda. De som hårdast drabbas av militärinkallelserna, som väl just nu ha den största betydelse, äro i stället de, som man säger, medelstora och även de större jordbrukarna, som faktiskt ha kommit i en situation som de ha mycket svårt att kunna klara. Förutom de svårigheter som bero på att de måste räkna med minskat skördeutbyte, ha deras kostnader för arbetskraft, i den mån de kunna skaffa sådan, ökat avsevärt i jämförelse med tidigare. Även övriga omkostnader ha stigit lika mycket för alla kategorier, och därför tror jag att man framställer saken i någon mån oriktigt, då man säger att herr Anderssons i Bussjö speciella klientel under alla förhållanden och till hundra procent äro de sämst ställda bland jordbrukarna. Det omdömet måste nog i ganska stor utsträckning modereras.

Jag kan inte underlåta att nämna att vid jordbruksutskottets behandling av producentbidraget uppnådde man en formlig överenskommelse, vilken herr Andersson till alla delar biträdde. En sådan överenskommelse tycker jag bör hållas, och jag är tämligen förvissad om att om man på det stadiet vetat att det skulle bli en reservation i den riktning som skedde, hade utskottets beslut inte blivit sådant det blev. Det betyder, för att tala ren svenska, att herr Andersson försökte lura utskottet till ett beslut som kanske annars inte blivit fattat, för att sedan själv komma med något som han kan vifta med till hösten. Jag tycker annars att hans egen motion kunde ha varit tillräcklig för det ändamålet. Det låter kanske litet skarpt, men det är med full avsikt som jag säger det, ty en sådan sak bör inte få ske opåtalad. Man bör ha ögonen öppna även i utskottet, och då blir det kanske lättare i framtiden att hindra att de ingångna överenskommelserna brytas.

När herr Björnsson yttrar sig i jordbruksfrågor får man alltid det intrycket — åtminstone får jag det — att han anser att jordbrukarna alltid få för mye-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ket betalt och att konsumenterna alltid få betala för mycket. Han uttalar att livsmedlen böra vara billigare, men jag har aldrig någonsin hört honom ge någon anvisning om hur man skall bära sig åt för att producera dem billigare. Den enda slutsats man kan dra är att han menar att jordbrukaren skall leva ett uselt liv överhuvud taget och uppoffra sig för andra människor i samhället. Det är möjligt att den åsikten har ett visst fog för sig, ty just genom att människor ha det svårt och besvärligt blir det lite mera tåga i dem. Jordbrukarna ha också varit den folkklass, som alltid har tillfört landet nytt blod och hållit städerna med den tillförsel av friskt människomaterial som behövs för att inte livet i de stora städerna skall sänka folkets kvalitet. Men det bör finnas en gräns även för detta, och jag går inte med på att det under alla omständigheter bör vara så.

Herr Björnsson angav sin ståndpunkt på följande sätt: Det är alldeles oriktigt att fodersäden skall få stiga så högt som den gjort (enligt herr Björnssons mening), ty då råka bönderna i frestelse att fodra upp brödsäden. Jag har mycket tänkt över dessa saker, men jag har kommit till en annan slutsats, nämligen att det är alldeles oriktigt att hålla så lågt pris på brödsäd, ty då kan ingen makt i världen hindra att en del därav kommer att utfodras. Det är nämligen inte alls utan betydelse för det svenska jordbruket vilket värde fodersäden har. Fodersäden representerar en mycket stor del av skörden, och i samma mån som foderskördens värde är lågt blir hela vårt skördevärde lågt, och detta äro jordbrukarna direkt beroende av. Jag kan alltså inte tyda herr Björnssons ståndpunkt på annat sätt än att han menar att den svenska skörden måste hållas vid så lågt värde som möjligt. Herr Björnsson lider därvidlag sannolikt av samma missuppfattning som jag funnit på flera andra håll. Det heter att de svenska jordbrukarna måste vara med och bära bördorna i samma utsträckning som andra människor och att de alltså böra nöja sig med att få endast en del av produktionskostnaderna täckta. Man kanske inte alltid preciserar sin ståndpunkt på det sättet. Ibland säger man exempelvis levnads-kostnaderna. Men denna sammanblandning av levnads-kostnader och produktionskostnader kan inte vara riktig. Ty det är ju så, herr talman, att innan produktionskostnaderna äro täckta kan det inte bli tal om någon levnadsstandard alls. Det är först när utgifterna äro klarade som bonden överhuvud taget får något att leva och existera på. Därför menar jag att produktionskostnaderna måste täckas helt och hållet. Att sedan jordbrukarna få nöja sig med ett försämrat netto kan jag inte opponera mig emot, ty det anser jag vara ett rimligt krav, men jordbrukets ekonomiska drift får inte bli så dålig att jordbrukets hela standard försämras och vi få en tillbakagång i den utveckling som vi arbetat på i så många år.

Problemet om minutpriserna, vilkas höjning herr Björnsson beskyllde bönderna för att bära skulden till, är inte så enkelt som det låter här i dag. Ty vad är det som gör att kostnaderna bli så höga vid minutförsäljning i städer och större samhällen? Jo, det är allt som sammanhänger med den s. k. mellanhandsmarginalen. Herr Björnsson anförde skummjölkspriset i Stockholm som exempel. Jag föreställer mig att det som där kan betraktas som vinst är så ytterligt obetydligt, att man inte kan tala om det i detta sammanhang. Vad är det då som gör att minutpriset under många år och inte minst i vinter blivit så mycket höjt i förhållande till partipriset? Jo, det är alla omkostnaderna, som bl. a. bestå i löneökning till butikspersonalen, löneökning till den personal, som kör ut varorna och sköter distributionen, semesterpengar, arbetstidslag m. m., hyresstegringar, som uppkommit genom att det blivit så dyrt att bygga hus i städerna, människornas bekvämlighet, som gör att de skola ha allting upplagt så fint och förnämligt för sig, deras fordran på att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ha marmor och glas omkring sig och kylskåp och riktigt snyggt och ordentligt. Allt detta skall betalas av någon, och då är frågan, om det skall betalas av konsumenterna eller genom att jordbrukarna få sämre partipriser. Nu tror jag för min del, att Mjölcentralens distributionskostnader för en liter mjölk i Stockholm äro så pass höga, att skummjölken inte kommer att ge mer än 4 öre — kanske knappt det — till jordbrukarnas förening. Jag tycker därför, att den beskylldning, som herr Björnsson här framställde, bör riktas mot alla de faktorer, som göra, att distributionskostnaderna för mjölk i exempelvis Stockholm i fjol voro åtminstone 7 à 8 öre eller något i den stilen. Från jordbrukarhåll har nog rätt mycket gjorts för att hålla dessa omkostnader nere, men från herr Björnssons håll tror jag att det gjorts rätt mycket för att höja dem. Man måste nog tänka igenom dessa saker riktigt noga, om man vill bli betraktad som kompetent, herr Björnsson. Det uttalande om kompetensen, som herr Björnsson gjorde, har herr von Stockenström redan bemött. Det är alltid litet vågat att göra sådana påståenden. Jag betvivlar inte herr Björnssons kompetens att bedöma mjölkregleringens detaljer, men vad beträffar bedömandet av jordbrukarnas nuvarande standard anser jag, att en jordbrukare strängt taget besitter större kompetens än herr Björnsson att göra detta.

Herr Björnsson beskylldde jordbruksutskottet för att vara enbart producentbetonat, när det föreslog, att man skulle sänka inkomstgränsen för smörreabattkort. Jag ber då få påpeka, att den som först kommit med detta förslag är fru Olivia Nordgren i livsmedelskommissionen, och vi ha där följt det mest konsumentbetonade inslaget i livsmedelskommissionen. Jag tycker att herr Björnsson åtminstone på den punkten borde ha besparat sig det uttalande han gjorde. Det finnes en sak, som man märker, vare sig man är kompetent eller icke, och det är, att smörreabattkorten troligen icke alltid utnyttjas. Om vi exempelvis tänka oss en familj med fem barn, så skulle denna familj enligt de regler, som äro utfärdade, erhålla en tilldelning av ungefär 12 kg smör i månaden, d. v. s. 144 kg per år. Få de betala 2 kr. 10 öre per kilo, innebär detta, att de för att kunna utnyttja smörreabatten måste köpa smör för 302 kr. 40 öre om året. Om smörpriset går upp med 25 öre, stiger denna summa med 36 kronor. Det kan ifrågasättas, huruvida familjen verkligen anser sig själv vilja utnyttja hela denna kvantitet. I ett mycket stort antal fall kommer man naturligtvis icke att göra det. Då frågar jag: kommer icke en frestelse att uppstå att smussla med de där kupongerna? Inom jordbruksutskottet har relaterats, att det redan visat sig tecken därtill. Vi ha därför velat uttala en varning för detta. Jag menar att man mycket väl kan tänka sig, att ransoneringen skulle kunna vara något strängare, åtminstone i ett visst antal fall, så att man minskar risken för att svenska folkets moral blir fördärvad, ty detta blir följderna, om man låter ett system bestå, som leder till smussel. En handlare får ju 65 öre för varje kupong han skickar in, och då vore det ju mycket enkelt för kuponginnehavaren att köpa något annat än smör för kupongen. Jag vill inte påstå, att något liknande ännu har skett, men frestelsen bör ligga snubblande nära. Därför bör ransonen avpassas, så att man kan räkna med att den verkligen utnyttjas, att det verkligen köpes smör för kupongerna, och av den som fått kortet.

Ja, herr talman, jag vill nu endast göra den slutreflexionen, att jordbruksutskottet har försökt beakta det läge, som för närvarande råder inom jordbruket, och den index, som gäller för dess priser. Man märker, hur stämningen bland jordbrukarna är. Den är inte någon dålig index, den heller. Det säges visserligen, att jordbrukarna alltid klaga, och det kan ju hända, att de många gånger klaga för mycket. Men är man lyhörd, så märker man dock, att undertonen är av olika art vid olika tider, och just nu påminner den, fast kanske

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
inte med samma styrka, om vad man kunde förnimma under åren 1930—1933. Det går inte att ta fel på, när man är mycket tillsammans med jordbrukare och har möjlighet att bedöma de där undertonerna, att för närvarande en försämring inträtt och icke en förbättring, som många kanske tro med anledning av de slutsatser de anse sig kunna draga av de framlagda indexsiffrorna.

Jag vill därför uttala en förhoppning, att Kungl. Maj:t måtte tillämpa vad jordbruksutskottet här har uttalat med beaktande av att den förbättring, som säges ha inträtt, i själva verket är en försämring och att det gäller att finna en lämplig medelväg, så att produktionskostnaderna kunna täckas, även om jordbrukarnas levnadsstandard i likhet med alla andra medborgares här i landet måste sänkas.

Herr Näslund: Herr talman! Det är ju ett praktiskt taget enhälligt utskottsutlåtande, som ligger framför oss, och med hänsyn till de många motioner, som väckts i ärendet, kan man ju förstå, att detta utskottsutlåtande icke tillkommit alldeles utan möda. Jag skall nu redan från början säga, att jag icke hör till dem, som vilja föra klandertalan mot jordbruksutskottet för vad det här har åstadkommit. Det finnes emellertid en punkt, som jag icke kan underlåta att beröra, nämligen det anslagsbelopp, som avses att utgå till stödåtgärder för Norrland och vissa delar av Dalarna och Värmland.

Jag ber få påpeka, att Västerbottens läns hushållningssällskap i skrivelse den 9 december 1939 hemställt om ett anslag på 500,000 kronor till stödjande av mejerihanteringen enbart inom Västerbottens läns lappmark och vissa därmed jämförliga områden. Nu har departementschefen med stöd av lantbruksstyrelsen ansett, att detta behov av stöd åt lappmarksmejerierna kan tillgodose inom ramen av det belopp, som äskats till produktionsbefrämjande åtgärder på jordbrukets område i Norrland, 900,000 kronor. Jag är fullkomligt övertygad om att därest det ligger något allvar bakom talet om att man skall uppmuntra produktionen — och dit hör naturligtvis även mejerihanteringen — så finnes det ingen möjlighet att tillgodose behovet med detta belopp. Det är ju icke bara mejerihanteringen utan också en rad andra näringsgrenar, som skola tillgodose ur detta belopp. En omständighet, som jag särskilt vill fästa uppmärksamhet vid, är att flera av de för ett par år sedan planlagda mejerierna äro färdiga att sättas i gång, medan andra äro påbörjade. Vid beräkningen av byggnadskostnaderna för dessa utgick man från helt andra priser än dem som nu gälla, vilket givetvis i sin mån kan komma att verka hämmande på denna så viktiga näring.

Jag har, herr talman, dristat mig att framhålla dessa synpunkter, emedan jag bevarar i livligt minne den välvilja, som för ett par veckor sedan kom till uttryck i denna kammare, när vi diskuterade Norrlands näringsliv i samband med en motion, vari påyrkades tillsättandet av en stor Norrlandskommission. Det uttalades därvid ett livligt intresse för Norrlands näringsliv och icke minst för dess jordbruk. Då man på det område, som vi nu beröra, nämligen mejerihanteringen, icke kan komma ett steg vidare på utredningsvägen, utan det här gäller allenast en anslagsfråga, har jag icke kunnat underlåta att yrka bifall till den motion, nr 236, vari jag jämte några andra av kammarens ledamöter hemställer, att till produktionsbefrämjande åtgärder på jordbrukets område i Norrland samt delar av Kopparbergs och Värmlands län för budgetåret 1940/41 i stället för föreslagna 900,000 kronor ett belopp av 1.000,000 kronor ställes till förfogande. Jag vill sluta med att säga, att detta är ett ganska blygsamt belopp, om man ser det mot bakgrunden av den produktionsgren det gäller och det behov, som föreligger på detta område.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Friherre De Geer: Herr talman! Det är ju ganska överraskande, att det kan bli så pass lång debatt i en fråga, där utgången praktiskt taget är given. Att debatten blivit så långvarig beror väl emellertid till stor del på det anförande, som i början av överläggningen hölls av herr Björnsson. Herr Mannerskantz har avgivit ett mycket kraftigt uttalande över de åsikter herr Björnsson gav uttryck åt. Jag för min del skulle i samband med herr Björnssons yttrande vilja fästa uppmärksamheten på vissa av hans uttalanden. Man kunde ju av hans ord förstå, att han insåg nödvändigheten av stödåtgärder i mycket stor utsträckning åt jordbruket, men han ansåg också, att särskilt vad mjölkregleringen beträffar finnes det en förfärlig massa bestämmelser och förhållanden, som äro ganska svåra att överskåda. Herr von Stockenström har däremot sagt, att han anser att mjölkregleringen har blivit mycket enkel på sista tiden, i varje fall något enklare än förut. Jag för min del tror, att det är möjligt att icke ens alla riksdagens ledamöter äro fullt i stånd att genomskåda denna reglerings alla detaljer, och jag är icke övertygad om att det hela är så enkelt. Herr Björnsson har enligt min mening mycket rätt, då han påpekar att detta område är hart när oöverskådligt, men jag tror, att om herr Björnsson — vilket jag icke är alldeles övertygad om — skulle kunna komma med ett recept, som gjorde att mjölkregleringen tedde sig litet enklare, skulle alla vara tacksamma, icke minst jordbrukarna.

Resultatet av den nuvarande mjölkregleringen är i varje fall det, att jordbrukarna fått för dåligt betalt för mjölken, trots de åtgärder, som ha vidtagits, och likaså att konsumenterna — en punkt, som herr Björnsson också snuddade vid — fått betala för mycket för den. Herr Björnsson anförde som ett exempel, att jordbrukarna här i Stockholmstrakten få 2 å 3 öre per liter för skummjolk, medan konsumenterna måste betala 12 öre. Jordbruksministern yttrade även några ord om den saken. Nu är det ju dock så, att många omständigheter och handelsförhållanden göra disproportionen mellan dessa priser, 3 och 12 öre, kanske onödigt stor. Jag beklagar att herr Björnsson icke är närvarande i kammaren, ty jag skulle vilja säga honom, att jag tror att han och jag skulle kunna komma riktigt bra överens, trots att jag är jordbrukare och han av herr Mannerskantz har beskyllts att vara mindre intresserad av jordbruksstödet. Vi skulle komma särskilt bra överens, om herr Björnsson ville samarbeta med jordbrukarna, så att man verkligen finge ta upp en fråga, som jag några gånger tillåtit mig beröra i riksdagen, nämligen mellanhandsfrågan, och tränga litet in på djupet av densamma. Det är alltid så, att man icke kan få gehör i den frågan, och ändå är den frågan den allra viktigaste för att jordbrukarna i verkligheten skola komma någon vart. Man säger, att det är jordbrukar- och konsumentorganisationerna som skola ordna den saken, och det är ju möjligt, att i tidernas längd så kan ske, men jag vågar här ännu en gång vid detta tillfälle, som herr Björnsson givit mig, framhålla, att det vore av oerhört stor vikt för statsmakterna, både regeringen och riksdagen, att tränga in i det problem, som herr Björnsson snuddade vid. Ty man kan aldrig tänka sig att nå något riktigt lyckligt resultat här i riksdagen på detta område, förrän den oskäliga skillnaden mellan producent- och konsumentpriserna äntligen blir riktigt skärskådad och bringad ur världen så långt det är möjligt.

Jag tror därför, att när herr Björnsson vidrörde frågan om eventuellt ernående av enklare system och framhöll önskvärdheten av att komma mellanhandssystemet till livs, tryckte han på ett par av de allra viktigaste punkterna både i jordbruksregleringen och i regleringen av andra viktiga liknande ting.

Beträffande jordbrukspropositionen i dess helhet är det väl på grund av de

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
rådande omständigheterna och det ovissa läget så, att man kanske ur jordbrukarsynpunkt knappt hade väntat sig någonting bättre än vad som nu har kommit. Men så mycket är säkert, att jordbrukarna ute i landet med oerhört intresse vänta, att regeringen skall handha den lämnade fullmakten så, att jordbrukarna verkligen få litet bättre betalt för sina produkter än som för närvarande är fallet. Ty det är alldeles uppenbart, att både beträffande mjölken, som kanske är det viktigaste, och många andra produkter måste prisläget höjas. Läget för jordbrukets utgiftssida har så avsevärt försämrats, att det verkligen vore synnerligen befogat, om regeringen kunde vidtaga sådana åtgärder, att utgiftsökningen i varje fall blir täckt genom något förbättrade priser.

Jag skall sluta, herr talman, med att uttrycka den förhoppningen, att man kan vänta att få se en god tillämpning av den reglering, som nu beslutas, och att de frågor, som jag har tillåtit mig att i anslutning till herr Björnssons yttrande framhålla och som kanske här i det stora hela halka förbi utan att så särskilt starkt observeras, dock möjligen så småningom genom goda krafters förening skola kunna komma fram till lösning, d. v. s. så att vi få ett effektivt, enklare system för jordbruksregleringen och att vi få bort de oskäligen mellanhandsvinsterna.

Herr Svedberg: Herr talman! Av jordbruksutskottets föreliggande utlåtande ser det ut som om utskottet skulle vara enigt i sin uppfattning om småbrukarnas ekonomiska svårigheter. Svårigheterna äro särskilt kännbara i Norrland, emedan jordbrukarna däruppe till följd av de klimatiska förhållandena huvudsakligen ägna sig åt animalisk produktion. Detta är emellertid endast en sida av saken. En annan är, att jordbrukarna i Norrland i hög grad äro beroende av biinkomster, som särskilt härröra från träförädlingsindustrien. Den närmaste framtiden ter sig för de mindre jordbrukarna mycket mörk, emedan trävaruindustrien på grund av exportsvårigheterna nödgats inställa produktionen.

Jag anser icke att man kan säga som herr Mannerskantz, att småbrukarna och deras intressen kunna kopplas bort, när man diskuterar stödåtgärder åt jordbruket. När vi vid fjolårets riksdag behandlade förslaget om att ge landets spannmålsodlare komensation för de låga priserna med ett belopp av 25 miljoner kronor, motiverades denna åtgärd med de ökade produktionskostnaderna. Jag tror icke, att det vid detta tillfälle förspordes något missnöje bland småbrukarna över sagda beslut, trots att de nog hade reda på att någon kostnadsökning att tala om knappast förelåg beträffande 1939 års skörd.

Jag vill också understryka vad utskottet framhåller i sin välvilliga motivering på sid. 24 i utlåtandet, nämligen att Kungl. Maj:t även på annat sätt än genom ökat producentbidrag bör söka förbättra småbrukarnas svåra ställning, exempelvis genom att tillhandahålla dem förbilligade fodermedel och gödningsämnen. Detta skulle särskilt i Norrland uppfattas som en åtgärd i rätt riktning, emedan dessa varor till följd av de långa transportererna och de höga fraktkostnaderna ställa sig synnerligen dyra.

Herr Mannerskantz gjorde i sitt anförande gällande, att jordbruksutskottet skulle ha blivit lurat av herr Alfred Andersson. Jag kan icke dela denna uppfattning. Det framgick av herr Mannerskantz' resonemang, att utskottets motivering kunde ha haft ett helt annat utseende. Menar herr Mannerskantz möjligen, att man skulle ha underlåtit att framhålla intresset av att även stödja småbruket?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Alfred Andersson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Jag begärde ordet strax efter det herr Björnsson hade hållit sitt anförande. Nu har ju herr Björnsson blivit bemött av olika talare här, och jag kan därför fatta mig tämligen kort.

Herr Björnsson ansåg, att jordbruksutskottet icke ägde kompetens att behandla en del av de saker, som förekomma i utskottsutlåtandet. Jag måste säga, att jag tycker att ett sådant yttrande icke borde få förekomma här i kammaren. Jag vill fästa uppmärksamheten på att jordbruksutskottet, som består av 16 ledamöter, liksom övriga utskott är valt i vederbörlig ordning, och det vore ju förunderligt, om alla skulle vara inkompetenta. Jag anser mig skyldig att mot detta yttrande framföra en protest.

Jag förmodar, att vad herr Björnsson anförde beträffande mjölkpriset etc. måste bero på att herr Björnsson icke har kännedom om de verkliga förhållandena, under vilka ett stort antal av våra jordbrukare leva. Nu tillhör ju herr Björnsson kategorien högre tjänstemän, och jag antager därför, att han kommer att ta sig semester i sommar. Jag skulle då vilja råda honom att resa ut och studera förhållandena på landsbygden och bland de mindre jordbrukarna. Med den personliga kännedom jag har om herr Björnsson är jag övertygad om att han efter detta studium kommer till en annan uppfattning än den han här givit uttryck åt, och jag tror icke att han kommer att slå an en sådan ton, som han nyss gjorde, när det blir fråga om att höja mjölkpriset med kanske 1 öre per liter.

Jag anser att det skulle vara synnerligen lämpligt, om herr Björnsson ville följa mitt råd. Eller kanske han vill gå ett steg längre och själv bli praktisk jordbrukare och avstå från alla sina övriga inkomster för att uteslutande reda sig på sitt jordbruk? Då tror jag, att herr Björnsson icke skulle anslå sådana toner som han nyss gjorde mot en stor yrkesgrupp i landet.

Herr Björnsson slutade med att på tal om jordbruksutskottets inkompetens säga, att man i sista hand måste överlämna åt Kungl. Maj:t att avgöra dessa saker. Ja men, herr Björnsson, det är ju just det vi göra! Utskottet har icke fattat något beslut i nu berörda avseenden. Det har bara gjort ett uttalande i motiveringen, och det är Kungl. Maj:t som får fullmakt att träffa avgörande i sista hand.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson, Alfred**: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade bland annat, att man nu icke borde tala så mycket om storbruk och småbruk. Jag vet mycket väl, att detta är ett synnerligen ömtåligt ämne, men så länge det verkligen finnes småbruk och storbruk, kan man med bästa vilja i världen icke komma ifrån den saken, och så länge det icke från något håll har bestritts, att småbruket befinner sig i en mycket svår situation, som säkerligen kommer att bli ännu svårare, vad det lider, är det för mycket begärt att man skall helt avstå från att tala om att det finnes småbruk i detta land.

Herr von Stockenström hade den uppfattningen, att vad jag föreslår, nämligen uträkning av stödet per halvår, icke skulle spela någon nämnvärd roll, då småbrukarna därigenom icke skulle ges något avsevärt stöd. Jag har en bestämd uppfattning i motsatt riktning, ty det kommer verkligen att bli till god hjälp för dessa jordbrukare, som ha det sämst ställt. Jag avser sådana jordbruk, som komma upp till cirka 650 liter mjölk per månad; någon månad kan siffran vara högre, en annan månad lägre. Det förhåller sig icke så, att man här uteslutande träffar på dem, som icke leva helt på sitt jordbruk. Det finnes visserligen bland dessa jordbrukare en kategori, som har inkomst även från annat håll, nämligen inom industrien. De äro dock icke så talrika. Där-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
emot är det kanske flera, som ha tillfällig inkomst inom skogsbruket. Men sedan finnes det, herr von Stockenström, jordbrukare med tre, fyra kor som uteslutande måste leva på vad deras jordbruk kan ge, och det är för dem som detta stöd skulle bli till synnerligen värdefull hjälp. Det kan icke bestridas, hur man än vill se på denna fråga.

Herr Mannerskantz ansåg med sitt intresse förenligt att tala om vad som förekommit i utskottet, och jag är honom tacksam därför. Jag tar inte alls illa upp vad herr Mannerskantz sade. Det var inte oväntat för mig att höra, att jag hade begått en dumhet. Jag accepterar gärna denna beskyllning och ångrar icke alls vad jag gjort. Men dumheten, herr Mannerskantz, ligger icke i reservationen, utan däri, att jag genom överrumpling räckte ett finger åt den s. k. kompromissen, vilket jag omedelbart ångrade. Jag har dock icke överskridit gränsen för vad som är lagligt här i riksdagen, ty jag anmälde min slutgiltiga ståndpunkt och avgav min reservation före justeringen, även om man icke tycker om denna reservation.

Herr Mannerskantz vill starkt ifrågasätta min kompetens att stå upp som talesman för det mindre jordbruket. Jag har synnerligen starka skäl att misstro herr Mannerskantz' kompetens att fälla detta omdöme, ty en storbrukare — förlåt uttrycket, jag borde kanske säga godsägare — som nöjer sig med att titta på småbrukarna så där på avstånd, kan enligt min mening icke göra sig en klar bild av deras ställning. Jag skulle vilja råda herr Mannerskantz och med honom liktänkande att gå in i dessa småbrukares boningar och se efter hur de ha det och fråga dem hur de leva, fråga dem också gärna hur många kostymer de ha råd att köpa under loppet av en tioårsperiod, fråga dem också gärna hur många kilo smör de ha råd att använda i sitt hushåll per vecka, per månad eller år.

När herrarna ha fått svar på dessa frågor, ändras kanhända uppfattningen i någon mån. Om jag inte missminner mig, var herr Mannerskantz med jordbruksutskottet i Blekinge för ett par år sedan — om han inte var med, är det beklagligt. Vi kommo då till tals med omkring 200 småbrukare i Blekinge. Jag undrar, om herr Mannerskantz, ifall han till äventyrs skulle ställas öga mot öga med dem, skulle ha mod att säga, att de icke äro berättigade till ett extra stöd i den form jag här har föreslagit. Jag misstänker på goda grunder, att modet skulle svika. Herr Mannerskantz skulle kanhända inför den fattigdom, som kom oss till mötes där, slå ned ögonen. Jag är inte förvånad över den inställning, man på sina håll har gentemot småbrukarna, det är ingen nyhet, men jag kan inte underlåta att, liksom herr Svedberg nyss gjorde, erinra om att vid urtima riksdagen beslöts en prishöjning för brödsädespannmålen, som gav storbruket och uteslutande detta en summa av 25 miljoner kronor. Ty vid den tidpunkt, då detta beslut trädde i kraft, hade varje småbrukare och det stora flertalet av de medelstora jordbrukarna redan för länge sedan avyttrat sin produktion. Mot den åtgärden framfördes inga betänkligheter, vare sig från statsrådets sida eller av de större jordbrukarna här i kammaren. Så låg det till den gången, och det beslutet, mina herrar, fattades på en motivering, som var fullständigt ohållbar, nämligen den, att det skulle vara en kompensation för ökade produktionskostnader. Jag kan i egenskap av jordbrukare och brödsädesodlare med rent samvete säga, att för 1939 års skörd fanns det ingen ökning i produktionskostnaderna. Däremot är det berättigat att tala om sådan för 1940 års skörd.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag förstår, att jag har blivit missförstådd, inte minst av herr Tjällgren. Jag har aldrig yttrat mig på sådant sätt, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
därav kan dragas den slutsatsen, att jag missunnar jordbrukarna någon inkomst. Det är inte alls det jag har yttrat mig om. Jag har bestritt, att jordbruksutskottet besitter kompetens att efter en kort och ganska summarisk undersökning yttra sig i en folkhushållningsfråga sådan som ransonerings-systemet för fettämnen. Trots indignerade protester har jag inte funnit något skäl att frängå denna min uppfattning. Beviset ligger så vitt jag kan se just i det yttrande, som finnes här.

Herr von Stockenström talade om mycket, som jag inte hade sagt. Jag har t. ex. aldrig sagt, att man, ifall man skulle gå in för behovsprövning, skulle behandla jordbrukarna när de äro konsumenter på annat sätt än andra konsumenter. Det har jag aldrig yttrat mig om. Vad som står här om den saken tycker jag i och för sig är berättigat, men jag skulle vilja komplettera det med att då skall man också se till, att man vid den behovsprövningen mäter realinkomsten och inte bara inkomsten i pengar, då man skall jämföra olika kategoriers behov av statsunderstöd. Om man gör det, har jag absolut ingenting emot detta, utan måste tvärtom anse det principiellt riktigt.

Vidare vill jag säga, att jag personligen helst skulle sett, att man betraktat detta som en ren pris- och fördelningsfråga och således undvikit allt vad behovsprövning heter. Man skulle ha gett alla människor rabattkort för en viss kvantitet, ungefär på det sätt, som man gått till väga, då man gett jordbrukarna detta extra producentbidrag utan behovsprövning. Det förekommer många fattiga småbrukare i vårt land, såsom herr Andersson i Bussjö framhållit, men det är ingalunda alla som befinna sig nära existensminimum, som väl är. Det finns också välbärgade sådana, som säkert vid en behovsprövning icke skulle få något producentbidrag. Men jag tycker det är vida mer sympatiskt att ge alla och sedan i form av skatter låta dessa välbärgade hjälpa de andra. Man slipper ifrån en hel massa svårigheter, om man undviker behovsprövning. Man slipper ifrån den ledsamheten, att folk med ambition håller sig borta. Folk i mellanklassläget blir alltid hårt klämt vid en sådan behovsprövning. Vi ha t. ex. i vårt skattesystem numera tillämpat den principen, att alla få ett visst skattefritt avdrag, och detta visar sig gå mycket bra. Man kommer ifrån en hel del olägenheter, som följa med varje behovsprövning.

Vad jag särskilt vänt mig mot är således inte, att utskottet finner, att motionärerna haft en hel del beaktansvärda synpunkter, utan det är mot de direktiv, som man kan säga ligga i detta, att man helt plötsligt skall sänka gränsen för tilldelning av sådana här kort utan behovsprövning från 1,500 kronor till 1,000. Herr von Stockenström glömde att reda ut, varför detta var så viktigt.

Vidare vill jag säga, att då man finner litet missbruk på det sättet, att en och annan överlåter sina kort, så är det klart, att sådant skall beivras, men jag undrar, om det finns någon ransoneringsåtgärd eller därmed jämförlig åtgärd i vårt samhälle, där inte sådant missbruk förekommer. Man begär av folk, att innan de ge direktiv åt det hållet, de skola ge en åtminstone någon liten uppfattning om huruvida detta missbruk spelar någon praktisk roll. Om man skall försöka förhindra vartenda fall av missbruk inte bara genom det allmänna straffhotet utan genom själva systemet, som alltså skall ges en sådan form, att den restlöst utesluter möjligheter till missbruk, då komma vi att leva i ett mycket besynnerligt samhälle. Jag har en viss tidigare erfarenhet av detta problem. Redan då det såg ut att bli krig i Europa, räknade man i statens jordbruksnämnd med att vi skulle få den överflödiskris, som vi nu leva under. Svårigheten att vinna avsättning på smöret har lett till, att många olika system för att finna en lösning stötts och blötts. Alla system ha sina fel och brister, och det framgår av propositionen, att i livsmedels-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
kommissionen finns det rätt olika uppfattningar om vad som är lämpligt. Då finner jag det verkligen en smula förmätet av ett utskott att efter en mycket kortvarig prövning genast utfärda direktiv, som äro ganska konkreta och bestämda. Det är därför, herr von Stockenström, som jag tycker, att det kunde varit skäl till en liten smula självransakan, innan man började slå an sådana toner, som herr von Stockenström eller herr Tjällgren gjorde. Jag har aldrig yttrat något annat.

Herr von Stockenström prisade den urtima riksdagen, därför att den gjorde en förenkling i fjol, då den överförde margarinaccismedlen till budgeten, och valde anslagsvägen. Detta hjälpte jag till med, men jag minns inte, om herr von Stockenström var så entusiastisk för denna förenkling. I varje fall var det åtskilliga, som inte önskade den.

Ja, detta är ju polemik, som i själva verket har mycket liten betydelse, i den mån den inte kan föranleda någon ändrad uppfattning. Det positiva inslaget på detta område har lämnats av en representant för Kristianstads län, som här påtalat det allmänt kända missförhållandet, att det är en fruktansvärd missproportion mellan producentpris och konsumentpris. Detta är naturligtvis inget lätt problem att komma till rätta med, men säkert är, att det är av så stor betydelse, att det är skäl, att man gör vad man kan. Huruvida sedan staten därvid lämpligast kan ta initiativet, eller detta bör överlåtas åt de enskilda organisationerna, som i grund och botten ha sammanfallande intressen på denna punkt, vill jag i dag inte ta bestämd ståndpunkt till.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet förklarade sig ha stort intresse för fodermedelsmarknaden och för fodermedelsregleringen, vilken jag i nuvarande läge betraktar som nyckeln till vår folkförsörjningsfråga — om nu mjölkregleringen är nyckeln till jordbruksregleringen, som avgör jordbrukarnas ekonomi. Jag har naturligtvis i stort sett ingenting att invända mot vad han där sade. Jag blev emellertid mycket betänksam, när jag hörde, att det hade visat sig nödvändigt att sälja ut av vårt brödsädeslager för att använda till foder och detta just för att hålla nere priset på inhemska fodermedel. Jag kan förstå, att detta under en övergångstid kan vara den enda åtgärd, som står till buds, men vårt brödsädeslager är så litet, att man efter min uppfattning bör vårda det och bevara det så väl som möjligt, se till, att det ligger på skyddade platser och inte i för stor utsträckning säljes till kreatursfoder. Jag tror som sagt, att den på lång sikt verkande åtgärd, som är bäst och effektivast, är att se till, att fläskproduktionen hålles inom tillräckligt snäva gränser.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall inte alls deltaga i den polemik, som försiggår här och där den ene söker förfäkta den ena ortens intressen och den andre söker förfäkta en viss grupps intressen. Då jag har bedömt detta ärende, har jag bedömt det så, att vi skola komma fram till tillfredsställande resultat i fråga om folkförsörjningens säkrande, och för den skull böra producenterna självfallet ha en ersättning, som motsvarar produktionskostnaderna. Till herr Näslund skulle jag bara vilja säga, att det för länge sedan meddelats vederbörande mejeriorganisationer i Västerbotten och Norrbotten, att de kunna få göra överflyttningar av bidragen. De ha läst vissa mejerier genom sin ansökan om bidrag, men det visar sig, att mjölkproduktionen har ökat inom dessa områden, så att de böra byggas något större än de beräknats tidigare, och då ha vi sagt, att vi skola företa en omprövning av detta, så att de säkerligen skola kunna få det bidrag till mejerianläggningarna, som jag anser är en av de bästa stödåtgärderna för det norrländska jordbruket, för att detta skall kunna rationalisera den produktionen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Till herr Alfred Andersson i Bussjö vill jag säga, att det inte är riktigt att framställa det så, att den och den är en speciell småbrukarrepresentant, därför att han vill gå den och den vägen. Det är ju fråga om vad som är det riktiga i detta läge. Vi ha för närvarande ett överskott av smör, men vi räkna inte med att få så gott om fodermedel, att vi mot slutet av detta år ha överskott, och då ställa sig förhållandena annorlunda. Då är det ju rimligt, att såväl småbrukaren som andra jordbrukare få sin skäliga ersättning, få det pris, som är berättigat med hänsyn till produktionskostnaderna. Då får man naturligtvis avvåga de olika systemen, så att det blir tillfredsställande. Det är detta, som varit avgörande för mig.

Vidare skall man inte gripa siffror ur luften. Herr Alfred Andersson sade, att spannmålsprisets höjning vid den urtima riksdagen gav 25 miljoner till främst det större jordbruket. Men herr Alfred Andersson vet själv, att för ett jordbruk — som han har — på 35 tunnland betyder spannmålen även en del. Detta är inte efter skånska förhållanden något stort jordbruk, men det är efter allmänna svenska förhållanden ganska stort. Spannmålspriset betyder inte så litet även för ett sådant jordbruk. Men det kan inte bli några 25 miljoner kronor, ty det föres inte så mycket brödsäd i handeln, att den företagna prishöjningen svarar mot 25 miljoner kronor. Summan ligger väsentligt under 20 miljoner. Därtill får man beräkna, att en stor del av brödspannmålen förra året förts i marknaden och kommit till förädlingsställena redan då detta beslut fattades. Detta beklagade jag den gången, och jag sade, att de, som bäst behövde sälja, redan hade sålt. Men ingen kunde göra någonting åt att förhållandena utvecklade sig på detta sätt.

Sedan skall jag inte heller taga upp någon diskussion om rabatteringen. Det är klart, att man kan se den ur skilda synpunkter. Jag tror, att man så småningom måste låta smörpriset stiga ytterligare. Det är klart, att detta betyder så mycket för dem, som ha tillfredsställande inkomst, men om stegringen skall drabba även dem, som ha låt mig säga inte små men inte fullt tillfredsställande inkomster, är det naturligtvis känsligt. Jag menar, att här är det inte ett intresse, som skiljer jordbrukaren och konsumenten, utan det kan hända, att deras intressen sammanfalla.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag vill framhålla, att jag för det första aldrig förnekat småbrukets svårigheter, och jag har inte heller förnekat, att herr Anderssons reservation i viss mån kan innebära en fördel, men jag har påpekat, att vad utskottet gått med på är förbättringar av en vida större storleksordning än som det talas om i herr Anderssons reservation. Jag vill, herr talman, bestämt göra gällande, att om man nu går med på att producentbidragen få utgå på det sätt, som utskottet föreslår och som kommer att kosta ungefär 32 miljoner kronor om året, så har ingen rätt att påstå, att om någon just nu inte vill gå ytterligare ett steg i den riktning, som herr Andersson önskar, så har denne inte intresse för småbruket. Det är inte rätt att säga på det sättet.

Sedan vill jag bara säga ett par ord till herr Björnsson. Jag hade verkligen väntat mig, att herr Björnsson skulle, om inte direkt be om ursäkt för sin förlöpnings, så åtminstone ta tillbaka det överilade uttryck han använde om jordbruksutskottets kompetens. Det gjorde han tyvärr inte, men han erkände i alla fall, att på en punkt fanns det dock ett visst fog för vad utskottet sagt om smörrabatteringen. Jag vill här bara påpeka, att när vi tala om behovsprövning, skall det naturligtvis vara en verklig sådan, inte bara en formell utan en reell behovsprövning.

Sedan vill jag än en gång framhålla, att vad utskottet gjort är bara, att det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
fört vidare vissa erinringar, som framkommit. Vad angår inkomstgränsen ha vi antytt, att det kunde vara skäl, att Kungl. Maj:t övervägde, om den kanske borde sänkas. Jag vet, att man inom livsmedelskommissionen och dess råd var mycket tveksam om var inkomstgränsen borde sättas. Starka röster höjdes för att ingen särskild inkomstgräns borde fastställas, utan att prövningen skulle ske efter andra grunder och genom behovsprövning. När vi nu hemställa, att Kungl. Maj:t skall taga den saken under omprövning, tycker jag verkligen inte det är någonting, som innebär, att vi förhäva oss på något sätt. Jag vill, herr talman, bestämt tillbakavisa herr Björnssons yttrande. Jag tycker inte, att det vore riktigt trevligt, jag kan inte hjälpa det, om här den ene efter den andre skulle yttra sig förklenande om utskott, som han inte själv tillhör. Jag tycker det skulle vara bäst för herr Björnsson själv, om han nu i riksdagens elfte timme toge tillbaka sitt yttrande om jordbruksutskottets kompetens. Han har för resten inte sagt, vilket annat utskott som skulle vara mer kompetent.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Med anledning av den förda debatten vill jag säga några ord. Jordbruksregleringen är ju genom fullmakt i stor utsträckning lagd i Kungl. Maj:ts händer, och riksdagen ger dels genom utskottsutlåtandet, dels genom den förda debatten en ledning för hur Kungl. Maj:t skall handha detta. Jag vet emellertid inte, om den förda debatten har givit statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet någon ledning i här ifrågakarande avseende. Den har till stor del rört sig ute i periferien och har fört fram så skiljaktiga meningar, att det torde vara svårt att därav bilda sig en uppfattning om huru regleringen i olika frågor skall handhas. Det viktigaste synes mig emellertid i föreliggande avseende vara, att jordbruksregleringen handhas på sådant sätt, att den främst främjar folkförsörjningen. Vid en avvägning av priserna å jordbrukets produkter kan det sålunda icke uteslutande vara ett intresse för konsumenterna, att priserna å dessa produkter hållas så låga som möjligt, utan viktigare är att vid varje tillfälle avväga priserna på ett sådant sätt att produktionen därigenom främjas. Bränslefrågan har i det avseendet varit ett ganska lärorikt exempel.

Herr jordbruksministern som själv är jordbrukare och väl hemmastadd på hithörande områden har stora förutsättningar för handhavandet av denna reglering. Men naturligtvis måste även jordbruksministern vara beroende av den mening, som riksdagen uttalar. Jag tror, att man kan påstå att det ligger i riksdagens och svenska folkets intresse, att såväl mjölkpris som spannmålspris avvägas på sådant sätt, att folkförsörjningen icke därigenom blir lidande. Såsom läget har utvecklats, har det erfordrats en sakta gående stegring av priserna på produkterna. Varför? Jo, därför att produktionskostnaderna oavbrutet ha stegrats, genom högre löner och genom höjda priser å jordbrukets förnödenheter. Den skatteökning t. ex., som vi för ett par dagar sedan här i riksdagen beslutade för bensinen, bidrar ju i sin mån till att höja produktionskostnaderna för mjölken. Mjolk transporteras nu i stor utsträckning med mjölkbilar, och för denna transport ha kostnaderna stigit avsevärt under sista tiden. Detsamma är även förhållandet för traktordriften vid jordbruket, som nu blivit avsevärt dyrare. Komma därtill ogynnsamma väderleksförhållanden, som i sin tur i mycket hög grad kunna inverka på tillgången av produkterna, måste priserna även avvägas med hänsyn härtill. Det bör sålunda vara ett hela folkets intresse att priserna alltid avvägas så, att de stimulera till en viss produktion, utan att därigenom den ena grenen inom jordbruksnäringen gagnas på den andras bekostnad — i det fallet ger jag herr Björnsson rätt. Men detta är ju en avvägningsfråga, som bör handhas med urskillning och om

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
den utföll ogynnsamt, herr Björnsson, under det förra världskriget, så ha vi hittills åtminstone inte skådat några tendenser i den riktningen.

Beträffande vad herr Björnsson yttrade om överproduktion på fläsk kan ifrågasättas om vi inte snarare ha att motse en viss brist inom några månader eller i varje fall en minskning i fläsktillgången? Vilken fråga bör följas med uppmärksamhet.

Detsamma är förhållandet med spannmålspriserna. Den stränga vinter, som rätt i år, och den torra, som hittills varit rådande i stora delar av landet under våren och försommaren, synas såvitt man nu kan bedöma medföra en väsentligt minskad tillgång på brödspannmål. När priserna skola fastställas för brödsäden, böra de därför, såsom utskottet uttalat, fastställas med hänsyn till skördeutfallet och inte sättas så låga, att det föranleder användande av brödsäd till utfodring eller medför en minskning av sädden kommande höst. Dessa synpunkter kunna under nu rådande förhållanden icke förbises.

Jag vill även säga några ord med anledning av herr Anderssons i Bussjö yttrande rörande småbrukarhjälpen. Jag vill då förutskicka att det bör vara allas vårt intresse att småbruket erhåller stöd och hjälp, men den hjälp, som detta skulle erhålla genom att man gjorde avräkning på producenttillägget på mjölken per halvår i stället för månadsvis, blir så ringa, att den inte räcker långt. Ett av de skäl, som jag förmodar varit anledningen till att man inom utskottet inte biträtt herr Anderssons i Bussjö yrkande, är nog det, som vid utskottsbehandlingen under urtima riksdagen till stor del var avgörande för att man inte då biföll ett liknande förslag. Tillägget skulle nämligen icke helt kunna regleras förrän ett halvår förflutit, medan man i regel eljest erhåller likvid månadsvis för den till mejeriet levererade mjölken. Härigenom skulle den ringa hjälp, som med ett sådant system skulle erhållas komma att ytterligare förminskas. Därjämte skulle det även medföra en del tekniska besvärligheter för dem, som skola sköta avräkningarna. När man väger det ena mot det andra, finner man, att detta inte medför stor hjälp för småbrukarna. Det torde då vara möjligt att finna andra utvägar, där man både effektivare och på ett bättre och smidigare sätt kan ge hjälp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahlström: Herr talman! Då jag dristar mig taga kammarens tid i anspråk, är det med anledning av ett uttalande, som herr Björnsson vid två tillfällen gjort här. Han förklarade, att jordbruksutskottet var inkompetent att taga ställning till de frågor, som behandlas här. Jag vill inte yttra mig om i vad mån herr Björnsson kan ha rätt, och det är inte i egenskap av suppleant i jordbruksutskottet jag har tagit till orda, utan det är därför att det fallit på min lott att försöka verkställa en del av de uppgifter, som livsmedelskommissionen har ålagt kristidsnämnderna. Där har jag förvärvat, om inte så stor, så dock erfarenhet. När jag jämför denna med de åtgärder, som jordbruksutskottet här har föreslagit, kan jag inte komma till annat resultat än att jordbruksutskottet har handlat synnerligen klokt.

För egen del har jag från allra första början förstätt, att här gäller det inte för riksdagen att fatta några definitiva beslut, utan vad man har kunnat göra i detta sammanhang har, förefaller det mig, varit att uttala vissa önskemål, som man ville, att Kungl. Maj:t skulle ta hänsyn till.

Då jag beträffande en viss detalj, rabatteringen av smör, deltagit i utskottets behandling, blev jag en liten smula förvånad, när herr Björnsson yttrade, att jordbruksutskottet icke heller där borde ha sagt någonting. Det var enligt herr Björnssons mening inte möjligt att på några korta dagar eller timmar ändra en sak, som livsmedelskommissionen som sådan tidigare prövat. Jag

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ber då bara att få erinra om att i det fallet var inte livsmedelskommissionen fullt enig, utan en av ledamöterna där företräder just den mening, som jordbruksutskottet har fört fram. Jag tycker inte, att det är något svaghets-symptom.

Jag har här i min hand de direktiv, som livsmedelskommissionen givit för utdelning av rabattkort. De innehålla en hel del bestämmelser. Jag finner dem alla synnerligen väl avvägda, men jag tycker mig också kunna spåra, att man från livsmedelskommissionens sida varit angelägen om att de myndigheter, som skola verkställa den här fördelningen, också efter sitt sunnda förnuft böra söka lösa alla de spörsmål, som inte kunna lösas i bestämmelser och direktiv.

Jag vågar med bestämdhet hävda den meningen, att ute i bygderna är man en liten smula förvånad över ett system, som verkar på detta sätt. Det är ganska svårt att bibringa den stora allmänheten förståelse för att det ju här icke gäller en social utjämningsfråga, utan först och främst att klara ett av-sättningsbehov. Då man ger sig in på två så pass stora saker och söker förena dem, är det ju klart, att luckor komma att uppstå.

Det har här sagts, att man i vissa fall varit alltför frikostig. Man måste erkänna, att frikostigheten i vissa fall är sådan, att vederbörande icke för eget behov kunna utnyttja den rabattering, som tillkommer dem, och det är inget ont i det, om det bara icke så vore, att en hel del människor icke kunna få någon rabatt alls. Fattiga människor, som inte kunna räknas in i de kategorier, som få rabatt, ha att emotse en förhöjning på smöret upp till kronor 3.75 pr kg. De ha kanske tidigare fått nöja sig med margarin. Detta är en fråga, som enligt mitt sätt att se inte får lämnas olöst. Jag ber att få säga, att jag icke kunnat helt och hållet följa de direktiv, som givits i detta fall, utan jag har sökt, i den mån det varit mig möjligt, att ordna det så, att det skulle bli någon rättvisa. Detta har jag gjort, därför att det inte är, som herr Manner-skantz tror, bara i jordbrukarkretsar, som man känner sig synnerligen miss-nöjd. Man får inte förbise, att bland de fattiga konsumenterna börjar man också på att känna sig orolig, och detta gäller i synnerhet i de kretsar, där man är van att få vända på slanten många gånger.

Min innerliga förhoppning är, att Kungl. Maj:t om dessa regleringar skola fortsätta, söker lämna möjlighet att ordna det på sådant sätt, att de ekonomiskt svaga i första hand, vilken kategori de än tillhöra, erhålla möjlighet till den prisutjämning, som kan lämnas från statens sida.

Herr Nilsson, Bror: Då herr Björnsson och baron De Geer här så starkt framhållit betydelsen av att mellanhandsvinsterna på livsmedel bringas ned i lägsta möjliga läge, tycker jag, att debatten i denna fråga icke bör avslutas, innan det sagts några ord om den stora uppgift i detta avseende, som lant-männens ekonomiska föreningar ha, liksom om vad dessa föreningar redan ha gjort, när det gäller att åstadkomma resultat på detta viktiga område. Låt oss t. ex. ta slakteriorganisationen. Beträffande soppkött togo mellanhänderna före år 1914 här i Stockholm endast 14 % av det pris, som konsumenten fick betala, men under världskriget vände sig mellanhänderna att taga stora vinster, och detta fortsatte sedan, så att mellanhandsvinsten kom upp i 80 %. Det var ju någonting oerhört. När konsumenten köpte soppkött för en krona, gick 80 öre till mellanhänderna, och producenten fick sålunda endast 20 öre. Detta kan man säga är ett socialt missförhållande. Det är ju faktiskt så, om vi se det i stort, att livsmedlen produceras här i landet av en stor och jämförelsevis fattig grupp människor och konsumeras likaledes till största delen av en annan grupp människor i små omständigheter. Det är klart, att om livsmedlen på vägen från den ena befolkningsgruppen till den andra otillbörligt fördyras, så

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
är detta inte endast ett ekonomiskt missförhållande utan också ett socialt. När lantmännen bringade reda i detta genom att organisera sig i slakteriföreningar och de därtill också erhöles statligt understöd, så var det ett steg i rätt riktning. Nu har kostnaden, för distributionen av dessa slakterivaror bringats ned till omkring 20—25 %. Där har alltså en rättelse skett. På samma sätt är det med ägghandelsorganisationen, liksom med mejerierorganisationen. Anledningen till att något sådant kunnat ske är naturligtvis främst, att dessa organisationer innebära en rationalisering av distributionen. Det är rationellare, det är billigare att t. ex. en gång i veckan fara över en bygd med en bil, som samlar upp djuren, än att det skall fara en bil hit och en dit kors och tvärs för att hämta ett kreatur här och ett där. Organisationen innebär en rationalisering och möjlighet att åstadkomma en besparing av mellanhandsmarginalen. Jag vill, att vi i denna debatt skulle erinras om detta för att styrkas i vår uppfattning, att vi vad jordbruket beträffar äro inne på rätt väg, då vi på allt sätt stimulera jordbrukarna och även från konsumenthåll understödja jordbrukarnas strävan att samla sig i starka, välorganiserade ekonomiska föreningar. Någon annan väg att få ned mellanhandsvinsterna gives inte, såvitt jag förstår.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag ännu en gång kommer tillbaka till frågan om jordbruksutskottets sätt att behandla den detalj, som rör ransoneringen av smör. Herr von Stockenström trodde sig på något sätt kunna draga den slutsatsen, att jag skulle betrakta något annat av riksdagens utskott såsom mera kompetent än jordbruksutskottet eller såsom överhuvud taget kompetent. Jag vill deklarerar, att jag absolut inte anser, att det finns något sådant. Detta är nämligen en mycket komplicerad teknisk fråga, men den ger inte en jordbrukare någon speciell insikt, bara därför att han är jordbrukare. Utskottet har icke gjort sig besvär att remittera motionerna till sakkunniga instanser och överhuvud taget inte diskuterat konsekvenserna.

Jag vill ännu en gång försöka få ett svar på en fråga, herr von Stockenström. Om en person befunnit sig nätt och jämt över den inkomstgräns, som skiljer mellan dem som få rabattkort och dem som bli utan, så grundar sig detta ju på inkomstförhållandena under förra året. Vederbörande kan nu ha blivit kommenderad ut till värnpliktstjänstgöring, han har kanske på grund av krisen blivit arbetslös — låt oss säga, att han är montör eller dylikt. Allt-nog, hans inkomster äro nu faktiskt inte vad de varit. De ha sjunkit. Så får han kanske genom ett brev från sin hustru veta, att nu skall man börja lämna in ansökan, och det skall bli behovsprövning. Han hade ett så och så stort beskattningsbart belopp, så att han kan inte utan vidare få rabattkort. Jag undrar, om detta är det rätta sättet att tacka folk, som på det sättet, såsom så många nu får göra, offrar sina egna intressen för fosterlandets. Man borde inte gått fram så lättvindigt som här skett. Herr von Stockenström får ursäkt mig, att jag både av principiella och praktiska skäl icke kan tillmötesgå hans begäran, att jag skulle taga tillbaka mitt omdöme.

Herr Dahlström höll ett anförande, av vilket med all tydlighet framgick, att han tar sitt arbete som ledamot av en kristidsnämnd med synnerlig omsorg och ansvarskänsla. Jag vill inte det allra minsta bestrida de slutsatser, han drar av sin erfarenhet, det kan jag inte, därför att jag inte känner till förhållandena i hans hembygd, och jag går ut ifrån, att även om jag gjorde det, skulle jag sakna anledning till bestridande. Däremot får man akta sig synnerligen väl för att generalisera lokala erfarenheter. Förhållandena äro inte likadana i våra städer och industrisamhällen som på landsbygden. Detta behöver jag inte närmare utveckla här. Nu vet jag inte, om jag får uppfatta vissa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
uttalanden av representanter för jordbruksutskottet så, att det inte är mening-
en, att man här skall ge några direktiv, utan det skulle bara vara förslag.
Jag frågar: om ett utskott anger bestämda siffror så som här skett, så menar
man väl också, att man skall vara beredd att godta dem. Det är ett direktiv
i den form man nöjer sig med, när man vill be regeringen att taga under över-
vägande att göra på det och det sättet. Är utskottet till på köpet enhälligt,
tycker jag detta är farligt.

Herr von Stockenström: Här ligger saken så enkelt till, att i en del motioner
ha vissa klagomål framkommit mot rabattsystemets verkningar. Vi ha tagit
upp dessa klagomål och velat föra dem vidare till Kungl. Maj:t. Vi ha reso-
nerat om saken och trott, att det och det böra vi rekommendera till övervä-
gande. Vi ansågo, att vi inte hade anledning att nu spilla tid med att remit-
tera frågorna till olika myndigheter.

Med anledning av herr Björnssons fråga till mig vill jag säga, att jag inte
kan finna, att vi ha talat om något sådant fall i vårt uttalande, som herr
Björnsson pekade på. Det finns redan nu ett visst antal rabattkort, som
skola ställas till förfogande vid sidan av reglerna. Jag antar, att en sådan
person som den, som herr Björnsson talade om, skulle kunna få rabattkort.
På den punkten ha vi inte avsett någon ändring. Det är i fråga om de all-
männa reglerna och grunderna, som vi ansett, att i vissa avseenden dock ett
övervägande borde ske om en framtida justering.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att,
utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade
i avseende på det nu ifrågakvarande utlåtandet endast yrkats, att vad utskot-
tet hemställt skulle bifallas.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade särskilda yr-
kanden framställt dels beträffande utskottets yttrande angående producent-
bidragen, dels rörande utskottets yttrande angående reglering av landets för-
sörjning med fettämnen och dels i fråga om utskottets yttrande angående
medelsanvisning till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland.

I förstnämnda hänseende, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att ut-
skottets motivering skulle godkännas i berörda del, dels ock att kammaren
skulle godkänna den av herr Alfred Andersson vid utlåtandet avgivna reser-
vationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yr-
kanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets
yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Alfred*, begärde votering, i anledning varav uppsattes
samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstnings-
proposition:

Den, som beträffande motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 60
godkänner utskottets yttrande angående producentbidragen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Alfred Andersson vid utlåtandet avgivna
reservationen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Alfred*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 22.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om utskottets uttalande angående reglering av landets försörjning med fettämnen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att nämnda uttalande skulle godkännas, dels ock, av herr *Björnsson*, att å sid. 25 i det tryckta utlåtandet skulle utslutas senare delen av andra stycket, nämligen från och med orden »Jämväl utskottet delar» till och med orden »vara av behovet påkallat».

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering i nu angivna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 60 godkänner utskottets yttrande angående reglering av landets försörjning med fettämnen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Björnssons yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vad slutligen anginge utskottets yttrande angående medelsanvisning till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland, anförde herr talmannen, hade yrkats dels godkännande av utskottets yttrande i denna del, dels ock, av herr *Näslund*, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, som föranleddes av bifall till den senare delen av den av honom m. fl. i ämnet väckta motionen I: 236.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näslund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Den, som beträffande motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 60 godkänner utskottets yttrande angående medelsanvisning till särskilda åtgärder till stöd för jordbruket i Norrland, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Näslunds yrkande i ämnet.

Sedan berörda voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för genomförande av beslut om grundlagsändring.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 1, av herr *Herlitz*, hade hemställts, att riksdagen ville för sin del såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga förslag till sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring skulle kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag, då förslag därom väcktes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Herlitz*, *Källman*, *Thulin*, *Karl August Johanson*, *Mosesson*, *Arneberg* och *Nilsson* i Göteborg, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen i anledning av motionen I: 1 ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring i vissa fall skulle kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag, då förslag därom väcktes.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Frågan om rikets grundlagar och deras betydelse i det politiska livet har ju på senare tid i olika sammanhang kommit att tilldraga sig ett alldeles särskilt intresse, och det kan kanske därför ursäktas, att jag för några korta stunder tar kammarens uppmärksamhet i anspråk för detta ämne. Jag har en ursäkt till att detta sker i riksdagens elfte timme däri, att min motion bär nummer ett bland de i kammaren avgivna. Jag har sålunda varit ute i rätt god tid. Till min ursäkt vill jag ytterligare anföra, att flera ganska viktiga grundlagsfrågor under senaste tid fått passera, utan att jag i dem har dristat mig besvara kammaren med några yttranden. Kanhända kommer herr talmannen att överse med att jag i korthet alluderar på

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring.

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)
även dessa frågor, då jag nu går att yttra mig angående det föreliggande betänkandet från konstitutionsutskottet.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att börja med några erinringar rörande frågan om grundlagarnas helgd, deras betydelse såsom gränser för statsmakternas rörelsefrihet. Den, vars verksamhet består i att sysselsätta sig med rikets grundlagar, vet ju rätt väl, hur man i riksdagens kamrar plägar se på frågor om grundlagsvården. Man ägnar dem skäligen respekt, men bakom denna respekt tycker sig åtminstone ett känsligt sinne kunna iakttaga rätt mycket av inre vanvördnad. Man tycker nog, att det är rätt mycket av pedanteri och skrivbordsvisdom, som utvecklas, då det gäller att hävda grundlagens krav. Man har fått iakttaga denna motsättning vid åtskilliga tidigare tillfällen, och under den nu pågående riksdagen ha ju dessa frågor återkommit liksom i förstorad gestalt. Ty det förhåller sig ju vid denna riksdag så, att det varit fråga om åtgärder, som på ett mycket kännbart sätt ha stått i konflikt med grundlagens bud. Jag erinrar om frågan om kommunisternas utslutande ur riksdagen, jag erinrar om frågan om genomförande av en censur trots tryckfrihetsförordningens regler, jag erinrar om den i den offentliga diskussionen mycket framträdande frågan om en förlängning av andra kammarens mandat och ett uppskov med valen. De, som i dessa frågor hyst betänkligheter att gå emot grundlagens bud, ha fått höra allehanda resonemang, som samt och synnerligen gått ut på att då det gäller livsviktiga riksintressen, är det orimligt att emot dem ställa sådana formella hänsyn som kravet på grundlagarnas iakttagande. Man har fått höra åtskilliga även teoretiskt motiverade resonemang, som skola stödja denna tanke. Man har i var mans mun fått höra det gamla talet om huruledes nöd bryter lag o. s. v. Mot dessa tankegångar skall jag be att i alla enkelhet få uppställa som en riktlinje den gamla satsen om respekt för gällande lag.

En spirituellt ledamot av andra kammaren har nyligen i ett anförande, som många ledamöter av denna kammare åhörde, med mycken lärdom — om jag så får uttrycka mig — hävdad den satsen, att det egentligen vore rena vidskepelsen att ta grundlagarna så högtidligt som man gör. Jag förstår hans tankegång, därför att den står i fullkomlig överensstämmelse med de synpunkter, som han i andra sammanhang utvecklat med avseende å den svenska rättsordningens helgd. För min del vill jag dock med bestämdhet hävda, att hans synpunkter i det ena som det andra fallet helt enkelt leda därhän, att godtycket sättes i högsätet. Jag nekar inte till att det kan finnas situationer, då det verkligen kan bli fråga om att med berätt mod gå till ett brytande av grundlag. Jag erkänner, att det kanske även på detta område kan finnas tillämpning för den allmänna maximen om att nöd bryter lag eller den rättsgrundsats, som säger, att det, som är omöjligt, är ingen skyldig att göra. Man må hävda dessa satser och liknande, men det må icke ske lättsinnigt, utan det bör ske med det noggranna övervägande, som en jurist är van att ägna exempelvis åt frågan om när verkligen en sådan nöd skall anses föreligga, som tillåter brytande av lagen.

Man må nu inte säga, att Konung och riksdag i detta hänseende stå i en särställning och att de inte skola stå under samma lagar, som andra statens organ eller enskilda medborgare. Det är dock, mina herrar, en gammal princip i detta rike till skillnad från de flesta andra och som har gällt sedan århundraden, att även de högsta maktbärarna i detta land utöva sin makt på grund av lagen och inom de gränser, som lagen uppdrar.

Den praktiskt orienterade mannen frågar kanske, vad ha nu dessa saker för betydelse? Principen kan vara vacker, och naturligtvis skall man se till att man handlar så juste som möjligt, men har det egentligen någon praktisk be-

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

tydelse, ifall man ger sig in på att i ett extremt läge tumma litet på grundlagarna? Låt mig då få framhålla, att i ett rättssamhälle förlorar man något av sin styrka i det ögonblick, som man går utanför rättens rāmärken. Det förhåller sig helt enkelt på det sättet, att giltigheten av vad man då företager sig och den rättsliga verkan av vad man då gör sättes i fråga. Man måste fråga sig: hur skulle domstolarna reagera inför en lag, som har tillkommit i grundlagsstridig ordning? De svenska domstolarna ha inte ofta ställts inför sådana frågor till skillnad från domstolarna i många andra länder, ty de svenska statsmakterna ha verkligen inte brutit mot grundlagen i någon nämnvärd omfattning, men det är inte gott att veta, hur de skulle göra, ifall frågan ställdes på allvar.

Hur kommer det vidare att gestalta sig i fråga om det mest betydelsefulla av de grundlagsbrott, som i den allmänna diskussionen på senare tid ha varit på tal, nämligen frågan om ett uppskov med andrakammarvalet och en förlängning av mandatet för våra kolleger i medkammaren? Jag tar mig friheten att beröra denna fråga, eftersom ledaren för ett av de stora partierna offentligen har givit sin anslutning till tanken på ett sådant steg. Jag vill då stryka under, att vi ha en i lagen stadgad form, i vilken riksdagsmandatet komma till stånd: det förrättas val och det utfärdas fullmakter för en fyraårsperiod. Men nu är det fråga om att genom ett penndrag skapa en ny sorts grund för de herrar och damer, som skola sitta i andra kammaren. Man säger, att det må ske i en sådan här situation och att vi inte behöva ta alltför mycket hänsyn till formaliteterna. Talet om »formalitetsernas» ringa betydelse borde emellertid, såvitt jag förstår, inte kunna övertyga den praktiske mannen, som dock ifrån sitt enskilda liv har så stor kännedom om vad formaliteterna betyda i rättslivet. Är det inte så, att vi allesamman veta, vad det betyder att ha fullmakten bakom sig, att ha lagfart på sin fastighet och att ha sitt kontrakt i ordning. Allt detta, som kallas för formaliteter, betyder ju, att man skapar visshet i rättslivet, rättssäkerhet. En sådan säkerhet släpper den kloke och erfarne mannen icke i sitt enskilda liv. Jag frågar, om det är tillbörligt, om statsmakterna skola göra det och om de alltså skola dekretera, att det här skall sitta riksdagsmän, vilkas mandat och vilkas lagliga befogenhet blir i högsta grad tvivelaktigt.

Jag skall inte taga upp till diskussion, hur de svenska domstolarna skulle komma att reagera inför lagar beslutade av en församling, som på sådan grund kallar sig för andra kammaren. Jag skall bara fråga, hur det svenska folket skulle reagera. Vi ha här i Sverige ett folk, som sedan gammalt har varit vant att fråga efter lagens stöd för vad som företages i offentligt och enskilt liv och som rannsakar efter lagfart, fullmakt, stadgar och kontrakt. Det är vanskligt att bedöma, hur ett sådant folk kommer att betrakta 230 personer, som utan ett dylikt lagens stöd skulle ta sin plats i riksdagens andra kammare. För all del, det kan naturligtvis gå väl. Det har begåtts revolutioner och statskupper förut — liksom ju detta vore en revolution eller en statskupp — och det har gått väl ändå. Det kan ju hända, att partierna kunna lita på ett orubbat förtroende. Men låt oss inte glömma, att det är ett djärvt företag, som man inlåter sig på. Det är ett djärvt företag, om man räknar med sådana kastvindar i den allmänna opinionen, som en orolig tid lätt kan framkalla. Äro vi beredda att möta den misstro och det jäsande missnöje, som kan stödja sig på påståenden om att de där herrarna, som sitta där och stifta lagar, ingenting annat äro än usurpatorer? Vad skulle vi svara annat än att anföra det resonemang, som föres av alla dylika maktthavare i andra länder, nämligen att makten får man böja sig för, och de krav, som stödja sig på rätten, får man i sådana tider som dessa skrinlägga. Nu invänder man kanske, att i krig tiga

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)
lagarna: sådana här bekymmer skall man inte göra sig just nu. Mina herrar, jag skulle vilja säga, att just nu i en tid, då man har att räkna med oro i människornas sinnen, är det angelägnare än någonsin att se till att man har klara papper.

Om man sålunda håller fast vid denna synpunkt, måste man emellertid samtidigt erkänna, att det är tråkigt att hävda den gentemot de påtagliga livsintressen för riket, som hotas genom dess noggranna iakttagande. Det är tråkigt, att kommunisterna skola sitta kvar i riksdagen, att vi skola nödgas hålla val under ytterst ogynnsamma förhållanden och att vi inte kunna, om så skulle behövas, omedelbart ingripa med censuratgarder och dylikt. Vad har man att göra i ett sådant dilemma? Jo, man måste förlika rikets säkerhet med lagens helgd. Man har att försöka förebygga de konflikter, som vi här ideligen ha ställts inför. Vad skall man för det ändamålet göra?

Man har först och främst att överväga, huruvida grundlagarna innehåll i allo är sådant, att det förtjänar det skydd, som det för närvarande har. Man har att besinna, att våra grundlagar sysselsätta sig med ditt och datt i en utsträckning, som knappast i något annat land. Man kunde verkligen ha haft anledning att till exempel något litet övertänka, om det var förnuftigt, att riksdagen i sin elfte timme tog sig för att besluta en ny grundlagstext, ett stort stycke av tryckfrihetsförordningen, som fyller sex tättryckta sidor i riksdagstrycket. Jag beklagar, att den tanke, som jag framfört i en motion, att man skulle försöka utsöndra sådana saker ur tryckfrihetsförordningen, icke för ögonblicket vann erforderlig anklang. Man måste gå vidare på den vägen, men jag skall i detta sammanhang inte ytterligare uppehålla mig därvid.

Med en sådan utrensning av överflödigt stoff ur grundlagarna är dock inte allt vunnet, ty det är tydligt, att grundlagarna ha åtskilligt innehåll, som icke kan på detta sättet degraderas till allmän lags karaktär. Då inställer sig den tanke, som är utgångspunkten för min motion och för reservanterna vid utskottsbetänkandet, nämligen att man vid sidan av den nu gällande formen för grundlagsstiftning, som herrarna alla väl känna till, såsom ett alternativ ställer en annan form, som skulle innebära, att man med kvalificerad majoritet kan genomföra beslut om grundlagsändring vid den riksdag, då frågan därom väckes.

Med den formen, det vill jag betona, tillgodoses i viss mån själva den grundtanke, som ligger bakom den nuvarande ordningen. Denna grundtanke är ju, att det skall tagas en viss hänsyn till folket och till möjligheten att vad riksdagen ett år beslutat icke skulle stämma överens med den verkliga folkmeningen. Förslaget tar hänsyn till denna tankegång på det viset, att man upptagit kravet på kvalificerad majoritet, till exempel tre fjärdedelars majoritet. Detta betyder i andra kammaren 174 röster, om jag räknat rätt, och man kan ju lugnt säga, att den majoriteten är sådan, att om den föreligger, så ligger det praktiskt taget utanför möjligheternas område, att den vid ett kommande andrakammarval förändras i en minoritet.

Om man i princip vill acceptera den framförda tanken, ställes man naturligtvis inför varjehandas spörsmål, som jag här skall antyda.

Man kan framkasta frågan, om det är rimligt, att alla grundlagsstadganden skola på detta sätt kunna ändras vid allenast en riksdag. Man kan ju diskutera att göra en skillnad på det ena eller andra sättet. Kanske blir det rätt svårt att göra en sådan skillnad, men till det spörsmålet vill jag inte här taga någon ståndpunkt.

Man kan vidare uppkasta den frågan, huruvida det måhända vore rimligt att tillåta det föreslagna förfarandet endast under särskilda förhållanden, till exempel vid det välbekanta »krig eller krigsfara» etc. Jag tycker nog för

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

min del, att den nya formen kunde spela sin roll även under andra förhållanden, men det finns kanske skäl, som tala för att reservera den för mera extrema situationer.

Man kan diskutera, huruvida de grundlagsändringar, som genomförts på den snabbare vägen, skola tillerkännas definitiv giltighet, eller om man kan hända skall ordna det så, att den närmast efter allmänna val sammanträdande riksdagen får frihet att i enkla former göra om vad som har beslutats, med andra ord så att ändringar, som företagits på detta sätt, allenast få provisorisk giltighet.

Man kan naturligtvis också diskutera frågan om hur stor den majoritet bör vara, som skall tillerkännas denna makt. Man kan tänka sig tre fjärdedelars och fyra femtedelars majoritet. Det finns naturligtvis också andra linjer, som här vore möjliga.

Herr talman! Dessa spörsmål har jag tillåtit mig att lägga fram i min motion. Jag må ha rätt att uttala ett beklagande, att denna motion, som var den första som väcktes vid denna riksdag och som beledsagades av ett färdigt förslag till lagtext, som jag har delgivit utskottet, inte förrän nu i riksdagens elfte timme har kommit under konstitutionsutskottets och kamrarnas behandling. Min övertygelse är, att det inte hade varit otänkbart att verkligen komma fram till ett grundlagsbeslut i ämnet vid denna riksdag, vilket ju hade varit önskvärt, ty motionen hänför sig just till den nuvarande situationen. Det är *nu*, som vi behöva denna nya form, och det är inte så förfärligt roligt att nu tänka sig att arbeta på förenklingar, som tidigast skulle kunna träda i funktion vid en så avlägsen tidpunkt som 1945. Men däråt är ju i nuvarande läge inte något att göra. Jag måste därför inskränka mig till att yrka bifall till det skrivelseförslag, som reservanterna ha framburit. Jag vill upppepa, vad jag nyss sade: att då jag gör detta, så sker det i den övertygelsen, att detta icke är något teoretiskt skrivbordskrav, om vilket man har rätt att säga, att det inte passar i en allvarlig tid, i en handlingens tid. Kravet är just motiverat av det nuvarande tidsläget. Just i en tid, då makterna driva sitt spel utom och inom vårt land, är det mer angeläget än någonsin att skapa sådana former för grundlagsvården, att våra rättsregler verkligen kunna bli på allvar handhavda och vårt lands rättskultur, som ju ändå är det, som vi ytterst vilja kämpa för, tillbörligt vidmakthållen. Jag dristar mig sålunda i detta förslag se ett led i vår försvarsberedskap, och det är, herr talman, med den motiveringen, som jag tillåter mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Det har fallit på min lott att utveckla utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna fråga.

Jag är för min del lika ledsen som herr Herlitz, att hans mycket intressanta motion, som ju var den första som väcktes vid årets riksdag, inte har kommit upp till behandling i utskottet förrän nu alldeles på slutet. Den behandlades dock, vågar jag säga, inte desto mindre med tillbörligt intresse, men utskottsmajoriteten fann inte skäl för en välvillig hållning till motionen och avböjde att i enlighet med motionärens önskan ge sig in på att utarbeta förslag till grundlagstext. Minoriteten har därför övergått till förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag vill för min del ingalunda förneka, att det naturligtvis kan anföras skäl för tanken på snabbare grundlagsändringar i vissa fall. Dessa skäl ha ju utförligt kommit fram i motionen och även i det yttrande, som vi nyss hörde av motionären. Den nuvarande omständligheten vid grundlagsändringar har givetvis sina olägenheter, ingen kan vara blind för dessa i varje fall när det gäller relativt underordnade saker, som nu stå i grundlagen, men som lika bra kunna

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)
regleras utom grundlagen. När det är fråga om de fundamentala principerna i grundlagen, äro emellertid, vågar jag påstå, skälen mot en sådan ändring, som här föreslås, minst lika starka som de skäl, som kunna anföras för en ändring. Alla äro vi väl överens om att det skall vara en särskild helgd över grundlagarna, det får inte vara för lätt att ändra dem, utan det måste först ådagaläggas, att en sådan önskan äger tillräcklig *fasthet* och inte bara styrka för ögonblicket. Det utmärkande för grundlagstiftarnas tankegång är just detta, att en åsiktsriktighets styrka tillägges mindre vikt än dess fasthet. 1809 års konstitutionsutskott anförde just, att ett mindre än tillfälligt tänkesätt, som det heter, bör stadgas om en ifrågasatt grundlagsändring. Därför föreskrevs, att varje ändring måste vara vilande, till dess att en ny riksdag — och efter 1866 med nyval till andra kammaren emellan — bekräftat ändringen, »på det icke under något tillstånd av våld eller folkyrsla en statsförändring må kunna med sken av laglighet genomdrivas», som det så strålande uttryckes på den tidens språk. Efter representationsreformen 1866 har något förslag till ändringar i villkoren för grundlagstiftning inte varit föremål för riksdagens prövning. Den nuvarande tidpunkten kan visserligen ur *en* synpunkt anses lämpad för en slik prövning men ur andra synpunkter knappast. Det bör enligt utskottets mening få anstå till lugnare tider att upptaga ett så viktigt spörsmål. Jag vill för min del säga, att under rådande förhållanden känns det på något sätt tryggt med de omständliga formerna för grundlagsändringar. Onsdagens tryckfrihetsförsämring får genom dessa former i alla fall vila tills på nyåret. Annars hade vi måhända fått censuren över oss omedelbart. En förnyad eftertanke i den frågan kan inte skada. »Nu rådande exceptionella förhållanden äro ägnade att framhålla betydelsen av ett beslut, som fattas av riksdagen i livsviktiga konstitutionella spörsmål, icke återspegla tillfälliga opinionsbildningar utan stå i samklang med en varaktig folkmening», framhåller utskottet så riktigt i sitt utlåtande. Ett bifall till herr Herlitz tanke skulle ju innebära den genomgripande förändringen, att *väljarnas mening* inte bleve hörd. Även om det är riktigt, att vilande grundlagsändringsförslag inte ofta tilldraga sig någon större uppmärksamhet från väljarnas sida, kan man ändå mycket väl tänka sig, att så kan bli fallet i vissa frågor, och till exempel den nu vilande nya paragrafen i tryckfrihetsförordningen skulle mycket väl kunna komma att spela en viss roll vid höstens val, om dessa val skedde i vanlig ordning, det vill säga med den vanliga apparaturen, vilket nu troligen inte blir fallet. Det är en mycket viktig princip, som ligger till grund för bestämmelsen om att ett grundlagsändringsförslag först skall antagas såsom vilande och att det således skall finnas en möjlighet för väljarna att taga ställning till vad riksdagen har beslutat, innan det blir definitivt fastställt.

Under utskottsbehandlingen framkom från olika håll starka sympatier för tanken, att man bör söka få bort detaljsaker av mindre vikt ur grundlagen. En sådan tanke kan och *bör* övervägas. Man har för övrigt redan slagit in på den vägen genom bland annat sekretesslagen, och man bör gå vidare och rensa grundlagen från sådana saker, som inte böra ha grundlags karaktär och helgd. Kommer detta att ske, undanröjas efter min mening de väsentliga olägenheter-na med nuvarande ordning för grundlagsändringar.

I fråga om en sådan särskillnad av de mera fundamentala principerna och de underordnade detaljerna har utskottsmajoriteten samma mening som reservanterna. Men utskottet har däremot avböjt tanken, att man nu skulle ge sig in på en så viktig förändring av formerna för vår grundlagsstiftning, som motionären och reservanterna satt ifråga. Att en sådan förändring skulle vara av ett oavvisligt behov kan jag för min del inte finna tillräckligt styrkt. Jag vill också framhålla, att det är en betänklig överdrift, när reservanterna säga,

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

att »allvarligt överväges företaget av påtagliga brott mot grundlagsregler av utomordentlig betydelse». Det är väl ändå litet för mycket sagt! Så illa är det inte.

Under överläggningen i utskottet yttrade jag, herr talman, att jag för min del förmodligen skulle ha varit tilltalad av en motion som denna, om den framkommit tidigare. Som tiden nu är, anser jag, att man i författningsfrågor närmast måste förhålla sig konservativ. Det är i och för sig ganska lustigt, att de konservativa i stället tyckas bli en aning revolutionära. Jag menar, att vad våra grundlagsförfattare för 131 år sedan skrevo ned än i dag är att ta fasta på. Vi måste i dessa tider vara på vår vakt mot, som de skrevo, tillstånd av våld och folkyrsla, som skulle kunna alltför lättvindigt omstöpa författningen.

Jag skall, herr talman, inte bli mångordig och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Andersson, Per*.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag ber att få instämna i motionärens yrkande om bifall till reservationen.

Huvudsaken för mig är, att man skall kunna få ett uttalande här av kammaren med önskemålet, att det skall bli en snabbare form för grundlagsstiftning. En av utvägarna är den av motionären angivna, till vilken reservationen ger sin anslutning. Emellertid nämnde motionären i sitt ingående anförande, att man kunde ju tänka sig andra utvägar, bland annat att en ändring i grundlagen skulle vid den riksdag, som den beslutas, givas provisorisk karaktär och att den slutliga lösningen skulle tagas under förnyad handläggning vid en riksdag efter val, men att till dess att en sådan slutlig lösning kommit till stånd, grundlagen skulle vara ändrad i den form, som hade skett. Jag vill bara nämna, att detta var den synpunkt, som jag framförde bland de många andra synpunkter, som framkommo under debatten i utskottet. Huvudsaken för mig är emellertid, att det skall bli ett positivt uttalande om önskvärdheten av snabba former för grundlagsändring, och min särskilda synpunkt kan säkerligen även komma med i en sådan utredning, som föreslås i reservationen.

I detta anförande instämde herr *Öman*.

Herr Thulin: Herr talman! När jag hörde herr Anderssons i Östersund inlägg, erinrade jag mig den regel, som en förutvarande ledamot av denna kammare en gång för länge sedan talade om för mig, att han följde, när han lade upp ett yttrande. Han sade nämligen, att man alltid skulle lägga upp ett yttrande på det sättet, att man till en början överräckte alla möjliga blommor, som voro nödvändiga och önskvärda, till förmån för det förslag, mot vilket man sedermera skulle framlägga *sina* skäl med särskild styrka.

Jag måste säga, att herr Anderssons i Östersund anförande uppfyllde alla krav i avseende på blommorna, men i avseende på styrkan i argumenteringen mot den reservation, som här föreligger, kunde jag inte finna, att han tillfredsställde åtminstone några högre ställda anspråk. Herr Andersson talade mot det föreliggande förslaget, till vilket herr Herlitz yrkat bifall, som om denna reservation inte föreläge utan som om det vore fråga om motionärens ursprungliga yrkande om en grundlagsändring. Herr Andersson sade sålunda, att han inte kunde ge sig in på en så viktig förändring, som den motionären ifrågasatt. Det vill inte jag heller, men här har ju i stället yrkats bifall till en skrivelse, som innehåller ett diskussionsuppdrag. När konstitutionsutskottets reservanter ha gått in för denna skrivelse, ha de gjort det, därför att de inte kunna gilla motionärens ursprungliga förslag utan vilja ha till stånd en utred-

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)
ning. Meningen med denna utredning är ju inte, att man nu skall gå in för någon förändring utan att man skall få tillfälle att överväga saken, till dess att man kommer till lugnare förhållanden. Jag kan således inte finna annat än att alla krav, som herr Andersson i Östersund uppställde, i detta avseende äro tillfredsställda.

Utskottets talesman anförde ytterligare en del skäl, som jag tror, att jag har upptecknat och som jag nu skall något belysa. Han sade till en början, att motskälerna äro minst lika starka emot ett snabbare förfarande i fråga om grundlagsändringar, när det gäller de fundamentala principerna. Ja, det är alldeles riktigt. Jag har, såsom min ärade kollega från utskottet väl erinrar sig, i utskottet fört fram just den tanken, att man skulle undantaga de fundamentala principerna och att man således inte skulle kunna göra någon ändring i dessa på det snabbare sätt, som man tänkt sig gälla för mindre väsentliga detaljer i grundlagen. Jag påyrkade rent av, att man skulle ha starkare garantier emot ändringar i sådana avseenden än dem, som grundlagen för närvarande har.

Herr Andersson anförde vidare som ett skäl mot tanken på en skrivelse till Kungl. Maj:t, att man snarare borde ha regler för grundlagsändringar av den innebörd, att det inte skulle vara så lätt att ändra grundlagarna. I det avseendet kan man ju, förutom att man har viss tid, som skall förflyta mellan två vid olika tidpunkter liggande beslut, också tänka sig, att man har någon bestämmelse om kvalificerad majoritet, och den tanken har ju framförts här. Då blir det inte så lätt att ändra grundlagarna, och man stegrar svårigheten i samma mån, som man skärper kravet på den kvalificerade majoriteten.

Så citerade den nästföregående ärade talaren någonting, som hade sagts av grundlagsstiftarna år 1809, om jag inte missuppfattade honom, nämligen att åsiktsriktningarnas styrka var av mindre betydelse än åsiktsriktningarnas fasthet. Jag delar hans mening därom helt och hållet. Men av debatten i konstitutionsutskottet, av reservationen och av vad herr Herlitz här anfört framgår, att man kan ta hänsyn till den saken genom att låta en med kvalificerad majoritet beslutad ändring av grundlagen vid en riksdag efterföljas av ett definitivt godkännande vid en annan riksdag på det sättet, att grundlagsändringen skulle träda i kraft omedelbart, men för att bli slutgiltigt skulle beslut fattas i den ordning, som nu gäller. Vidare har man ju tänkt sig, att sådana ändringar, som här äro i fråga, inte skulle vidtagas annat än under sådana utomordentliga förhållanden som under krig, vid krigsfara och dylikt. Därigenom begränsas ytterligare räckvidden av en sådan grundlagsändring som den här ifrågavarande.

Då herr Andersson i Östersund sade, att ett bifall till den herlitzska tanken skulle medföra, att väljarnas mening inte bleve hörd, vill jag däremot framhålla, att om man går på den linje, som herr Herlitz fört fram i debatten, nämligen att definitivt ställningstagande skulle ske vid en senare tidpunkt, skulle ju väljarnas mening bli hörd. Men jag vill dessutom framhålla — och det betonades också under överläggningen i konstitutionsutskottet — att det är ytterst sällan, jag vågar nästan säga aldrig, som väljarna äro intresserade av detaljändringar i grundlagarna.

Med dessa ord tror jag, herr talman, att jag har bemött de viktigaste av de invändningar, som herr Andersson i Östersund å utskottets vägnar riktade mot reservationen. Jag tillåter mig slutligen endast att framhålla, att herr Andersson i själva verket bemötte reservanternas förslag på ett så mjukt, ja, jag skulle nästan vilja säga undfallande sätt, att man blir benägen att anse, att herr Andersson är åtminstone till hälften vunnen för den här tanken. Då kammarens ledamöter sålunda ha funnit, hur svagt motståndet är mot den före-

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

liggande reservationen, torde det vara ganska billigt av mig, om jag hemställer till kammarens ledamöter att rösta för reservationen.

I herr Thulins yttrande instämde herr *Källman*.

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Då herr Thulin på ett utmärkt sätt utförligt tolkat de tankar jag har i denna fråga, kan jag, herr talman, nöja mig med att instämma i hans anförande. Jag vill endast kort och gott tillägga, att de fundamentala grundsatserna i grundlagarna genom ett bifall till reservationen icke på något sätt komme i fara utan kanske t. o. m. i stället skulle stärkas.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag instämmer med Herlitz däri, att då han väckt sin motion så tidigt under riksdagen, att den fått nummer 1, borde den ha behandlats av utskottet så snart, att denna fars ej behövt förekomma att behandla motionen nu i riksdagens upplösningstimme. Man må vara emot motionen hur mycket som helst, men rätt skall vara rätt.

Därmed upphör mitt instämmande med Herlitz.

Vi befinna oss i en tid, då man som bekant får uppleva vad som helst. Nu har det sagts vara nödvändigt att komma till en sådan ordning, som motionen äsyftar. Vissa frågor äro nämligen så brännande i tiden, att man måste kunna snabbt ändra grundlagen. En sådan fråga är exempelvis eller framför allt — jag uppfattade inte riktigt, hur talaren menade — att man hastigt skulle kunna få bort ur riksdagen kommunistiska riksdagsmän. Det är väl oerhört att på det sättet förhäva sig över en annan meningsriktning. Jag har inte någonsin varit anhängare av Marx' katastrofteori och hans lära om den våldsamma världsrevolutionen utan av historiens erfarenheter, upplevda situationer och egen eftertanke stannat vid den gamla liberala uppfattningen, att utvecklingen tryggast går fram med lag och att man på den vägen kommer längst till varaktiga resultat.

Nu finnas människor i världen, som insupit Marx' nämnda lära och fortfarande verka för den, utan fanflykt från sin gamla idé med dess motto: »proletärer i alla länder, förenen Eder.» I deras fortsatta kolarthro ligger sålunda en ideell bevekelsegrund hos dessa människor. Dem böra väl valmännen själva få utmönstra i laga ordning, i den mån de önska och kunna det. Det förevarande, såsom mig synes, indolenta uppslaget att gå dem förbi på bakvägar har utskottet väl med fog avvisat. Grundlagens stolta princip är ju, att den inte får ändras under en tillfällig stämning, utan att också folket — som direkt väljer andra kammaren — skall beredas tillfälle att göra sig hört.

Jag instämmer således med utskottet, och jag trodde, att Thulin skulle komma till samma resultat. Men så yrkade han plötsligt bifall till reservationen. Den förebräelse, som han riktade mot Andersson, kan man väl göra Thulin själv. Den första och den andra delen av hans anförande voro inte riktigt konsekventa, såvitt jag förstår.

Här äro vi dock inne på möjligheter till en snabb grundlagsändring för ett visst partipolitiskt fall utan nu gällande omgångar. Ett sådant krokben bör väl i all synnerhet höra hemma till en allmän revision av grundlagen. Jag har även denna riksdag väckt motion därom. Grundlagarna tarva i sanning att ändras, kompletteras och överhuvud andligen förnyngas i mångahanda måtto.

Varför har man då baksträvt till på det sättet, att Herlitz måst passa på de tolv första dagarna från riksdagens början för att väcka sin motion om ändring i grundlagarna för att ha en förhoppning om att få motionen behandlad i tid, vilket nu ändå inte skett? Den gamla grundlagen var en klok

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)
 och hänsynsfull lag. Den stadgade, att i grundlagsfrågor får man väcka motion, så länge riksdagen är samlad. Det är en reform, som jag rekommenderar Herlitz att föreslå nästa års riksdag. Varför tog man bort denna förnuftiga motionstid? Jo, därför att man trodde sig därigenom kunna i någon mån hindra tillströmningen av motioner, så att riksdagsmännen kunde få fara hem tidigare till sina näringar samt minska »tryckningskostnaderna» något. Dessa voro de snöda skälen. En förbrytelse mot grundlagens heliga ande. Ett landsförräderi således i själva verket. Jag ber Herlitz att i stället hjälpa till att återvinna till oss den gamla förnuftiga motionstiden i grundlagsfrågor.

Då vi nu äro inne på frågan om en reform av grundlagarna i allmänhet, anmäla sig som sagt frågor i överflöd, som med allvar böra övervägas. Men då motioner väckas därom, säger konstitutionsutskottet endast, att eftersom riksdagen tidigare avböjt en allmän revision av grundlagarna, skall den naturligtvis också fortfarande göra det. Det är ju inte något skäl, att riksdagen har avböjt reformer förut. Utskottet, som åligger att »avgiva utlåtande» över motionen, skall väl åtminstone upprepa de tidigare skälen, så att riksdagens ledamöter, vilka avgörandet tillkommer, få kännedom om dem. Så gick det till i de gamla goda tiderna.

Saken är helt enkelt den, att utskottet egentligen tidsenligt inte haft andra skäl än andlig lättja och konservatism i dessa frågor. Därför är det så bekvämt att komma ifrån besväret med en fattig erinran att säga, att riksdagen förut avböjt varje tankeverksamhet på detta område. Det innebär tillika, att konstitutionsutskottet självt bryter mot grundlagen, som ålägger utskotten att giva skäl för sina ståndpunkter.

En reform, som verkligen borde stå på dagordningen, är *denna kammares avskaffande*. Skillnaden mellan kamrarna har i det stora hela numera upphört. De enda väsentliga olikheterna, som återstå, äro — utom det indirekta valsättet med utsikt till de inre cirklarnas större inflytande — att bostadsbandet inte gäller denna kammare. Men även detta senare är snart en saga även det. Endast ett fåtal riksvällda medlemmar av denna kammare finnas kvar. De komma snart att försvinna, ty de olika landsändarna välja helt naturligt helst representanter från den egna bygden för att bevaka dess speciella intressen.

På grund av dessa förhållanden förekommo också under en tid även i denna kammare debatter om förstakammarproblemet, som man förklarade måste lösas på något sätt, t. ex. genom en annan sammansättning med utgångspunkt från ekonomiska organisationer eller vad som helst, bara det blev en ändring, så att kammaren skulle få leva.

Det enda riktiga är väl, att kammaren försvinner och att vi övergå till *enkammarsystem*. Därigenom minskas även utgifterna för riksdagen, om man nu vill anlägga en sådan synpunkt. Det huvudsakliga skälet är, att här sitter en senat med konservativare åsikter, mera tränade hjärnor och ett vidare hjärta o. s. v., som senaten anses ha till skillnad från den mera proletära andra kammaren, där man skulle handla mera efter impulser för dagen och inte ha sinne för de stora sammanhangen.

Jag har, som sagt, varit med om — då låg också Sandler i selen för slikt — och motionerat om enkammarsystem. Vi märka mycket väl, mina herrar, att kammaren vill inte ha någon särpräglad uppgift vid sidan av andra kammaren. Dess rätt att vara till ligger företrädesvis i dess utnyttjande till en *pensionsanstalt* för äldre medlemmar av partierna i andra kammaren, som flyttas hit från andra kammaren. De unga krafterna skola börja i andra kammaren, och när de blivit tränade och »mognare», flyttas de över till senaten, som därigenom får ett mognare utseende. Första kammaren är en pensionsanstalt,

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

där partierna placera sina förtroendemän. Det finns ingen anledning att behålla kammaren för ett sådant ändamål. Vi se också, att av alla nya stater, som uppstå, finns det inte en enda, som ej har enkammersystem. Den gamla sagan om två kamrar, en själsligt högerbetonad och en själsligt vänsterbetonad, är förlegad. Det finns knappast ett spår verklighet kvar.

Detta är nu endast ett exempel, på vad som behöver reformeras i grundlagarna.

Herr talman, jag yrkar bifall i högsta grad till utskottets hemställan.

Herr **Herlitz**: Det faller mig naturligtvis icke in att taga upp en debatt om de till ämnet icke alls hörande frågor, som den siste ärade talaren berört. Icke heller skall jag förlänga diskussionen i den föreliggande frågan.

En enda sakuppgift är jag emellertid angelägen att få lägga till rätta. De av kammarens ledamöter, som åhörde herr Lindhagens anförande men icke mitt, kunde möjligen få den föreställningen, att den motion, som jag väckt, på något vis var föranledd av strävan att utesluta kommunisterna ur riksdagen. Jag ber att få nämna, att den motion, som jag har väckt, till hälften helt enkelt är en ordagrann avskrift av en artikel, som jag publicerade för åtta år sedan och där jag framlade hela den här tanken. Den har sålunda med hänsyn till sitt ursprung icke det bittersta sammanhang med dagens situation.

Herr **Lindhagen**: I herr Herlitz' huvudanförande nämndes just exemplet om kommunisterna.

Herr **Andersson, Nils**: Jag vill endast rikta en kort replik till herr Thulin.

Han menade, att jag hade uppehållit mig mera vid motionen än vid reservationen. Reservationen går ju ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t, under det att motionären föreslagit, att man nu skulle genomföra en grundlagsändring. Jag vill gentemot herr Thulin säga, att till grund för förslaget om en skrivelse ligga väl i alla fall de tankar, som utvecklats i motionen.

Herr Thulin kom vidare in på kapitlet om garantien mot förhastade beslut och menade, att den kvalificerade majoriteten bör vara väl så tillräcklig som den bestämmelsen, att grundlagsändring först endast får antagas såsom vilande. Vad jag var angelägen om att framhålla var, att det inte är styrkan hos en åsiktsriktning, utan dess fasthet, som det varit grundlagsstiftarnas mening att skaffa en garanti för, och att denna fasthet inte kan dokumenteras av en aldrig så kvalificerad majoritet. Men, säger herr Thulin, man kan ju ordna det så, att det slutgiltiga fastställandet sker först vid nästkommande riksdag. Men därmed fasthåller man icke vid att det skall vara val till andra kammaren före det slutgiltiga beslutets fattande, alltså skulle folkets mening i alla fall bli ohörd.

Jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på en annan sak. Herr Johanson ansåg, att grundlagens fundamentala principer icke komma i fara genom en sådan ändring, som man här har tänkt sig. Det är bara ett par år sedan en ledamot av denna kammare, professor Andrén, fick bifall till en motion med krav på utredning — och den pågår — om skapande av särskilda garantier för just vissa fundamentala principer i grundlagen. Det skulle vara intressant att erfaras, om professor Andrén anser, att den tanke, som professor Herlitz nu utvecklat, kan vara förenlig med den tanke, som nu är föremål för utredning, nämligen att skapa ett alldeles särskilt skydd för de s. k. fundamentala principerna i grundlagen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Ang. ändrad ordning för grundlagsändring. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—50;

Nej—62.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om viss
bestämmelse
ang. medlem
av statsfientlig
sammanslutning.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, till riksdagen med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 224 i första kammaren av herr *Öman* och herr *Nilsson, Bernhard*, samt nr 284 i andra kammaren av herrarna *Seth* och *Kyling* hade hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 260 ville för sin del såsom vilande besluta antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövades offentliga uppdrag och tjänster.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Öman*, som med instämmande av herrarna *Gustaf Adolf Björkman*, *Herlitz*, *Nolin* och *Kyling* på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövades offentliga uppdrag och tjänster samt att ett beslut om upplösning av en samhällsfientlig sammanslutning även skulle

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avsåge att främja sammanslutningens verksamhet.

Herr Öman: Herr talman! Jag skall be att först få göra ett formellt påpekande. Till grund för konstitutionsutskottets utlåtande ligger en motion med hemställan, att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 260 skulle såsom vilande antaga vissa grundlagsändringar. Samtidigt med denna motion väcktes en annan motion med ett alternativt yrkande. Den ena av dessa motioner hänvisades till konstitutionsutskottet, den andra till första lagutskottet, och i dag föreligga utlåtanden samtidigt från båda dessa utskott i ett och samma ärende. Samtidigt ha vi emellertid haft till behandling i kammaren propositionen nr 260, som här avgjordes i lördags.

Jag beklagar livligt, att kammaren sålunda i en och samma fråga tvingas till tre särskilda ståndpunktstaganden. Det rimliga och riktiga förefaller mig ha varit, att båda motionerna hänvisats till behandling av ett sammansatt konstitutions- och första lagutskott, som då jämväl skulle ha behandlat den kungl. propositionen. På grund av den behandling, som ärendet nu undergått, ha åtskilliga formella svårigheter uppstått, till vilka jag sedermera skall be att få återkomma.

Vad själva sakfrågan beträffar, är ju läget det, att konstitutionsutskottet har avstyrkt motionärernas begäran om utarbetande av en författningstext, som skulle göra det möjligt att beröva representanter för statsfientliga organisationer deras offentliga uppdrag och tjänster. Som motivering för denna ståndpunkt har konstitutionsutskottet anfört ett yttrande av chefen för justitiedepartementet i ett interpellationssvar i andra kammaren. Enligt detta yttrande har lagstiftningen på här ifrågavarande område på senare tid väsentligt effektiviserats, och numera kunna i betydande omfattning personer, som tillhöra statsfientliga organisationer, berövas sina allmänna befattningar och däribland även riksdagsmannauppgifter. Utskottet menar att detta är till fyllest och att någonting mera icke behöver göras.

Jag tillåter mig, herr talman, uttala den meningen, att vad som hittills åtgjorts i denna fråga alls icke är till fyllest. Det är visserligen riktigt att vi genom olika beslut innevarande riksdag, och särskilt genom den lag som antogs i lördags, fått större möjligheter än förut att komma åt landsförrådiska element. Men kvar står i alla fall att även enligt den senast antagna lagen kan en innehavare av allmän tjänst eller offentligt uppdrag berövas denna tjänst eller detta uppdrag först om han bryter mot beslutet om upplösning av en sammanslutning eller mot förbudet mot fortsättande av dess verksamhet och för detta brott ådömes fängelsestraff. Med andra ord kan, herr talman, i framtiden följande situation komma att inträffa. Regering och riksdag finna, att en viss sammanslutning bedriver en för riket skadlig verksamhet. Regering och riksdag konstatera gemensamt, att denna sammanslutning stått i landsförrådisk förbindelse med främmande makt och avser att i en för riket kritisk situation gå denna främmande makts intressen. Vad göra regering och riksdag? Jo, i enlighet med den lag, som vi nyss antagit, skall då organisationen omedelbart upplösas och dess verksamhet, tills vidare åtminstone, förbjudas. Man upplöser själva organisationen och förbjuder dess verksamhet, men man tar inte det steg, som enligt min och många mening är den självklara följden av ett sådant steg, nämligen att jämväl beröva organisationens företrädare deras uppdrag i det allmänna, i riksdagen, i de kommunala församlingarna och i statsförvaltningen. Man tillåter att de sitta kvar i dessa betydelsefulla ställningar och därifrån fortfarande äro i stånd att tjäna de syften, som statsmakterna betecknat såsom samhällsfarliga.

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)

Jag måste finna en sådan hållning synnerligen ologisk. Det är klart att vissa betänkligheter kunna inställa sig mot ett beslut att automatiskt beröva folk deras offentliga uppdrag och deras ämbeten och tjänster. Det kan ju tänkas fall, där personer varit åtminstone relativt ovetande om den organisations syften, där de äro med och verka. Det kan tänkas att de äro oskyldiga till landsförrådiska stämplingar, och då måste det förefalla hårt att de automatiskt, utan dom och rannsakan i varje särskilt fall, skulle kunna förlora sin ställning.

Det finns emellertid, herr talman, möjligheter till korrekationer på denna punkt, möjligheter, som även diskuterats i den föreliggande motionen, där uppmärksamheten särskilt blivit fäst vid det förhållandet, att enligt § 110 regeringsformen riksdagsmännens immunitet i visst fall göres beroende av beslut av kamrarna med fem sjättedelars majoritet. Skulle man nu gå den väg, som motionärerna ha tänkt sig, vore det ju möjligt att utforma stadgandena på ett sådant sätt, att en utslutning allid automatiskt skulle äga rum, såvida inte kammaren med fem sjättedelars majoritet beslöt göra undantag. Därmed skulle man, likaväl som nu själva bedömandet av sammanslutnings statsfientliga karaktär lagts i regeringens och riksdagens händer, också lägga i varje kammars hand att själv avgöra, huruvida det finnes anledning till undantag beträffande den ena eller den andra personen, som kunde anses förhållandevis oskyldig. Man hade alltså då en bestämmelse, som icke verkade helt automatiskt, utan där en någorlunda enig kammare skulle vara i stånd att fria. Med en sådan inskränkande bestämmelse tror jag att de farhågor för ett alltför kategoriskt tillvägagångssätt, som yppats på sina håll, kunde bortfalla.

Jag vill framhålla att när denna fråga i olika sammanhang och vid olika tillfällen diskuterats, så har man särskilt fäst uppmärksamheten vid den omständigheten, att i vårt land ämbets- och tjänstemän äro oavsätliga. Detta är ju till och med inskrivet i grundlagen. Emellertid finns det undantag från den bestämmelsen. År 1934 voro riksdagens båda kamrar med om att utfärda den s. k. kårlagen, jämlikt vilken det blev förbjudet för en ämbets- och tjänsteman att tillhöra sådana kårer, som i den lagen avsågos, kårer, som enligt min uppfattning väl måste ungefärligen jämföras med de statsfientliga sammanslutningar, som den nyss antagna lagen syftar på. Jag skulle till och med vilja säga, att dessa kårer voro av en förhållandevis oskyldigare beskaffenhet än de som man i den nya lagen har syftat på. Kunde man alltså beträffande dessa kårer göra en speciallagstiftning för ämbets- och tjänstemän, så förefaller det mig, som om det skulle vara möjligt också i detta fall.

Vad sedan frågans rent tekniska sida beträffar, är den ingalunda olöslig. Vi ha redan i § 26 riksdagsordningen vissa diskvalifikationsregler, som säga att vad i allmän eller särskild lag stadgas därom, att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning, skall äga tillämpning även på riksdagsmannabefattning. Det möter inga större svårigheter att formulera denna paragraf så, att den skulle få avseende även på personer, som tillhöra en upplöst och förbjuden sammanslutning. I den reservation, som finnes fogad till konstitutionsutskottets utlåtande, har direkt införts en lagtext, som skulle vara möjlig att i detta fall tillämpa.

Jag beklagar, herr talman, att den sena tidpunkten för detta ärendes behandling gjort det praktiskt taget omöjligt att genomtränga frågan inom konstitutionsutskottet på ett sådant sätt, att en fullständig lagtext kunnat föreläggas den nu samlade riksdagen. Detta hade naturligtvis varit det enda riktiga — och nödvändiga, vill jag tillägga — eftersom ju denna riksdag är den sista i en fyraårsperiod och vi vid ett eventuellt beslut ett följande år icke kunna få

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
det grundlagsfäst förrän fyra år därefter. Därmed har alltså den lagstiftning, som vi nyss beslutat mot samhällsfientliga organisationer, ganska fullständigt förfelats och förfuskats på en central punkt.

Det finns emellertid en möjlighet — och den möjligheten ha också reservanterna pekat på — att ändå åstadkomma ett beslut vid denna riksdag. Det är att i en skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande för den nu samlade riksdagen av ett förslag i detta ärende. Jag är fullkomligt på det klara med de invändningar, som kunna göras mot den tanken, eftersom vi i dag stå i själva uppbrottstimmen och inom något dygn skola vara skingrade över landet i alla väderstreck. Såvitt jag har förstått situationen rätt, är det emellertid icke meningen att inom den närmaste tiden formellt avsluta denna riksdag, utan meningen är ju att den tills vidare skall förpuppas och möjligen avslutas i medio av juli månad. Det finns då för regeringen möjlighet att under den månad, som återstår, låta utarbета ett lagförslag, sådant som motionärerna ha åsyftat, och framlägga det för kamrarna och få det godkänt, innan den formella avslutningen av riksdagen äger rum.

Jag har velat säga detta, för att det inte mot reservanternas förslag skall kunna invändas, att detta är en omöjlig tanke med hänsyn till den tid vari vi just nu befinna oss. Jag finner tvärtom tidsläget vara av den beskaffenhet, att det är synnerligen angeläget att få fram detta förslag till grundlagsändring på den nu samlade riksdagens bord och icke dröja därmed till ett kommande år.

Vad beträffar det yrkande, som reservanterna framfört, går det ju ut på dels begäran om skrivelse om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna och upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart skola berövas offentliga uppdrag och tjänster och dels en hemställan, att ett beslut om upplösning av en statsfientlig sammanslutning även skulle kunna omfatta förbud mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avse att främja sammanslutningens verksamhet.

Vad denna senare punkt beträffar ha reservanterna framfört detta yrkande, därför att det vid behandlingen av propositionen om de statsfientliga sammanslutningarna inom första lagutskottet framkommit, att propositionen på denna punkt varit behäftad med en allvarlig lucka. Enligt den lag, som vi antagit, kunna vi upplösa en sammanslutning och förbjuda dess verksamhet, men vi kunna, herr talman, inte hindra att fortfarande tidningar och tidskrifter utgivnas, som främja den sammanslutningens verksamhet. Det förefaller mig alltså vara ett nödvändigt komplement till denna lag, att man också får en ändring i tryckfrihetsförordningen till stånd av sådan innebörd, att dylika tidningar och tidskrifter kunna förbjudas av statsmakterna.

Emellertid har det påpekats för mig, att det förslag, som reservanterna i denna senare del av reservationen framlagt, icke skulle kunna ställas under proposition i kammaren av formella skäl, eftersom ett sådant förslag varken framlagts av Kungl. Maj:t eller i någon motion eller av konstitutionsutskottet som sådant. Då jag inte vill upptaga någon strid om huruvida detta är formellt riktigt eller ej, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med den ändringen, att sista delen av klämman utgår och att klämman därmed erhåller följande lydelse: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövas offentliga uppdrag och tjänster».

Herr Källman: Herr talman! Utskottet anser den föreslagna grundlagsändringen vara till sina konsekvenser alltför svårbedömbär för att utskottet

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
nu skulle kunna framlägga ett förslag i motionens syfte. Då vidare det torde vara uppenbart för alla här i kammaren, att utredning och förslag till den nu samlade riksdagen i detta vidlyftiga ämne inte gärna kan komma till stånd, föreställer jag mig att man skulle kunna vara överens om att bifalla utskottets hemställan.

Jag ämnar inte gå in på någon behandling av sakfrågan. Den är ju i och för sig mycket vidlyftig och omständlig, och jag tror inte att det tjänar något nyttigt ändamål att nu diskutera frågan.

Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Domö: Herr talman! I anledning av den debatt, som ägt rum bland annat angående möjligheten att utsluta riksdagsledamot, som representerar upplöst sammanslutning, vill jag deklarerera, att jag anser det vara erforderligt att en ändring av riksdagsordningen sker, som möjliggör sådan utslutning. Det kan inte vara förenligt med samhällets rätta intresse att exempelvis en riksdagsledamot, som vid upplösningen tillhört och måhända intagit en ledande ställning inom parti eller sammanslutning av karaktär, som konstaterats vara samhällsfarlig, fortfarande tillhör riksdagen. En lagstiftning, som möjliggör upplösning av vissa sammanslutningar, fyller icke helt sitt syfte, om erforderlig ändring i denna riktning av riksdagsordningen icke sker. Denna uppfattning har jag också förfäktat inom regeringen.

Olika vägar för att nå ifrågavarande syfte kunna givetvis väljas. En väg att uppnå målet vore måhända att ändra riksdagsordningen så, att riksdagen med viss kvalificerad majoritet kan utsluta sådan ledamot, som vid upplösningen tillhört det förbjudna partiet. Men hur saken än skall ordnas, måste man komma fram till ett resultat, som gör det möjligt att ur riksdagen avlägsna representanter för en politisk riktning av sådan art, att dess verksamhet ansetts böra förbjudas.

Herr Magnusson, Theodor: Herr talman! Det är klart att när det växer fram en sådan stämning som den, som för tillfället är rådande i landet beträffande de partier, vilka bedriva vad man kallar statsfientlig verksamhet, så kan litet var ryckas med i en sådan stämning. Jag tror emellertid att det är ganska klokt att man försöker hejda sig en smula och även tänka över konsekvenserna av att gå alltför långt på de inslagna vägarna.

Här rör sig nu debatten om två ting, dels om innehavet av riksdagsmannas- och stadsfullmäktigeskap och dels om tjänstemännens och ämbetsmännens ställning — denna senare fråga kommer även upp i nästa ärende på föredragningslistan.

Jag medger att mycket talar för det resonemang som här föres, eller att en person, som tillhör ett statsfientligt parti, inte skall sitta i riksdagen. Men vi få tänka på den omständigheten, att när vederbörande valdes till riksdagen, så valdes han inte såsom tillhörande ett statsfientligt parti. Det är alltså fråga om ett förhållande, som tillkommit i och med att beslut fattats om att ett parti är att anse som statsfientligt. Vi ha kunnat få se, hurusom riksdagsmän under en period gått över från ett parti till ett annat, men i regel har vederbörande stannat kvar i riksdagen, trots att han bytt parti. Många ha önskat, att i och med att en person har lämnat det parti, för vilket han blivit vald, skulle han också få lämna riksdagen, men den allmänna meningen har icke varit denna. Man har ansett, att vederbörande valdes såsom person och att han har rätt att sitta kvar den tid, för vilken han är vald.

Jag undrar, om man inte trots allt skulle kunna väga föra ett liknande reso-

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
nemang i detta fall. I och med att ett parti blir upplöst såsom statsfientligt, löper ju den person, som tillhör detta parti, ögonblickligen risken att råka ut för att överträda lagen, om han fortsätter med sin verksamhet. Det har stiftats särskilda lagar i detta fall, och om det går så långt, att vederbörande blir dömd till ett visst straff, kan han förlora sin tjänst eller sitt ämbete i det allmännas tjänst. Om en mycket svår situation skulle uppstå — och under andra omständigheter kommer icke en åtgärd som den här föreslagna att vidtagas — finns det också genom den nya lagen möjlighet att ögonblickligen taga hand om och internera s. k. samhällsfientliga personer, även om de äro riksdagsledamöter eller stadsfullmäktigeledamöter.

Jag tror därför inte att man löper någon större risk, om man i detta fall hejdar sig och inte slår in på de vägar, som här anvisats.

Ännu mera bestämd är jag för min del i det fall, då det gäller spörsmålet om tjänste- och ämbetsmäns innehav av sina anställningar, och jag skall tilllåta mig att säga några ord även i den frågan. Vi ha i den svenska lagstiftningen städse strävat efter att försöka undvika allt slags förföljelse emot enskilda människor. Så har vanfrenjdsstraffet tagits bort, och andra åtgärder inom samma område ha mildrats på olika sätt, så att en person, som avtjänat sitt straff, inte skall behöva känna sig förföljd av samhället. Om vi emellertid i detta fall skulle taga ifrån människor deras levebröd, komma många problem att uppstå. Först och främst blir det inte alltid så lätt att fastställa, om vederbörande har tillhört ett statsfientligt parti eller icke; om ett parti upplöses, kommer det naturligtvis inte att lämna ut sina medlemslistor till myndigheterna. Man kommer i många fall helt enkelt inte att kunna kontrollera, om vederbörande har tillhört partiet eller icke. Det kan ju sägas, att i varje fall skall en person, om vilken det sedan är tillbaka varit känt att han tillhört ett visst parti, som sedermera blivit upplöst, avskedas från sin tjänst. Emellertid är det helt säkert många i de här närmast åsyftade partierna, som efter händelserna i höstas, dels vid krigets utbrott och dels på grund av senare händelser, faktiskt ha ändrat mening och inte längre hysa de åsikter, som de tidigare hyste. Vem skall kunna kontrollera detta på ett sådant sätt, att verkligen rättvisa kommer att skipas? Det torde bli ganska svårt. Det har förekommit, att man pekat på personer i framskjuten ställning och förklarat, att vederbörande är känd exempelvis för att hysa nazistiska sympatier. Det kan väl också i många fall fastslås, att så uppenbarligen är fallet. Jag har tillåtit mig att undersöka vissa sådana fall, men då har man kunnat finna, att sådana personer inte alltid tillhöra det nazistiska partiet. De äro alltså kända för nazistiska åsikter, men de tillhöra faktiskt inte partiet. Vad blir följden i ett sådant fall? Skall man här straffa, så straffar man i realiteten kända åsikter hos en person, utan att han har gjort någonting som i lagens mening är brottsligt. Det kan inte vara riktigt att gå till väga på ett sådant sätt. För att en person skall straffas, bör han ha begått en brottslig handling, och begår han en brottslig handling, finns det redan nu tillräckligt med lagparagrafer för att klämma åt vederbörande.

Det är ännu en sak, som man inte bör förbise i detta sammanhang. Det är faran av att skapa deklasserade människor, som, om de inte ha varit statsfiender förut, komma att bli fientligt inställda mot staten i fortsättningen, därför att staten har berövat dem deras levebröd. Det är inte bara den avsatte tjänstemannen, som kommer att hysa sådana åsikter, utan även hans hustru, hans barn och hans anhöriga. Det kan på det sättet för varje dom, som fälles, bli många människor i samhället, som övergå till att bli fientligt inställda mot staten. I ett av de länder, som numera behärskas av diktatoriska principer, är det ju bekant, att just de deklasserade i samhället, de utstötta, som ingen ville

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
veta av längre, slöto sig tillsammans och bildade ett parti, som till slut drog de andra med sig och tog hand om makten.

Jag tror att vi skola akta oss mycket noga för att skapa en klass av deklasserade människor, som känna sig misshandlade av staten. Personer, som kanske gå förlustiga en pension, som de arbetat för hela sitt liv, och som överhuvud taget ha förlorat sina existensmöjligheter, därför att de ha haft den ena eller den andra åsikten, komma under alla omständigheter att känna sig uppbragta över en sådan behandling från samhällets sida.

Med hänvisning till vad jag nu sagt ber jag, herr talman, att i den nu föreliggande frågan få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Häri instämde herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Härdin*, *Heüman*, *Karl Andersson* och *Theodor Nilsson*.

Herr Wagnsson: Herr talman! I vad den siste ärade talaren i den senare delen av sitt anförande hade att säga kan jag i stort sett instämma. Jag tror i likhet med honom, att det vore olämpligt, om man berövide tjänstemän i statens tjänst deras befattningar, därför att de tillhört ett parti, som blivit upplöst. Jag tror inte heller det är nödvändigt med en sådan lagstiftning, då upplösningslagen redan i och för sig innebär möjligheter att beröva dessa personer deras tjänster i den mån de efter upplösandet av partiet fullfölja en verksamhet av statsfientlig karaktär, alltså fortfarande tillhöra ett förbjudet parti.

Däremot kan jag, herr talman, inte dela den uppfattning, som herr Magnusson gav uttryck åt i vad det avser innehav av offentliga uppdrag. För mig ter det sig som en fullkomlig orimlighet, att man samtidigt som man stiftar en lag, som förbjuder statsfientliga partier, gör det möjligt för dessa statsfientliga partiets representanter att i riksdagen och i de kommunala församlingarna fortsätta sin verksamhet. Hela den parlamentariska grund. som deras uppdrag vilar på, är ju undanryckt, och att under sådana förhållanden låta dem i de offentliga församlingarna fortfarande inneha sina förtroendeuppdrag är absurd. Jag tror inte heller att svenska folket överhuvud taget kan förstå, att man intar en sådan ståndpunkt.

Från dessa utgångspunkter är jag villig att i visst avseende stödja reservationen, men jag vill inte gå fullt så långt som reservanterna. Jag vill inte att man låter utredningsuppdraget också omfatta en utredning av möjligheterna att beröva dem, som inneha statstjänst, sina tjänster. Jag skall därför tilllåta mig att framställa ett yrkande, som innebär att man sätter punkt två ord tidigare än vad herr Öman gjorde i det yrkande, som han här framlade, så att yrkandet i stället kommer att lyda: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövas offentliga uppdrag».

I detta anförande instämde herr *Andersson*, *Elof*.

Herr Öman: Herr talman! Jag kan i långa stycken följa den senaste ärade talaren i hans tankegång, men jag skall be att i alla fall därutöver få säga några ord med anledning av herr Magnussons yttrande.

Jag är lika mycket som herr Magnusson på det klara med, att det kan vara farligt att i viktiga lagstiftnings- och grundlagsfrågor ge efter för en tillfällig folkstämning. Men jag tror, att herr Magnusson missuppfattat situationen, då han menar, att detta krav endast skulle bottna i en tillfällig känslöstämning. Så är icke förhållandet. Kravet har vuxit fram ur en mångårig över-

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
tygelse hos en betydande del av vårt folk. Den övertygelsen har sin rot däri, att man menar att det icke kan vara anständigt, att det i våra förnämsta kommunala och politiska förtroendeförsamlingar eller på viktiga poster i statsförvaltningen sitter folk, som icke vill och icke kan vilja lojalitet mot riket och folket.

Nu menar herr Magnusson och med honom åtskilliga andra, att vi inte behöva vara oroliga, eftersom i alla fall lagen om statsfientliga sammanslutningar ger möjlighet att komma åt ämbetsmän och även riksdagsmän, som äro illojala och fortsätta den förbjudna organisationens verksamhet. Ja, det är riktigt. Men vi få inte glömma en mycket viktig sak, nämligen att man, för att kunna komma åt dessa illojala element på den vägen, måste vara i stånd att i varje särskilt fall prestera bevisning om brottslig handling.

Vad då till exempel en av de sammanslutningar beträffar, som väl närmast kan komma i fråga vid den nya lagens tillämpning, nämligen det kommunistiska partiet, så kan man måhända säga, att kommunisterna i riksdagen och i våra kommunala församlingar subjektivt sett inte äro landsförrädare. Men vi kunna aldrig komma ifrån, att deras verksamhet dock potentiellt alltid innebär och i vissa konkreta situationer också leder till landsförräderi. Detta följer redan av den kommunistiska internationalens stadgar och av det förhållandet, att det svenska kommunistiska partiet är anslutet till denna kommunistiska international och skyldigt att följa dess stadgar. Det kommunistiska partiet kan i en viss konkret situation icke företräda de intressen, som äro svenska, utan av själva sitt lydnadsförhållande nödgas förfakta utländska intressen. Det finns alltså, objektivt sett, alltid en landsförrädisk syftning i det partiets verksamhet. Och det är denna syftning, som det inte är möjligt att komma åt med den nya lagen, men som man kan komma åt, om tillhörigheten till den förbjudna sammanslutningen bestraffas med förlusten av en tjänst eller ett uppdrag.

Det är också såvitt jag förstår endast att kräva ett minimum av lojalitet hos en förtroendeman och hos en ämbetsman, om man begär, att han icke tillhör ett av regering och riksdag såsom statsfientligt upplöst och förbjudet parti. Detta är, jag upprepar det, ett minimum, som man måste fordra av en man i den ställningen.

Jag har, herr talman, för ögonblicket ingenting att tillägga i själva sakfrågan. Jag har redan utvecklat, varför enligt min mening ämbets- och tjänstemän borde innefattas i den föreslagna skrivelsen lika väl som de, som inneha offentliga förtroendeuppdrag. Då emellertid nu från annat håll ett yrkande framställts om en skrivelse, begränsad till att gälla förtroendevalda ledamöter av offentliga församlingar, så skall jag, för att vi skola nå enighet så långt möjligt i denna fråga, be att få återtaga mitt förut framställda yrkande och i stället instämma i detta senast framförda yrkande.

I herr Ömans yttrande instämde herr *Björkman, Gustaf Adolf*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har jag i väsentliga hänseenden blivit förekommen av den siste ärade talaren och även av herr Wagnsson.

Sedan riksdagen nyligen antagit en lag om upplösning av och förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet, förefaller mig vad som här begäres i reservationen vara ett oundgängligen nödvändigt komplement till den redan antagna lagen. Har man sagt A, måste man också säga B. Det är väl dock orimligt, att en riksdagsman, vilken tillhör en sammanslutning, som förklarats upplöst, inte samtidigt skall bli berövad sitt förtroendeuppdrag i riksdagen.

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)

I höstas och i vintras rådde en mycket stark stämning mot dessa företeelser. Det är också en offentlig hemlighet, att det under hösten och vintern inte kunde hållas riksdagsplena för vissa informationer i utrikespolitiska frågor, just därför att kommunister finnas i kamrarna. Skulle man då inte, sedan man har gått in för upplösning av sammanslutningar med statsfientlig verksamhet, också vara beredd att omedelbart fråntaga dem, som äro medlemmar i sådana sammanslutningar, deras offentliga förtroendeuppdrag?

Herr Magnusson gjorde nyss ett uttalande, som jag fann mycket egendomligt. Han ville motivera sin ståndpunkt med, att när dessa personer valdes, voro de kanske inte statsfientliga. Såvitt jag förstår, är det emellertid ett ännu starkare skäl att beröva dem deras förtroendeuppdrag, om de inte voro statsfientliga, när de valdes, men ha blivit det senare. Det förefaller mig mycket egendomligt, om man efter den starka stämning, som rådde i höstas och i vintras, samt de kraftiga uttalanden, som då gjordes, nu skulle börja släppa efter och visa sig ovillig att göra en så nödvändig uppressning i samhället, som detta krav enligt min mening avser. Utåt måste detta te sig mycket egendomligt, och svenska folket skulle säkert också få en mycket egendomlig uppfattning av riksdagens förmåga att ingripa på det här området.

Herr Magnusson yttrade något om att man skulle ta hänsyn till dessa personers levebröd. Jag kan inte förmå mig att följa honom i en tankegång sådan som den han därvidlag gav uttryck åt. Bedriver någon en verksamhet, som måste anses vara för staten skadlig, så får vederbörande själv ta risken, om han därmed också ställer sig i en sådan situation, att han blir berövad sitt levebröd.

Vad som här föreslås är inte en direkt lagstiftning, utan en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag. Det är en ganska rimlig begäran, sedan riksdagen har antagit Kungl. Maj:ts förslag om upplösning av sammanslutningar med statsfientlig verksamhet, att man nu också vänder sig till Kungl. Maj:t för att få till stånd en utredning och förslag om ett, som jag anser, så nödvändigt komplement till den tidigare antagna lagen, som är föreslaget i reservationen.

Jag hänvisar i övrigt till herr Ömans yttrande, och jag instämmer i det av honom sist framförda yrkandet.

Herr Magnusson, Theodor: Herr talman! Herr Öman sade, att det inte kan vara anständigt, att de och de personerna skola få sitta kvar i riksdagen, sedan deras parti blivit upplöst. Ja, när man börjar på att föra det där resonemanget om vad som är anständigt och inte anständigt, så leder det tankarna på åtskilligt, som har ägt rum i framfarna dagar. Jag erinrar mig, att när Thorsson första gången började dundra i andra kammaren, så skrev en tidning här i landet, att det var en skam att en sådan person som F. W. Thorsson skulle få yttra sig i riksdagen. De, som äro i majoritet, ha alltid ansett det vara mer eller mindre oanständigt, om andra partier och grupper tränga sig fram och vilja göra sig gällande.

I det här fallet söker man visserligen se saken ur högre synpunkter, och jag vet mycket väl, att det här alls inte är fråga om partipolitik i vanlig mening. Men enligt den demokratiska ordningen och enligt den svenska grundlagens bud skall envar, som är vald av folket, ha rätt att utöva sitt mandat, så länge det varar. Vi äro enligt min mening ute på fullständigt oriktiga vägar, om vi skola börja rucka på denna grundsats. Vi kunna finna det obehagligt, att folket väljer den eller den personen till riksdagsman eller stadsfullmäktig, men i och med att han är vald, skall han ovillkorligen ha rätt att utöva sitt mandat.

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)

Härvidlag kan det för övrigt bara röra sig om en övergångstid. Om vi tänka oss, att ett statsfientligt parti blir upplöst mellan ett par val, så kunna vederbörande kandidater inte uppställas nästa gång man går till val. För denna övergångstid tycker jag inte man skall förgripa sig på demokratiens heligaste grundsatser, vilket jag anser att man gör i detta fall.

Jag har ett intryck av att man för närvarande i ett slags rädsla för diktaturen vidtar åtgärder för att skydda sig, som innebära, att diktaturen införes. Det har sagts om ett land, att det räddades från kommunismen därigenom att man införde kommunismen och bara gav den ett annat namn. I det här fallet kan någonting liknande sägas om oss: vi äro så rädda för diktaturen, att vi själva undan för undan börja införa diktatoriska principer och avsvärja oss våra egna demokratiska principer, som vi vilja värna.

Jag vill därför, herr talman, på det enträgnaste vädja till kammaren att inte frångå de demokratiska principerna och att inte under intryck av tillfälliga stämningar slå in på vägar, som äro motsatsen till vad vi hittills ansett vara det riktiga för vårt styrelseskick. Jag yrkar även avslag på herr Wagnssons förslag, som går ut på att man skulle bibehålla reservanternas yrkande beträffande offentliga förtroendeuppdrag, men stryka frågan om ämbetena. Det gör inte saken mycket bättre, och därför, herr talman, vidhåller jag mitt tidigare framställda yrkande.

Herr Pauli: Herr talman! Det anförande, som herr Theodor Magnusson just hållit, tycker jag har kommit på fel plats. Det borde han ha hållit som en protest mot det beslut, som riksdagen för kort tid sedan fattade beträffande förbud mot vissa organisationer, som eventuellt kunde anses skadliga för det svenska samhället. De argument, som herr Magnusson nu har framfört, skulle han lämpligare ha kunnat framföra då. Det är alldeles klart, att det nämnda beslutet i viss mån innebar ett brytande med gamla demokratiska principer. Men just därför att riksdagen då ansåg, att de tider vi leva i ha måst medföra nya synpunkter på samhällets ställningstagande till sådana företeelser, som det här är fråga om, tycker jag för min del, att man inte i denna debatt kan åberopa argument, som inte ansågos tillräckligt vägande i den föregående debatten. Såsom yrkandet nu formulerats, kan jag för min del inte hysa några betänkligheter mot att biträda det.

Jag förstår inte, varför vi nu skola diskutera, huruvida man bör frantaga de ifrågavarande personerna deras levebröd. Yrkandet är inte längre sådant, att den saken är i fråga. Vi ha tills vidare avfört ur diskussionen spörsmålet om dessa partimedlemmars kvarstående i sina tjänster och ämbeten, sedan deras partiorganisationer upplösts.

Det enda vi nu diskutera är, huruvida riksdagen verkligen skall ställa sig i den inkonsekventa och orimliga positionen, att den först kommer till klarhet om att en viss sammanslutning är så skadlig för landets gemensamma intressen och för den svenska demokratiens vidmakthållande, att man finner sig nödsakad ta det radikala steget att förbjuda denna sammanslutning, och att riksdagen sedan skulle med största sinnesro se represetanterna för denna av oss själva såsom landsskadlig utpekade organisation lugnt sitta kvar här i riksdagen och i andra offentliga representationer.

Det må vara, att grundlagen under vanliga förhållanden tillförsäkrar en person, som har valts till riksdagsman, att behålla sitt mandat, till dess detta mandat utgår, men redan med ett beslut om partiförbud eller organisationsförbud ha vi ju frångått själva den principiella grundval, som detta grundlagsstadgande vilar på.

Herr Theodor Magnusson diskuterade principen anständighet eller inte. Jag

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
tycker verkligen inte det är riktigt att i det sammanhanget dra in en jämförelse med vad som sades av kortsynta människor om Fredrik Thorsson, när han först inträdde i riksdagen. Det fanns kanske visserligen sådana som tyckte, att han inte uppfyllde vissa gamla högerkrav på »politisk anständighet», men det är inte sådant som vi nu för tiden ha att göra med. Nu ha vi att göra med frågor, som gälla hela det svenska samhällets bestånd eller inte.

Jag kan visserligen gå med på att det föreligger en fara, att man i rädslan för att släppa fram diktatoriska tendenser själv, i syfte att bekämpa dessa, tillgriper medel som innebära vissa beskärningar av gamla demokratiska idéer. Men detta är något som vi redan ha gjort, och vi ha gjort det i fullt medvetande om vad det innebär.

Denna sak är alltså helt enkelt ett fullföljande av det beslut, som riksdagen redan har fattat om statsfientliga sammanslutningar. Och när man nu i reservationens yrkande har uteslutit såväl frågan om vederbörandes tjänster och ämbeten som även vad som berör tryckfriheten i detta sammanhang, så är det kvarstående yrkandet så enkelt och klart och så välbefogat, att jag, herr talman, inte tvekar att instämma i detsamma.

Herr Öman: Herr talman! Jag har utöver vad herr Pauli nyss anförde just ingenting att tillägga. Jag vill bara erinra herr Magnusson om det faktum, att socialdemokratiska organisationer ute i landet under den gångna vintern tillsammans med representanter för de borgerliga partierna flera gånger antagit resolutioner, vari det heter, att personer med tro och åsikter förankrade i andra länder än Sverige icke passa såsom förtroendemän i vårt land. Socialdemokrater ute i landet ha vidare proklamerat, att endast män, beredda att kämpa för landets självständighet och frihet, kunna intaga ansvariga ställningar inom samhället och försvaret. Jag har svårt att föreställa mig, att denna kammare skulle kunna fatta ett beslut, som går emot andan i dessa proklamationer.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Jag har redan, herr talman, anslutit mig till den uppfattning, som herr Magnusson uttalat. Det förefaller mig också som den vore den enda förnuftiga i denna tid. Jag kan därför icke ha mycket att tillägga, men jag kan dock inte underlåta att göra den reflexionen, att jag här hör ledamöter i kammaren som den ena dagen stå upp och tala om hur förtryckande regeringen är genom sina som man tycker reaktionära förslag, och den andra dagen gå samma personer åtskilligt längre i konservatism än de föreliggande förslagen. Det vore klokt att vi i denna tid försökte se litet kallt på förhållandena. Gör jag det, kan jag inte komma ifrån, att man säkerligen stärker demokratien betydligt mer, om man låter folket säga sin mening om de män, som sitta i riksdagen och skriva lagar, än att inte tillåta det. Jag är övertygad om att de två riktningar, som här varit på tal, kommunister och nazister, vid de kommande valen komma att få känning av vad folket tänker. Det kommer också att betyda bra mycket mer än om vi nu här skriva en lag om att beröva dem deras riksdagsmandat.

Herr Öman anförde här vad olika enskilda organisationer ha uttalat. Jämförelsen haltar, ty enskilda organisationer är inte detsamma som den svenska riksdagen. Sveriges folk har inte valt in kommunister eller nazister i någon fackförening. Det är fackföreningarnas egen sak att välja sina medlemmar. Skillnaden mellan enskilda organisationer och riksdagen är sålunda tydlig. I riksdagen har folket valt in dessa ledamöter. Jag tror att vi gagna demokratiens sak bäst genom att låta folket också sätta dem utanför. Skulle deras

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
organisationer som statsfientliga bli upplösta, sakna de möjlighet att kandidera vid kommande riksdagsval.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skulle ha känt mera respekt för den siste ärade talarens argumentering, om jag hade kunnat spåra en klarare tankegång i densamma än som verkligen förefanns.

Det förvånar mig ganska mycket att höra honom säga, att de kommunister och andra, som det här varit fråga om, ha valts in av *folket*. Hur kan man uttrycka sig på det sättet? De ha ju i själva verket valts in just av sådana sammanslutningar, som den svenska riksdagen beslutat att vid behov förbjuda. Om man skulle säga, att de ha valts in av folket, måste man dra den konklusionen, att det beslut vi redan fattat i denna fråga, skulle vara riktat emot svenska folket. Men så är ingalunda fallet. Det är riktat emot den svenska folkfrihetens fiender. Herr Johan Nilssons förklaring, att man bör låta »folket» säga sin mening om ifrågavarande partirepresentanter, kan också stöta på bastanta praktiska hinder i en sådan eventuell politisk situation, då deras partisammanslutningar äro förbjudna — just de partisammanslutningar som skulle ha verkat för dessas val.

Vad slutligen beträffar den parallell, som herr Johan Nilsson behagade dra mellan den diskussion vi nyss haft rörande tryckfriheten — jag förmodar att det var den han närmast syftade på — och denna fråga, borde han själv kunna inse, att den parallellen är föga träffande. Där var det fråga om en grundlagsändring, som kunde ha mycket vittgående och svåröverskådliga följder. Här är det fråga om en enkel och lättöverskådlig konsekvens av ett redan fattat beslut. Jag har mycket svårt att förstå, att man stiger upp i denna församling och med djupa brösttoner talar för demokratin, när det inte är fråga om annat än att försöka hindra demokratiens uppenbara fiender att fullfölja sin landsskadliga verksamhet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr Johan Nilsson i Malmö yttrade, att sådana personer som de, varom han här talat, skulle nog få kännning av folkstämningen vid de kommande valen, och han menar tydligen, att de då skulle bli utvoterade av väljarna själva. Men det är ju inte alls klart att vi få val till andra kammaren i höst. Den saken är inte alls bergsäker, att döma av de diskussioner som förts. Och vad första kammaren beträffar gälla ju mandaten för åtta år; i dess väljarkorporationer, landsting och stadsfullmäktige, förekommer icke val förrän år 1942. Ärendet brådskar emellertid — det är de nuvarande och hittillsvarande under hösten och vintern föreliggande situationerna, som ha uppenbarat den risk för vårt land, som ligger i tillkomsten av och fortvaron av dessa sammanslutningar och deras representanters verksamhet — och det är därför som riksdagen omedelbart och första kammaren nu bör säga sin mening och begära en lagstiftning på området. Jag anser, att regeringen själv borde ha tagit initiativ till en sådan lagstiftning och förelagt riksdagen förslag därom utan att riksdagen skulle behövt i skrivelse begära en sådan lagstiftning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Wagnsson*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till den nu samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar

Om viss bestämmelse ang. medlem av statsfientlig sammanslutning. (Forts.)
av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövades offentliga uppdrag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wagnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Wagnssons* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—51;

Nej—61.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om utredning rörande komplettering av den genom Kungl. Maj:ts proposition nr 260 föreslagna lagen angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 19 april 1940 dagtecknad, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 219, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för sagda dag, föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m., avsedd att träda i tillämpning vid den framtida tidpunkt, som kunde bliva bestämd därför, sedan riksdagen, på framställning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna.

Enligt Kungl. Maj:ts förevarande förslag skulle för antagning till landsfiskalsaspirant krävas avlagd studentexamen eller däremot svarande kunskapsmätt, dock med möjlighet till dispens. Aspiranterna skulle, sedan de efter provtjänstgöring godkänts för vidare utbildning, erhålla ett mindre arvode. Landsfiskalsbefattningarna skulle placeras i tre olika lönegrader, nämligen

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

A 22, A 23 och A 24. Frågan huruvida nämnda befattningar skulle tillsättas av Kungl. Maj:t eller av lägre myndighet hade i den kungl. propositionen lämnats öppen.

Till statsutskottet hade jämväl hänvisats följande i anledning av propositionen inom andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 261 av herr *Lindqvist*, nr 262 av herr *Hedlund* i Östersund och nr 263 av herr *Andersson* i Lindome m. fl.

I motionen II: 261 av herr *Lindqvist* hade framhållits, att realexamen borde vara tillräcklig underbyggnad för vinnande av inträde på landsfiskalsbanan samt att landsfiskalseleverna under studietiden, i stället för kontant arvode, borde kunna erhålla stipendier i form av fri bostad och kost. Motionären hade hemställt, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen beakta de synpunkter i fråga om kompetensvillkor och utbildningsbidrag, som sålunda framlagts.

I motionen II: 262 av herr *Hedlund* i Östersund hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att vad propositionen innehöller angående förslag till avlöningsbestämmelser för landsfiskalsassistenterna och övriga manliga biträden hos landsfiskalerna skulle träda i tillämpning omedelbart och utan avvaktande av att de i propositionen i övrigt framförda förslagen genomfördes samt att riksdagen måtte besluta anslå för detta ändamål erforderliga medel.

I motionen II: 263 av herr *Andersson* i Lindome m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att en reform av landsfiskalstjänsterna skulle genomföras snarast möjligt och senast den 1 juli 1941, att som kompetenskrav för landsfiskalstjänst skulle uppställas avlagd juris kandidatexamen, att bestämmelse skulle meddelas därom, att landsfiskalstjänst skulle tillsättas av Kungl. Maj:t, samt att landsfiskalstjänsterna skulle med föreslagen gradering av distrikten fördelas å lönegraderna A 24—A 26.

Efter överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hade propositionen och motionerna behandlats av sammansatt stats- och första lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

A) att riksdagen måtte, med de erinringar som utskottet därutinnan anfört, godkänna de i propositionen framlagda grunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m.; samt

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna II: 261—263, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet bland annat yttrat, att något datum för den föreslagna reformens genomförande icke syntes kunna nu fixeras samt att utskottet funne anledning ej föreligga att — såsom i motionen II: 263 jämväl påyrkats — förorda annan löneställning för landsfiskalerna än den av departementschefen föreslagna placeringen i lönegraderna A 22—A 24.

I fråga om villkoren för tillträde till landsfiskalsbanan hade utskottet anfört bland annat följande:

»Såsom grundläggande kompetensvillkor för tillträde till landsfiskalsbanan skall enligt propositionen uppställas avläggandet av studentexamen eller inhämtandet av däremot svarande kunskapsmätt, dock med möjlighet till dispens. Detta innebär en skärpning av vad som för närvarande gäller; för tillträde till landsfiskalsexamen fordras nu bland annat betyg över avlagd realexamen eller annat kunskapsprov som må kunna ersätta dylik examen. I motionen II: 261 har också gjorts gällande att realexamen borde anses tillräcklig. Enligt ut-

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
skottets mening kan det, med hänsyn till den grundliga utbildning som landsfiskalsaspiranterna avses skola erhålla, icke anses föreligga tillräcklig anledning att i princip kräva att aspiranterna dessförinnan genomgått en så långvarig och på landsfiskalernas arbetsuppgifter så föga inriktad utbildning som studentexamen. Man synes härvidlag såsom formell kompetensfordran kunna nöja sig med realexamen eller däremot svarande kunskapsmätt, varefter det får bero på tillströmningen till banan i vad mån tjänsterna bliva besatta med personer med högre kompetens.»

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Gärde, Bernhard Nilsson, Karl Emil Johanson* och *Branting*, vilka ansett, att det nyss återgivna stycket av utskottets motivering bort erhålla följande lydelse:

»Såsom grundläggande kompetensvillkor för tillträde till landsfiskalsbanan skall enligt propositionen uppställas avläggandet av studentexamen eller inhämtandet av däremot svarande kunskapsmätt. I motionen II:261 har åter påyrkats att, i likhet med vad för närvarande gäller, realexamen borde anses tillräcklig. Utskottet vill erinra, att ett av huvudsyftena med den förevarande reformen är att stärka landsfiskalernas kompetens. Såsom skäl för propositionens förslag, vilket i denna del överensstämmer med vad de sakkunniga förordat, har departementschefen uttalat att det angivna kompetenskravet torde följa av det plan på vilket den teoretiska undervisningen skall läggas. Utskottet vill understryka vikten av att de, som skola genomgå den för distriktsåklagaraspiranterna avsedda utbildningskursen, hava tillräckliga förkunskaper; i propositionen har också framhållits, att de av de sakkunniga föreslagna kursförordningarna äro så pass omfattande, att stora krav måste ställas såväl på eleverna som på lärarna och undervisningens anordnande, om allt skall kunna medhinnas inom den angivna tiden. Härtill kommer att den lämpligaste tiden för aspirantutbildningens påbörjande synes vara den ålder vid vilken studentexamen i regel avlägges. Det torde icke behöva befaras att krav på studentexamen eller motsvarande kompetens skulle medföra att för landsfiskalsbanan lämpade personer skulle bliva utestängda därifrån på grund av kostnaderna; såsom ovan angivits finnes för övrigt möjlighet till dispens. Utskottet har därför ansett sig kunna ansluta sig till propositionen i denna del.»

2:o) av herr *Hedlund* i Östersund, som — under hänvisning till vad som därutinnan anförts i motionen II:263 — ansett, att utskottet bort i sitt yttrande uttala, att den ifrågasatta omorganisationen borde träda i kraft den 1 juli 1941, att som kompetenskrav för landsfiskalstjänst borde uppställas avlagd juris kandidatexamen samt att landsfiskalstjänsterna borde, med den av Kungl. Maj:t förordade differentieringen, placeras i lönegraderna A 24—A 26.

Herr Gärde: Herr talman! Den nu till behandling föreliggande frågan avser en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna. Den proposition, som Kungl. Maj:t framlagt och som utskottet i allt väsentligt anslutit sig till, avser emellertid icke en definitiv och omedelbart verkställbar lösning av frågan, utan endast ett principuttalande angående de allmänna grunderna för en sådan omorganisation. Av ekonomiska skäl har man icke ansett sig nu böra skrida till iverksättandet av själva organisationsplanen.

Den nuvarande landsfiskalsorganisationen har särskilt i de tider av ökad arbetsbörda för landsfiskalerna, som nu inträtt, visat sig allt mindre bärkraftig, och man kan säga att denna organisation på viktiga punkter har helt brustit samman. Att så skett, beror på den stora ökning av landsfiskalernas arbetsbörda, som sedan ganska länge ägt rum, ävensom på det förhållandet,

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

att biträdeshjälpen åt landsfiskalerna varit synnerligen otillfredsställande och delvis icke alls ordnad. Landsfiskalerna ha i stort sett haft att själva med sina sportler och de förvaltningsbidrag, som de fått från statsverket, bekosta och sörja för denna biträdeshjälp. Dessa förvaltningsbidrag ha ofta visat sig otillräckliga, och sportlerna ha influtit mycket ojämnt i de olika distrikten. Just i de distrikt, där arbetsbördan kanske varit synnerligen stor, ha sportelinkomsterna varit små. På detta sättet har landsfiskalernas lönenivå i de olika distrikten blivit synnerligen ojämn och kanske just i de mest arbetstungda distrikten varit oskäligt låg. De ålderdomliga avlöningsförhållandena ha lett till att landsfiskalerna i stor utsträckning varit hänvisade till privat verksamhet, alltså till enskilda uppdrag. Härigenom har landsfiskalernas intresse i hög grad tagits i anspråk för arbetsuppgifter, som falla utom tjänsten. Det är ju ganska förklarligt. Deras tjänsteställning har genom dessa enskilda uppdrag i viss mån försvagats, något som ur offentlig synpunkt måste anses såsom ett missförhållande. Till dessa brister kan jag också lägga det, att utbildning och rekrytering varit i stort sett oreglerade och att stora svårigheter mött att på banan införa lämpliga krafter i tillräcklig utsträckning.

Den utväg, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med ett av sakkunniga framlagt förslag anvisat, bygger i första hand på en lönereglering för landsfiskalerna av samma typ som den, som genomförts för statens övriga befattningshavare, alltså en avveckling av sportelsystemet och ett övertagande från statens sida av de direkta förvaltningskostnaderna. Därtill föreslås, att staten sörjer för den biträdeshjälp av olika slag, som landsfiskalerna behöver. Å andra sidan få landsfiskalerna avstå från sina sportelinkomster, och dessutom har rätten att åtaga sig enskilda uppdrag väsentligt begränsats. Den kvarstår endast i mycket ringa omfattning. På det sättet har man även på detta område infört de moderna principer, som på senare tid på alla andra områden inom statsförvaltningen gjort sig gällande. Man har skapat en, väl icke rikligt men tillräckligt avlönad kår av ämbetsmän, som ha sitt huvudsakliga intresse i skötandet av sin tjänst och som också erhålla de förutsättningar, som äro nödvändiga för att de skola kunna fylla denna uppgift.

Vad särskilt angår landsfiskalernas utbildning har denna på ett ganska genomgripande sätt reglerats och ordnats. För detta ändamål avser man att inrätta en för hela riket gemensam antagningskommission, under justitiekanslerns ordförandeskap, dit de, som vilja inträda som aspiranter på landsfiskalsbanan, få vända sig. Kommissionen uttar ett lämpligt antal provaspiranter, som få tjänstgöra ute i landsfiskalsdistrikten och även i länsstyrelserna. Sedan man sålunda har erhållit en viss erfarenhet om deras duglighet och lämplighet för denna levnadsbana, återgår ärendet till antagningskommissionen, som antingen i fall av olämplighet definitivt avvisar vederbörande från banan eller antager dem som distriktsåklagaraspiranter. Därefter följer en ytterligare teoretisk och praktisk utbildning.

Det har stått mycken strid om huruvida den teoretiska utbildningen skulle äga karaktären av en akademisk juridisk examen, juris kandidatexamen, eller huruvida man skulle för detta ändamål anordna särskilda kurser. Kungl. Maj:t liksom de sakkunniga ha här intagit den ståndpunkten, att det inte skulle krävas akademisk examen utan i stället anordnas en särskild aspirantkurs, där aspiranterna skulle bibringas det nödvändiga juridiska kunskapsmåttet inom olika discipliner. Denna kurs har ansetts böra ha en tidslängd av två år och anordnas centralt. Undervisningen skulle där ligga på ett akademiskt plan. Givetvis är det av stor vikt, när det gäller att taga ståndpunkt till frågan, huruvida man skall kräva juris kandidatexamen eller icke, hur denna kurs är anordnad. Vad angår de discipliner, som äro av väsentlig betydelse

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
 delse för landsfiskalernas verksamhet, nämligen straffrätt och processrätt, måste kompetenskraven ställas ganska högt och i allt väsentligt motsvara fordringarna i juris kandidatexamen. Endast om man fasthåller vid detta och verkligen utför det i praktiken, kan man enligt min mening släppa kravet på juris kandidatexamen. Man vinner genom den av Kungl. Maj:t föreslagna kursen en besparing i kostnader för aspiranterna utan att effektiviteten i utbildningen eftersättes på den punkt, där den för landsfiskalernas speciella verksamhet är av den största betydelsen. Men å andra sidan är det också lika nödvändigt, att aspiranterna, när de komma till dessa kurser för att genomgå dem, äga sådana förkunskaper, att de kunna tillgodogöra sig undervisningen vid kurserna. Detta är enligt min mening ett oeftergivligt villkor för att kurserna verkligen skola medföra den nytta och utbildning, som de avse att lämna. I detta avseende kan jag inte finna, att kravet på studentexamen för landsfiskalsaspiranterna är mindre motiverat än kravet på studentexamen för överhuvud taget vilka universitetsstudier som helst.

Jag har uppehållit mig särskilt vid denna fråga, därför att utskottsmajoriteten — vi äro i stort sett enhälliga om utskottets utlåtande — på denna punkt gått på en annan linje och ansett, att man inte skulle fordra mer än realskol-examen av dessa aspiranter. En minoritet inom utskottet, bestående av mig och tre andra representanter från första kammaren, har däremot på denna punkt anslutit sig till Kungl. Maj:ts och de sakkunnigas förslag, där kravet på studentexamen upptagits. Man må ha sina åsikter om betydelsen av examen eller icke, men här föreligger icke till allmän diskussion den frågan, i vad mån det är den personliga dugligheten eller en examen som är det avgörande vid en tjänsts skötande. Frågan är av långt mindre räckvidd och gäller helt enkelt: Kunna dessa aspiranter, så som de genomsnittligt äro utrustade, följa denna undervisning utan att ha den förutbildning som studentexamen skänker? Ha de den erforderliga intellektuella träningen och mognaden redan efter avlagd realskolexamen? Eller måste de fortsätta sina studier i skolan fram till en studentexamen? För min del tror jag att syftet med denna kurs skulle i hög grad förfelas, om man skulle vara nödsakad att mottaga aspiranter utan de kunskapsförutsättningar, som studentexamen avser att skänka. Undervisningen vid kursen skulle fördröjas av elever, som icke kunde följa med, och detta skulle försinka hela utbildningsarbetet. Jag tror också, att det för dessa aspiranter med realskolexamen, som lockats in på banan, komme att möta många svårigheter och vedervärdigheter just ur den synpunkten, att de riskera att skiljas ut från kursen, därför att de icke kunna följa med. Ha de nått så långt som till realskolexamen, tror jag att det för deras egen skull är bättre, att de fullfölja sina studier fram till studentexamen för att därmed ha denna examen som grund för sin egen utbildning och i konkurrensen med andra.

Med avseende å löneplaceringen har i stort sett icke förekommit någon oenighet inom utskottet med undantag av att det i en reservation av herr Hedlund i Östersund påyrkats, att landsfiskalerna skulle placeras i lönegraderna A 24—A 26, under det att utskottsförslaget innehåller, att de skulle placeras i lönegraderna A 22—A 24. Detta sammanhänger med att herr Hedlund vill uppställa såsom kompetenskrav för landsfiskalstjänsterna, att aspiranterna skola ha avlagt juris kandidatexamen.

Herr talman! Det är, som jag nämnde inledningsvis, endast fråga om att fastställa de allmänna grunderna för denna organisation. Med dessa grundens fastställande träder ju icke själva organisationen ut i livet, men utskottet har på denna punkt uttalat, att det med hänsyn till den viktiga samhällsfunktion landsfiskalerna ha att fylla är av stor betydelse, att organisationen

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
också så snart som möjligt omsättes i verklighet. Såsom ofta framhållits, äro ju landsfiskalerna rättsordningens yttersta utposter ute i landsorten. Särskilt i en svår och orolig tid som den vi nu genomleva, ställes det stora krav på dessa utposter just för att främja rättsordningen och övervaka att allting går rätt till. Det är här fråga om en beredskap i ordets egentliga mening, en beredskap enligt min åsikt i lika hög grad nödvändig som den militära. Den står ju också den militära ganska nära; landsfiskalerna ha åtskilligt att syssla med försvaret. Jag ber därför att få till regeringen framställa det önskemålet, att denna organisation, så snart omständigheterna det medgiva och helst vid nästinstundande riksdag, måtte bringas ut i livet.

Med hänsyn till vad jag här anfört, herr talman, ber jag alltså att få yrka bifall till utskottets förslag, med den ändring i motiveringen, som innefattas i den av mig med flera avgivna reservationen, vilken finnes återgiven i utskottsutlåtandet som reservation nummer 1:o).

I herr Gärdes yttrande instämde herrar *Lindblom, Karl Magnusson, von Stockenström* och *Knut Petersson*.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Den omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna, som riksdagen går att besluta om, är en ingalunda ny fråga, ty utredningen har pågått sedan 1922, och frågan är icke heller av den art, att man kan avfärda den utan att det framförts några erinringar om huru landsfiskalerna i första hand äro avlönade i förhållande till t. ex. tjänstemännen vid tull, post, järnväg etc. och även huru utbildningstiden, jämfört med nu nämnda kategorier, ter sig.

Särskild hänsyn borde av utskottet hava tagits till det förhållandet, att landsfiskalstjänsten är en sluttjänst. Om kompetensfordringar samt utbildnings- och befordringstid skola strängt beaktas, kommer man vid en jämförelse mellan den för landsfiskalerna föreslagna lönegradsplaceringen samt tjänstemännens vid tullverket, postverket, statens järnvägar och telegrafverket lönegradsplaceringar till det resultatet, att landsfiskalernas placering i lönegradshänseende är avsevärt sämre än tjänstemännens i angivna verk. Den för landsfiskalerna föreslagna utbildningen skulle omfatta, förutom studentexamen eller motsvarande kompetens, eller, om utskottets förslag följes, realexamen — vi ha redan hört, att andra kammaren har beslutat i enlighet med reservationen, att utbildningen skall omfatta studentexamen — dels 2 års praktisk tjänstgöring och dels 2¹/₂ års teoretisk utbildning, den sistnämnda förlagd till högskola eller särskilt inrättad läroanstalt, alltså sammanlagt 4¹/₂ år, och ändock skulle de flesta landsfiskalerna stanna i lönegraden A 22.

Tullverkets kammarskrivarekurser, till vilka fordras studentexamen, omfatta praktisk tjänstgöring i 1 år och teoretisk utbildning i 7 månader, alltså tillhoppa allenast 19 månader. Avlöning eller ersättning utgår till eleven under hela utbildningstiden. Godkänd examen medför kompetens till tjänster till och med lönegraden A 29. Postverkets postelevkurser omfatta dels postexpeditörskurs om 15 månader, större delen praktisk tjänstgöring, och dels postassistentkurs, för vilken fordras studentexamen, omfattande praktisk tjänstgöring 18 månader och teoretisk utbildning 2 månader eller sammanlagt för båda kurserna 2 år 11 månader. Under den praktiska tjänstgöringen utgår ersättning till eleverna, men så gör det inte till landsfiskalsaspiranterna, med mindre landsfiskalen ur egen kassa betalar densamma. Dessa postverkets kurser giva kompetens till och med lönegraden A 29. — Statens järnvägars trafikelevkurser, för vilka såsom teoretisk underbyggnad realexamen är tillräcklig, omfatta dels 6 månader praktisk tjänstgöring och dels 5 månader teoretisk utbildning, eller allenast

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
11 månader. Eleven erhåller ersättning under såväl den praktiska tjänstgöringen som den teoretiska utbildningen. Kursen innebär kompetens till befattningar till och med lönegraden A 27. — Telegrafverkets assistentkurser, för vilka fordras studentexamen, omfatta dels praktisk tjänstgöring i 9 månader och dels teoretisk utbildning i 9 månader eller sammanlagt allenast 18 månader. Eleven erhåller lön eller ersättning under hela tiden. Kursen ger kompetens till och med lönegraden A 30.

Visserligen tillhöra ovan angivna tjänstemän de s. k. affärsdrivande verken, och jag unnar gärna dessa tjänstemän deras löner, men jag förmenar att landsfiskaltjänsten intar en sådan särställning i statsförvaltningen, att densamma icke bör vara bunden vid de normer eller principer, som kunna vara förenade med den civila statsförvaltningen i övrigt, särskilt vad lönesättningen beträffar.

Å sidan 31 i sitt utlåtande har utskottet anfört att med hänsyn till den ståndpunkt i fråga om kompetenskraven, som utskottet sålunda intagit, finner utskottet ej anledning att förorda annan löneställning för landsfiskalerna än den av departementschefen föreslagna placeringen i lönegraderna A 22—A 24.

Enligt vad jag ovan visat, finnes ett stort antal befattningshavare i rikets tjänst, som, ehuru deras kompetens, sådan den vunnits genom praktisk och teoretisk utbildning, är underlägsen de blivande landsfiskalernas, hava möjlighet till befordran till tjänster i lönegraderna A 27—A 30.

I den av den föregående ärade talaren omnämnda utredningen säges: »Ehuru det måhända ännu icke på alla håll erkännes, är landsfiskaltjänsten en mera betydelsefull, svår och arbetsam syssla än många befattningar inom statsförvaltningen, som äro placerade i lönegraderna A 22—24 eller än högre.» Det säges vidare: »I sitt tidigare yttrande hade justitiekanslersämbetet såsom framgår av det meddelade referatet uttalat sig för en placering av landsfiskalerna ej lägre än i den lönegrad, som numera är betecknad A 24. Ur de synpunkter ämbetet har att företräda vill ämbetet alltjämt förorda denna lönegradsplacering.»

Enär det torde vara ostridigt, att på innehavaren av landsfiskaltjänst ställas minst lika stora krav som på en innehavare av en tjänst i 27:e lönegraden inom tidigare berörda verk, anser jag att utskottets förslag icke innebär någon lycklig lösning av landsfiskalernas lönefråga. Man måste utgå från att dessa tjänstemän på grund av sin tjänsteställning skola vara ekonomiskt oberoende, vilket knappast kan vinnas med den föreslagna lönegradsplaceringen. Med hänsyn till denna omständighet får jag, herr talman, under uttalande av mitt beklagande, att utskottet icke ansett sig kunna följa det motionsvis framförda förslaget om landsfiskalernas placering i lönegraderna A 24—26, föreslå en placering i lönegraderna A 23—25. Såsom ett ytterligare skäl för en sådan lönesättning vill jag framhålla, att landsfiskalen, i olikhet med andra ämbets- och tjänstemän i verk och inrättningar, aldrig kan känna sig helt arbetsfri eller ledig, när hans tjänsteställning såsom polischef och ende ansvarig för ordning och säkerhet i sitt distrikt ständigt påkallar hans uppmärksamhet.

Utskottet har såsom sin åsikt uttalat, att organisationen »snarast möjligt» bör erhålla sin lösning, utan att angiva någon bestämd tidpunkt. Förhållandena beträffande landsfiskaltjänsterna äro numera emellertid sådana, att ett uppskov på obestämd tid kan anses medföra särskilda risker. Kungl. Maj:t har i propositionen antytt, att det nuvarande finansiella läget skulle omöjliggöra organisationens genomförande nu, men jag vill framhålla, att ett slutligt reglerande av landsfiskaltjänsterna är — såsom även sagts av den föregående ärade talaren — en beredskapsåtgärd av så vital betydelse, att den mycket väl och kanske i första hand bör sättas framför en hel del av övriga beredskapsåtgärder i riket. Den som i någon mån satt sig in i landsfiskalernas

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
tjänsteåligganden ej minst vid kristider, sådan som den vi nu genomleva, måste förstå, att en hel tjänstemannakår icke oupphörligt och under huru lång tid som helst kan belastas med så viktiga arbetsuppgifter, som nu är fallet, utan att beredas möjlighet till anständig försörjning och kompetent biträde. Vid nuvarande organisations genomförande förutsattes, att landsfiskalen vid sidan om sin tjänst ägde att åtaga sig enskilda uppdrag. På grund av de hopade tjänstegöromålen saknas nu denna möjlighet, och landsfiskalerna få i synnerligen stor utsträckning av sin lön bekosta avlöningar till biträden och utgifter för skrivmateriel m. m. i tjänsten, så att ofta icke återstår större behållet belopp än omkring 300 kronor i månaden. — Beredes icke snar och effektiv lättnad, föreligger stor fara för att den nuvarande organisationen faller samman. Då kostnadsökningen i stort sett icke avser större belopp än omkring 1 miljon kronor, torde man få anse att denna summa i förhållande till övriga försvarsåtgärder är av så relativt underordnad betydelse, att det ekonomiska läget icke bör föranleda längre uppskov i frågan än till den 1 juli 1941.

I den kungl. propositionen har förutsatts, att en del landsfiskaler skulle föredra att övergå på övergångsstat med bibehållna löneförmåner intill pensionsåldern. Det synes enligt utlåtandet anmärkningsvärt, att utskottet icke ägnat denna del av förslaget någon uppmärksamhet. Så som förslaget är utformat i propositionen, torde väl knappast någon av de nuvarande landsfiskalerna allvarligt reflektera på detta förslag, då vederbörande därigenom skulle komma i synnerligen ofördelaktigt läge med avseende å sin pension, som synes skola utgå med samma belopp som för närvarande. Skall man våga förutsätta, att någon frivilligt skulle övergå på övergångsstat, synes det som om dessa befattningshavare borde beredas bättre pensionsmöjligheter. Ännu större torde skälen vara för en sådan åtgärd, därest överföring till sådan stat skulle ske tvångsvis.

Utskottets förslag att biträdestjänsterna i lönegraden Eo 5, vilka avsetts för manliga innehavare med polismans befogenhet, i första hand skola tilldelas sådana landsfiskalsdistrikt, där endast ett tjänstebiträde finnes, kan hälsas med tillfredsställelse. Särskilt för allmänheten bör en sådan placering av biträden vara synnerligen välkommen, då viss expedition därigenom kan ske även i landsfiskalens frånvaro från tjänsterummet.

Beträffande utnämningsfrågan synes Kungl. Maj:ts förslag enligt min mening vara att föredraga framför utskottets.

Herr talman! Såsom jag tidigare anfört anser jag de av utskottet beslutade lönegradsplaceringarna ej vara förenliga med det ansvarsfulla och många gånger tunga arbete, som landsfiskalerna äro anförtrodda att utföra, utan tillåter mig yrka på att landsfiskalerna måtte placeras i lönegraderna A 23—A 25.

Därefter tillåter jag mig hänvisa till vad de sakkunniga sagt, som handhaft frågan om omorganisationen av landsfiskalstjänsterna, vilken utredning pågått sedan 1922 eller i 18 år. Det har varit legio av utredningar och förslag. Under denna tid ha landsfiskalerna förgäves fått vänta på en löneereglering, som varje utredning dock konstaterat vara av trängande behov påkallad. Tiden har runnit undan, och vi ha särskilt under senare åren blivit vanda vid nervkrig — vilket för landsfiskalerna räckt i 18 år. Vi skola ej onödigtvis hålla landsfiskalerna på sträckbänken och ej heller låta aspiranterna gå i ovisshet om sin framtid.

Därför, herr talman, vill jag yrka, att den ifrågasatta omorganisationen måtte träda i kraft den 1 juli 1941, vilket krav också framförts i motionen nr 263 i andra kammaren av herr Andersson i Lindome.

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Jag trodde, att sedan det sammansatta utskottets ordförande här klargjort frågan så utförligt som han gjorde, vi inte skulle behöva syssla så värst länge med den här saken, utan att kammaren snart skulle vara beredd att fatta beslut, i synnerhet som frågan på sätt och vis redan fått sin lösning genom andra kammarens beslut i dag.

Inom det sammansatta stats- och första lagutskottet ha ju meningarna varit ganska samstämmiga i de punkter vi haft att behandla med undantag av frågan om kompetensvillkoren. Där ha sex av utskottets andrakammarledamöter jämte mig kommit att bilda majoritet, då vi yrkat att man icke skulle fordra högre kompetens än realskolexamen. Jag insåg redan ifrån början det hopplösa i att ställa ett sådant yrkande i denna kammare, ty jag hade på känn, att de flesta av kammarens ledamöter voro intresserade av att man fordrade studentexamen. När nu våra förhoppningar äro grusade genom att andra kammaren bifallit reservationen, är det kanske meningslöst att ställa ett annat yrkande här, men jag ber pliktskyldigast, herr talman, att få i alla fall yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag skall endast säga några få ord; jag gör det på grund av en viss erfarenhet, och jag gör det efter att ha delgivit utskottsordföranden detta mitt tilltänkta inlägg.

Jag är i min hemstad genom skolöverstyrelsens förordnande bunden vid arbetareinstitutets föreläsningar, och jag har i denna egenskap bl. a. ordnat med en föreläsningsserie under rubriken Lag och Rätt; så har jag i en serie börjat med en föreläsning i civilrätten och avsåg fortsätta med straff- och processrätt. Jag stannade dock vid civilrätten; det gällde en enda föreläsning för ämnet, och det är ju ganska kort tid att framställa det ämnet. Jag hade därvid tillgång till en handbok i civilrätt för landsfiskaler, skriven av en civilrättsprofessor, och jag får bekänna, att vad som stod i den boken var ungefär lika mycket som jag själv kunde. Men jag gjorde också den erfarenheten, att liksom det var tack vare studentexamen, som jag under min Uppsalatid hade den något lättare möjligheten att fatta vad jag då fick inhämta i och för tagande av juris kandidatexamen, så skulle det varit nästan omöjligt att på rimlig tid tränga igenom denna handbok, om man ej haft studentexamen förut. Likadant var det med de handböcker för landsfiskaler i straff- och processrätt, som jag samtidigt läste.

Jag finner det därför vara oundgängligen nödvändigt, att man försöker säkerställa landsfiskalsaspiranternas kompetens, och instämmer följaktligen i den reservation som avgivits av herr Gärde m. fl.

Herr Linnér: Herr talman! När man som jag under en lång följd av år har fått göra bekantskap med och lärt sig sätta värde på ett stort antal landsfiskaler, så måste man livligt beklaga den envisa otur som har följt denna kår. Så snart det gällt en omorganisation av landsfiskalskåren eller en lönereglering för densamma, har det alltid varit något hinder, som kommit i vägen. Det är nu verkliga ett ytterst trängande önskemål, att man kommer ifrån utredningar till handling.

Efter det beslut, som andra kammaren har fattat, skall jag endast i allra största korthet yttra mig om två huvudpunkter i det föreliggande förslaget. Den ena är frågan om kompetensvillkoren, den andra är frågan om ikraftträdandet av organisationen.

Beträffande kompetensvillkoren håller jag före, att det förslag, som Kungl. Maj:t här har framlagt, är ett övergångs- och kompromissförslag, som inte kommer att stå sig länge. Om man överhuvud taget hoppas på att vi under

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

den kommande framtiden skola ha möjlighet att reformera förvaltningen såsom vi ha gjort hittills, kommer det snart att visa sig, att den kompetens, som man här kräver av landsfiskalerna, icke blir tillräcklig för deras uppgifter. Man kommer då att stå inför det alternativet att antingen öka specialkursen eller också fordra juris kandidatexamen. Jag tror att det senare blir det riktiga och att det hade varit bättre att redan nu taga det steget. Jag säger detta helt och hållet oberoende av den inverkan, detta kan ha på löneregleringen, endast på grund av den kännedom jag har om landsfiskalernas uppgifter. När det nu inte finns någon möjlighet att gå därhän genom ett bifall till herr Hedlunds reservation, vill jag endast på det varmaste tillstyrka den reservation, som har avgivits av utskottets ordförande m. fl. Jag gör detta på den grund, att jag är mycket livligt övertygad, att om man sänker förutsättningarna — de allmänna förutsättningarna bör jag säga; det förutsättes ju att Kungl. Maj:t kan ge dispens — så kommer det att möta mycket, mycket stora svårigheter för en aspirant att tillgodogöra sig kursen. Specialkursen kommer då att behöva förlängas med vissa propedeutiska övningar och kurser, som komma att alldeles i onödan öka kursens tidslängd och därmed kostnaden för aspiranten. Därtill kommer, att en yngling icke i den ålder, då han avlägger realskolexamen, lämpligen kan börja såsom landsfiskalsaspirant, utan kommer att tappa bort flera år av sitt liv, som han sedermera inte får tillräcklig nytta av. Han får sedan utfylla sin utbildning genom en längre tids kurs i Stockholm, vilket givetvis blir väsentligt dyrare för honom än om man förlägger den primära utbildningen till hans skoltid. Det blir säkerligen ett minimum av kompetenskrav, som kommer att tillgodoses genom de av Kungl. Maj:t föreslagna och av andra kammaren godkända bestämmelserna. I den delen tillåter jag mig således att yrka bifall till den av herr Gärde m. fl. avgivna reservationen.

Jag kommer sedan till en fråga, som är ytterst viktig, nämligen ikraftträdandet av denna reform. Jag kan då på grund av min egen erfarenhet vitsorda, att den nuvarande organisationen icke håller för de påfrestningar, för vilka den kan bli utsatt. I höstas var det verkligen på flera håll så, att det höll på att alldeles gå sönder. Landsfiskalerna stodo utan biträde, och man hade inte någon möjlighet förrän viss tid gått att tillförsäkra dem något statsanslag till biträden. Somliga av dem befinna sig ju på en låg inkomstnivå som omkring 4,000 kronor, och för dem finns det ingen möjlighet att bekosta biträden med egna medel. Följden var, att de fingo arbeta natt och dag och att det i alla fall var mycket svårt för dem att uträta allt vad de voro skyldiga till. Den situationen kan ju tänkas bli upprepad. Den kan också tänkas bli förvärrad, och det är ett läge, i vilket man icke bör försätta sig, när det gäller en så viktig del av administrationen som det här är fråga om.

Det är också en annan sida av saken, som är mycket allvarlig. På grund av det dåliga avlöningsläge, som landsfiskalerna under så lång tid befunnit sig i, har det blivit nästan en död, kan man säga, på landsfiskalsaspiranter. Det finns inte någon tillströmning. Man tycker att avlöningen är för dålig, och åtminstone de, som ha någon kompetens, vända sig åt annat håll. Detta kan ju inte fortgå i längden. Vi stå snart i flera län inför den situationen, att man inte ens kan skaffa vikarier för de landsfiskaler, som äro berättigade till ledighet på grund av sjukbetyg eller annat giltigt förfall. Det är därför alldeles nödvändigt, att det blir slut på den nu rådande ovissheten, så att de, som reflektera på att gå in på landsfiskalsbanan, veta vad de ha att hoppas på i fråga om lön och allmän tjänsteställning och vad som kommer att krävas av dem i avseende å kompetensfordringar.

Jag instämmer därför på det livligaste även i denna del i den värdjan, som herr ordföranden i utskottet riktade till herr statsrådet om att, för såvitt det

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
finns någon möjlighet, denna organisation måtte genomföras till början av budgetåret 1941/1942.

Herr Forslund: Herr talman! Jag ber att först få uttala min tacksamhet för att Kungl. Maj:ts lyckats finna en form för att åstadkomma den klarhet, som säkert är nödvändig för den kår, som beröres av denna reform. Den oviss-
het, som eljest skulle ha förelegat, skulle naturligtvis framför allt ha försvårat rekryteringen till dessa befattningar. Men utöver denna tacksamhet har jag också en synpunkt, som jag vill begagna tillfället att framföra.

Jag har den allmänna inställningen, att man endast där det är absolut nödvändigt skall öka kompetensfordringar på sätt här har ifrågasatts, då man vill lägga in även landsfiskalernas kompetensvillkor i det fack, där det fordras studentexamen. När det gäller materiella ting, skaffar man sig ju inte dyrbarare redskap än som är oundgängligen nödvändigt, och jag måste säga, att jag tror, att man bör tillämpa samma princip, när det gäller tjänstemännen, och icke av dem bör kräva längre och vidlyftigare utbildning än som är absolut nödvändigt för de tjänster som de ha att göra samhället. Jag ser, att man enligt uppgjord organisationsplan kommer att gå till väga med mycket stor noggrannhet vid uttagningen bland de sökande av aspiranter till dylika tjänster, att denna uttagning kommer att följas av en ganska lång provtjänstgöring, under vilken aspiranten icke får någon eller åtminstone ringa betalning, innan han får börja den teoretiska kursen, som här stipuleras som en förutsättning för att sedermera kunna få besked, om han skall få göra den slutgiltiga provtjänstgöringen. Under sådana förhållanden anser jag, att med en så utomordentligt noggrann prövning av rekryteringsklientelet är det för mycket begärt, om man dessutom kräver, att de skola ha studentexamen.

Vad betyder detta förslag, som framställts av de sakkunniga, som godtagits av Kungl. Maj:t och som riksdagen nu kommer att antaga? Det betyder att den blivande landsfiskalen skall först gå den långa och mödosamma vägen fram till studentexamen, sedan skall han ha en praktisk tjänstgöring på nära två år — ett år och nio månader, om jag inte har räknat fel — och sedan skall han därutöver ha en utbildning i den teoretiska kursen på ytterligare två år. Då vi ha ordföranden för den sakkunnigutredning, som utarbetat detta förslag, här närvarande, skulle jag vilja fråga honom: finns det några jämförbara grupper, på vilka man ställer så utomordentligt stora krav i fråga om utbildning, som man ställer på dessa aspiranter?

Ordföranden i utskottet anförde, att det är nödvändigt att aspiranterna ha studentexamen, för att de skola kunna genomgå teoretiska kursen. Jag måste säga mig: ligger det inte mycket nära till hands, att om man jämkade på denna kvalifikationsgrund och icke krävde studentexamen, man kunde göra en liten justering i kursplanen? Det brukar inte vara omöjligt, och jag tror att en liten justering av kursplanen inte skulle komma att på något sätt förminska deltagarnas kunnsighet och förmåga att sköta sin tjänst. Jag tror, att man från samhällets sida får försöka tänka litet på att vi icke höja kvalifikationsgrunderna för den ena gruppen efter den andra, ty detta betyder ingenting mer och ingenting mindre än ökade kostnader för vårt samhälle. Det gäller inte bara ökade kostnader för utbildningen, utan många gånger också en förhöjning av de belopp, som skola utgå i ersättningar. Dagens paroll om sparsamhet bör mana till försiktighet även på detta område.

Summan av vad jag har att säga är, att jag vill begagna tillfället att för min del göra den deklARATIONEN, att jag tror det vore lyckligt, om vi kunde komma tillbaka till den tid, då vi voro inne på att något sänka kvalifikationsgrunderna, i stället för att jämt och ständigt för nya grupper höja fordringarna.

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Jag gör, herr talman, intet yrkande, men jag ber att få anmäla, att jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Häri instämde herr *Lindhagen*.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Som herr Forslund nämnde, har jag varit ordförande i den senaste landsfiskalskommittén, och jag har i denna min egenskap haft ganska stor anledning att syssla med förberedelserna till det nu föreliggande förslaget. Tyvärr är det så, som flera talare redan påpekat, att frågan om en reform av landsfiskalsorganisationen varit utsatt för ett sållsynt oblikt öde. Den nuvarande organisationen har varit i kraft sedan något över tjugu år, och det dröjde inte många år efter dess genomförande, förrän man började märka, att den var behäftad med ganska betänkliga brister. Mycket kort tid efter det denna organisation förts ut i livet började man därför undersöka, vad det var för brister och hur man skulle kunna avhjälpa dem. Sedan har på detta område den ena utredningen efter den andra verkställts, och det har tillsatts kommitté efter kommitté, som behandlat denna fråga, men deras arbete har inte lett till något resultat förr än nu. Anledningen till detta är olika omständigheter, framför allt att man har nödgats sammankoppla landsfiskalsfrågan med en hel del andra organisationsspörsmål. Nu har man äntligen kommit så långt, att Kungl. Maj:t på riksdagens bord har framlagt ett förslag till en omorganisation. Men då man hunnit så långt, tycks det oblikt ödet alltjämt spela in, och nu har man nödgats stanna vid ett förslag till en principlösning. Kungl. Maj:t har icke kunnat föreslå, att denna omorganisation skall genomföras omedelbart, utan endast hemställt, att riksdagen skall ta ställning till grunddragen i omorganisationen.

Det är enligt min mening beklagligt, att man nu har måst stanna vid denna principlösning, men det är dock betydligt bättre, att man får denna lösning än att man väntar med det hela, till dess man slutligen kan genomföra det. Det är ju för alla kända omständigheter, som ha föranlett, att man fått stanna vid detta steg nu. Det statsfinansiella läget har icke möjliggjort ett omedelbart genomförande av reformen, men jag tror för min del, att det är av betydelse, att man nu fastställer grunden för den blivande landsfiskalsorganisationen. Hela det nuvarande osäkerhetstillståndet har, som särskilt herr Linnér påpekat, haft en synnerligen beklaglig inverkan i fråga om rekryteringen av landsfiskalskåren, och där ha inträtt verkligt allvarliga förhållanden just på grund av att allt varit så osäkert. Men redan den omständigheten, att en principlösning av frågan genomföres, kommer enligt min mening att leda till att åtskilligt av osäkerheten försvinner. Man har därför anledning att hoppas, att rekryteringen skall kunna förbättras ganska snart, redan därigenom att de, som reflektera på att gå in på banan, veta vilka utsikter de ha, vilka ekonomiska fördelar, som komma att bjudas dem o. s. v. Jag delar livligt den förhoppning, som här kommit till uttryck, att det skall bli möjligt att snarast sätta denna organisation i verket.

Det utskott, som haft att behandla frågan, har ju praktiskt taget enhälligt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag och funnit den lösning, som här förordats, vara godtagbar. Det är egentligen bara på en punkt, som meningarna ha delat sig, och det är, när det gäller kompetenskraven. Det var just herr Forslunds yttrande om kompetenskraven, som här uppkallade mig.

En av de anmärkningar, som man har riktat mot den nuvarande organisationen, har varit, att landsfiskalerna för närvarande icke äro tillräckligt rustade för att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden. Landsfiskalerna ha en mycket omfattande och vidlyftig arbetsbörda. Den berör en mängd

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
olika områden. De ha sin polistjänst, de ha sin utmätningssmannatjänst, och de ha sin åklagartjänst. Man har, då man kritiserat landsfiskalsutbildningen, särskilt pekat på att landsfiskalerna nu för tiden icke kunna anses fullt skickade att på tillfredsställande sätt föra åklagartalan inför rätta. Den utbildning, som landsfiskalerna ha, består nu i realexamen och därefter en landsfiskalsexamen, till vilken de blivande landsfiskalerna huvudsakligen få arbeta sig fram genom självstudier.

Det har blivit så undan för undan, att rättslivet blivit mer och mer komplicerat. Även till synes enkla mål kunna kräva ganska mycket av både juridiskt omdöme och juridisk skicklighet, och det är av betydelse, att åklagaren redan på ett tidigt stadium kan med juridisk skärpa pröva åtalsfrågor o. d. Det har också blivit så, att den rättssökande allmänheten mer och mer anlitar yrkesutbildade advokater för att föra talan inför rätta, och när man på den ena sidan stärker partens ställning, är det nödvändigt, att man också förstärker ställningen för den part, som står på den andra sidan. Det är av synnerlig vikt, tror jag, att de befattningshavare, som inför domstol ha att hävda statens straffanspråk, kunna göra detta på ett icke bara omdömesgillt, utan också skickligt och kunnigt sätt. Redan i den nuvarande situationen är det därför enligt min mening ett betydelsefullt krav, att landsfiskalernas kompetens ökas och stärkes.

Men vi stå nu inför en omdaning på rättsväsendets område. Den stora processreformen, som så länge varit under arbete, närmar sig nu sin fullbordan, och vi kunna räkna med att den inom de närmaste åren kommer att föras ut i livet. Med den nya processordningen komma mycket större krav än för närvarande att ställas på de parter, som agera i en rättegång. Man kommer där att gå in för den moderna muntlighetsprincipen och slopa det nuvarande skriftlighetssystemet, och redan införandet av denna princip ställer betydligt mycket större krav på dem, som ha att uppträda inför rätta. Hittills har det varit så, att domstolen i mycket hög grad fått ersätta vad som brustit hos parten och fått utöva en mycket effektiv processledning för att få fram vad som är av betydelse i målet. Vid den nya ordningen måste man av olika skäl tilldela domstolen eller rättens ordförande en mera passiv ställning, och det blir då parterna, som i verklig mening måste agera.

Det är därför nödvändigt, att man går in för en förstärkning av åklagarorganisationen genom att höja och skärpa kompetenskraven för landsfiskalerna. Utskottet har också enhälligt funnit detta vara berättigat, och det föreligger icke, såvitt jag kunnat finna, någon mening i motsatt riktning. Däremot har det inom utskottet tydligen rätt delade meningar om förutsättningarna för dessa skärpta kompetenskrav, och striden i denna fråga har nu slutligen kristalliserat ut sig så, att den huvudsakligen gäller, huruvida man skall kräva studentexamen av dem, som vilja gå in på landsfiskalsbanan eller om man skall nöja sig med den lägre realexamen. De sakkunniga liksom Kungl. Maj:t ha föreslagit studentexamen, men med dispensrätt, under det att utskottsmajoriteten stannat vid realexamen.

Det är klart, att man kan hysa delade meningar om vilket som är det önskvärda här, men enligt min mening tala skälen alldeles övervägande för att man bör uppställa studentexamen som det generella kravet. Man bör göra det ur ren allmänbildningssynpunkt. Det är viktigt, att våra åklagare komma upp till ungefär samma nivå som advokaterna, att de ha den allmänna utrustning, som advokaterna ha. De sakkunniga och Kungl. Maj:t ha också funnit, att det av rent praktiska skäl är lämpligare, att man tar studentexamen som utgångspunkt, därför att studentexamen avlägges vid en ålder, som passar mycket bra för inträde på landsfiskalsbanan, under det att realexamen avläg-

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)
ges betydligt tidigare, varför det blir en lucka där, då vederbörande icke kan direkt förkovra sig för den bana han tänker gå in på. Men det är intet av dessa skäl, som är avgörande för ställningstagandet, utan det avgörande är, att studentexamen måste anses nödvändig för att vederbörande på tillfredsställande sätt skall kunna tillgodogöra sig den teoretisk-juridiska utbildning, som är tyngdpunkten i fråga om kompetenskraven.

Det är icke alls så, att man ställer upp studentexamen som villkor för att därigenom erhålla garanti för att få duktigt folk på banan. Det är självfallet, att en studentexamen icke i någon mån utgör någon garanti för detta. Men det är en ganska omfattande juridisk utbildning, som dessa landsfiskalsaspiranter skola undergå på den relativt korta tiden av två år. Man har i denna kurs lagt in det väsentliga av juris kandidatexamen, och skola de på tillfredsställande sätt kunna tillgodogöra sig detta, måste de ha en god underbyggnad, och den goda underbyggnaden skulle här representeras av studentexamen. Jag tror för min del, att det skulle vara till direkt skada för de unga aspiranterna, om man lockade in dem på banan utan att tillse, att de hade den teoretiska underbyggnad, som är nödvändig för att de skola kunna tillgodogöra sig läroämnet. Om man tar in en person, som icke har teoretisk underbyggnad, och han sedan blir underkänd i denna teoretiska kurs eller icke orkar följa med, så har man sannerligen icke gjort honom någon tjänst, utan tvärtom.

Det är alltså enligt min mening icke så, som herr Forslund sade, att man skaffar sig för dyra redskap att använda i statens tjänst, utan man skaffar sig sålunda redskap, som äro nödvändiga för att utföra det arbete, som här behöver utföras. Mot detta resonemang kan man ju invända, att om så höga kompetenskrav skola uppställas, borde man gå in för juris kandidatexamen, en examen, som vi redan nu ha, och som då borde läggas till grund för det hela. Herr Linnér anförde bland annat, att han ansåg den föreslagna utbildningen icke tillräcklig, utan det hade varit riktigare, att man gått in för juris kandidatexamen. Såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t ha emellertid ansett, att det icke varit lämpligt att uppställa detta krav, och det av flera skäl. Juris kandidatexamen innehåller en hel del ämnen, som icke kunna anses vara av någon som helst betydelse för ett riktigt utövande av landsfiskalsbefattningen. Det finnes en del dött gods, som en landsfiskal icke kan ha någon glädje av, och juris kandidatexamen tar numera en avsevärd tid att avlägga; man får räkna med $4\frac{1}{2}$ à 5 år från studiernas början, och det skulle således innebära en synnerligen kraftig förlängning av utbildningstiden för landsfiskalerna. Men det viktigaste skälet mot juris kandidatexamen är enligt min mening, att man genom att uppställa ett så högt krav icke skulle få de skickligaste personerna in på denna bana, ty löneskalan för landsfiskaler kan icke sättas så högt, att de komma i paritet med andra juristbefattningar, utan den måste av olika omständigheter hållas relativt låg. Får man då här en juristbefattning, som ligger ekonomiskt sämre än andra juristbefattningar, är risken den, att man icke får de bästa juris kandidaterna, utan sådana juris kandidater, som icke ha möjlighet att komma fram på andra banor, och reformerade man på det viset, skulle det sannerligen icke bli till gagn för denna organisation, utan tvärtom.

Jag tror för min del, att den medelväg, som innefattas i de sakkunnigas förslag och i Kungl. Maj:ts proposition, är en lycklig medelväg. Man får här en förbättrad utbildning av landsfiskalerna utan att ställa kraven alltför höga, med de nackdelar, som följa därav. Jag vill därför uttala förhoppningen, att första kammaren i likhet med andra kammaren kommer att följa den reservation, som avgivits av herr Gärde m. fl.

I detta anförande instämde herr *Schlyter*.

Ang. omorganisation av landsfiskalsbefattningarna m. m. (Forts.)

Herr **Forslund**: Endast ett förtydligande, herr talman!

Jag ber att mycket starkt få understryka, att då jag talade om de dyrare redskapen, avsåg jag icke landsfiskalernas avlöning, utan jag avsåg endast kostnaderna för utbildningen, som dels drabba dem själva och dels staten. Jag har ingenting att erinra mot det förslag, som föreligger rörande landsfiskalernas löneplacering.

Herr **Sandorf**: Herr talman! Det ingår ju i landsfiskalernas uppgifter att ta hand om utlåningar, som händelsevis dyka upp i deras distrikt. Det är därför enligt min mening nödvändigt, att en landsfiskal besitter vissa språkkunskaper, så att han kan förstå och göra sig förstådd av främlingar. Han måste dessutom förstå vad som står i legitimationspapperen. Det bör inte tillgå här som i vissa exotiska länder, att passkontrollanten inte begriper ett dugg av det som står i passet, men är nöjd om han hittar ett par stora granna stämpelar någonstans i papperen.

Jag anser därför, att en landsfiskal bör vara utrustad med de språkkunskaper, som studentexamen avser att bibringa, och ber att få yrka bifall till den av herr Gärde m. fl. avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr **Gärde**, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring beträffande viss del av motiveringen, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr **Bondeson**, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, att däri uttalades, att den ifrågasatta omorganisationen borde träda i kraft den 1 juli 1941 samt att landsfiskalstjänsterna borde placeras i lönegraderna A 23—A 25.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Gärdes yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 224, i anledning av väckt motion angående organiserandet av ett hemvärn;

nr 225, i anledning av väckt motion angående utredning om framställning av torvpulver;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av krigsavlöningsreglementet;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till inköp av gengasaggregat;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till Fögderiförvaltningarna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av nya lokaler åt yrkesskolan vid vanförestalten i Hälsingborg;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare anslag till civila luftskyddet ävensom anslag till understöd åt flyktingar från Norge; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vägskattutjämningsbidrag m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner. *Dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.*

I en den 24 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 286, hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, framlagt förslag angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 228, inom första kammaren av herr *F. Ström* och den andra, nr 288, inom andra kammaren av herr *A. Sundberg*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen, vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 286, måtte medgiva, att, beträffande dyrtidstilläggen å pensionerna till f. d. befattningshavare i statens tjänst, dessa även under budgetåret 1940/41 måtte få utgå efter oförändrade grunder;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena, nr 233, inom första kammaren av herr *K. A. Johanson* m. fl. och den andra, nr 292, inom andra kammaren av herr *G. Arnemark* m. fl., i vilka motioner hemställts, att utskottet måtte avslå förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, med bifall till propositionen och med avslag å motionerna I: 228 och 233 samt II: 288 och 292, måtte godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940 förordade tillägget till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Bäcklund* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 233 och II: 292 samt i anledning av motionerna I: 228 och II: 288, måtte avslå förevarande proposition.

Herr Bäcklund: Herr talman! Kungl. Maj:t har framlagt en proposition, nr 286, innehållande förslag angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

I likhet med en del andra ledamöter, som också motionerat i saken, har jag icke kunnat finna, att Kungl. Maj:t eller departementschefen här varit inne på rätt väg. Förhållandet är ju det, att dyrtidstillägg utgå till en del i tjänst varande personal, som icke berörs av de senast genomförda lönereglerna, ävensom till pensionärer, änkor och barn efter civila befattningshavare m. fl. En hel del av dessa pensioner äro mycket låga, och där kan egentligen ingen besparing ske, om vederbörande skola kunna uppehålla livet på ett någorlunda drägligt sätt. Jag kan visserligen förstå, att departementschefen gärna vill göra vissa avdrag, men en sådan åtgärd borde icke drabba dem, som ha det sämst ställt i löne- och pensionshänseende, utan snarare dem, som ha någorlunda skapliga löner och pensioner.

Jag har vidare icke kunnat finna, att Kungl. Maj:t tagit hänsyn till att det mellan arbetsgivarna och landsorganisationen jämte till densamma hörande sammanslutningar ingångna ramavtalet alltjämt är i kraft. Det borde väl i alla fall på något sätt komma till synes, att detta ramavtal fortfarande gäller, och man tycker, att staten icke skulle taga första steget till att rubba den nuvarande ordningen, i synnerhet vad beträffar inkomsttagare, som tillhöra de lägst placerade grupperna. Det är här fråga om s. k. dyrtidstillägg — alltså icke om de rörliga tillägg, som utgå till dem, vilka ha reglerad avlöning — och detta system kommer ju framdeles att automatiskt upphöra att gälla, om utskottets förslag bifalles.

Jag har som sagt icke kunnat finna, att Kungl. Maj:t handlat riktigt mot de befattningshavare och pensionärer, som det här är fråga om. I bilaga till statsverkspropositionen, »utgifter för driftsbudgeten», yttrar departementschefen bl. a.: »I gällande bestämmelser angående dyrtidstillägg och procentuella tillägg ifrågasätter jag icke någon ändring.» Detta uttalande vill man ju gärna ta fasta på, och det har riksdagen också gjort, vilket framgår av den skrivelse, som riksdagen redan den 17 februari i år avlät, där det heter på följande sätt: »... dels medgivit, att dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1940/41 må i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande departementschefen förordade grunder utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t, dels också beslutat, att utgifterna för dyrtidstillägg skola beträffande befattningshavare och pensionärer vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar utgå av de medel, av vilka verkets utgifter i övrigt bestri- das».

För mig har huvudsaken här icke varit att gendriva frågan, vilket är onödigt, emedan jag anser den vara felaktigt väckt, utan huvudsaken har varit, att de befattningshavare och pensionärer, som det här gäller, skulle få behålla dyrtidstilläggen. Jag kan emellertid icke underlåta att i detta sammanhang också beröra ärendets konstitutionella sida. Jag har nämligen, herr talman, den uppfattningen, att man icke gärna vid samma riksdag kan behandla ett ärende två gånger. Jag förstår ju, att Kungl. Maj:t har grundat sin framställning på att det här är fråga om ett tillägg. På sätt och vis är detta riktigt, men förslaget är ju av sådan beskaffenhet, att det innebär en reducering av de förmåner, som vissa befattningshavare, pensionärer, änkor och barn ha fått sig tillerkända av riksdagen under innevarande år. Jag kan, som jag tidigare framhållit, icke finna, att man här handlat riktigt. Men detta är icke det avgörande, utan avgörande är, att dyrtidstillägg liksom förut borde ha utgått framför allt till nyssnämnda personer. Jag har framställt yrkande därom såväl på avdelningen som i statsutskottet, men detta yrkande blev icke bifallet. Det har därför icke återstått mig annat än att avge en reservation till

Dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
föreliggande utlåtande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

I herr Bäcklunds yttrande instämde herr *Johanson, Karl August*, och herr *Leander*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande, är utskottet i huvudsak enigt om att tillstyrka det förslag som Kungl. Maj:t framlagt, och det torde väl vara lämpligt att riksdagen också beslutar i enlighet därmed. Förslaget innebär ju en av de rådande förhållandena betingad förändring i förut gällande grunder. Det gäller att ställa de olika tjänstemannagrupperna i ungefär samma ställning i förhållande till varandra.

Jag skall inte gå djupare in på frågan, då jag föreställer mig, att kamraren kommer att ansluta sig till statsutskottets ståndpunkt. Jag vill endast påpeka, att frågan om dyrtidstilläggen ju återkommer varje år, och man får väl förutsätta, att Kungl. Maj:t genom finansdepartementet följer lägets utveckling och framlägger de förslag som kunna betingas av omständigheterna.

Jag finner således att utskottet har handlat riktigt, då det tillstyrkt Kungl. Maj:ts förevarande proposition, och jag yrkar, herr talman, bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Wagnsson: Herr talman! Såsom av utskottets utlåtande framgår, är det här avgivna förslaget betingat av en önskan att åstadkomma likställighet i fråga om principerna för stegring av dyrtidstillägget och det rörliga tillägget. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att när riksdagen maximerade det rörliga tillägget och beslöt, att det inte skulle stiga ytterligare, om man uppnådde ett indextal av 120, gjordes samtidigt ett bestämt uttalande, att därest levnadskostnaderna höjdes så kraftigt, att prisindex översteg 120, statsmakterna skulle uppta frågan till förnyad undersökning och prövning. Vi befinna oss nu i det läget, att vi vid halvårsskiftet kunna räkna med att uppnå eller till och med överstiga indextalet 120. Under sådana förhållanden är det i hög grad av behovet påkallat, att regeringen överväger att ta upp frågan på nytt och eventuellt till urtima riksdagen inkommer med förslag till de åtgärder, som en möjligen fortsatt prisstegring kan påkalla.

Jag har velat göra detta uttalande, men jag har i övrigt, herr talman, intet yrkande.

Herr Bäcklund: Den siste ärade talaren lade sitt anförande, som om han representerat Kungl. Maj:t. Jag tyckte det var egendomligt, att han ville hävda den mening han gjorde. Det gäller dock en mängd lågt avlönad personal och pensionärer, inte minst änkor och barn, med låga pensioner, för vilka dyrtidstillägget vid ett visst indextal skall inhiberas. Vi veta ju alla, hur dyrtiden påverkat levnadskostnaderna — vi behöva bara tänka på vad kol och koks kosta nu för tiden — och det är inte så gott att få de låga lönerna och dyrtidstilläggen att räcka till.

Herr Wagnsson förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle komma med ett nytt förslag till urtima, men därom är ingenting nämnt i den kungl. propositionen, och jag misstänker att det inte har varit avsikten. Skulle så vara förhållandet, har jag naturligtvis ingenting däremot, men jag tvivlar som sagt på att herr Wagnsson yttrar sig med någon större kännedom om Kungl. Maj:ts avsikter.

Den konstitutionella sidan av saken berörde inte den siste talaren, och det kanske berodde på att man i en sådan här fråga tycker, att det inte är så

Dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.) noga med den konstitutionella behandlingen. För min del kan jag emellertid inte komma i fråga, att det är oriktigt att behandla samma sak två gånger under samma riksdag. Jag vet ju, att det inte betyder så mycket i sak, ty Kungl. Maj:t kunde ju under alla omständigheter ha återkommit med frågan till urtima, men enligt mitt sätt att se är det konstitutionellt oriktigt att i dag fatta beslut i en fråga, som vi redan avgjort och skrivit till Kungl. Maj:t om.

Herr Wagnsson: Den föregående ärade talaren har tydligen missuppfattat mitt yttrande. Jag avsåg ingalunda att uppträda som någon representant för vare sig utskottet eller Kungl. Maj:t. Vad jag avsåg med mitt anförande var endast att till Kungl. Maj:t rikta en vädjan att till urtima riksdagen inkomma med en proposition, som möjliggjorde rättvisa både åt den grupp pensionärer och innehavare av tjänster med oregerad lön, som det här är fråga om, och övriga av det rörliga tillägget beroende tjänstemannagrupper.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Bäcklund vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anskaffning av brandredskap för Kalmar slott;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anläggningsarbeten å viss järnvägslinje; samt

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anordnande av skyddsrum i statens fastigheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

*Lagförslag
om krigs-
skade-
ersättning.*

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsskadeersättning, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 17 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 267, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om krigsskadeersättning.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma väckt motion, nämligen motionen nr 290 i andra kamraren av herrarna *Arnemark* och *Henriksson*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att propositionen nr 267 måtte bifallas av riksdagen; samt

Lagförslag om krigsskadeersättning. (Forts.)

B. att motionen II: 290, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Sandorf**: Herr talman! Det förslag till lag om krigsskadeersättning, som här framlägges för riksdagen, omfattar dels krigsskada å fastigheter jämte vissa inventarier och produkter, dels krigsskada å varor och maskiner. Förslaget har icke kunnat utformas efter försäkringstekniska principer, då de statistiska förutsättningarna härför ha helt saknats. Man kan alltså knappast tala om försäkring i detta sammanhang, utan det blir endast fråga om en uttaxering av de belopp som erfordras för krigsskadornas betalning.

Jag behöver icke särskilt framhålla vad som torde stå klart för envar, att denna lag ur beredskapssynpunkt är av utomordentlig betydelse. Det är ju ganska naturligt, om i fråga om vissa slags föremål och varor tvekan uppstår om möjligheten att utan vidare tillämpa lagen. Det finns föremål och varor, t. ex. betongkonstruktioner, upplag av metaller och dylikt, som icke kunna brinna, men väl förstöras vid ett bombangrepp. Sådana föremål och varor äro i allmänhet icke brandförsäkrade. Att brandförsäkring finnes, är emellertid ett villkor för att ersättning skall kunna erhållas. Jag förmodar, att saken kan ordnas genom att föremålen i fråga nu brandförsäkras — brandpremien är ju låg i förhållande till krigsskadebidraget — och brandförsäkringsbolagen ha naturligtvis ingenting emot att teckna försäkring på risker som icke kunna brinna.

Jag vill anföra ett annat fall som torde vara diskutabelt. Det gäller fartyg under byggnad. Här uppfyllas lagens föreskrifter såtillvida, att det gäller ett under arbete varande fabrikat som är brandförsäkrat i svenskt försäkringsbolag. Denna brandförsäkring ingår emellertid som en detalj i det försäkringsavtal, som byggherren vanligen träffar med ett sjöförsäkringsbolag, så snart byggnadskontraktet är undertecknat. Av vissa andra bestämmelser i lagen synes framgå, att det endast är brandförsäkringsbolag som härvidlag kunna komma i fråga. Emellertid bör ju frågan om krigsskadeersättning även i detta fall kunna ordnas, eventuellt genom statens krigsförsäkringsnämnd.

Det är naturligtvis önskvärt att även annan egendom än den, som här omnämnas, må komma i åtnjutande av krigsskadeskydd. På regeringens initiativ har en utredning om krigsskadeersättning i fråga om personlig lösegendom igångsatts, och förslag till lag härom torde kunna väntas till kommande urtima riksdag. Det finns nu emellertid viktiga egendoms-kategorier, som icke utan vidare kunna hänföras till vare sig maskiner och varor eller till personlig lösegendom. Som exempel vill jag nämna kontorsinventarier, hotellinventarier och butiksinredningar. Egendom av detta slag skulle ju möjligen kunna bilda en tredje grupp. Jag vill emellertid icke närmare ingå på vad som eventuellt kan göras härvidlag, utan endast uttrycka den förhoppningen, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet skall medverka till att så många egendoms-kategorier som möjligt komma i åtnjutande av krigsskadeskydd.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 45, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § sista stycket i förordningen om mödrahjälp.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till mödrahjälp och moderskapspenning för budgetåret 1940/41 jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Bidrag till sjukkassor för budgetåret 1940/41.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den
norrländska
jordfrågans
lagvägar
m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion rörande den norrländska jordfrågans lagvägar m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 134, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla

1) att lägga en ledande tanke och en ordnande hand över särskilt den norrländska jordfrågans lagvägar samt därvid gå till grunden med denna sak;

2) att därvid särskilt i fråga om 'återvinning till allmogen av odlingslägenheter med tillbehör', komplettering av ofullständiga jordbruk samt arrendatorers frigörelse gå väsentligen de vägar, som utstakats av jordkommissionerna av åren 1901, 1912 och 1919».

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindhagen*, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om ett samvetsgrant övervägande, med begagnande främst av redan tillgängligt utredningsmaterial,

A) att vid komplettering av ofullständiga jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland uppmärksamheten främst riktades på de genom 1896 års ägostyckningslag avsiktligt tillkomna ofullständiga jordbruken, vilka funnes förtecknade i lantmäterihandlingarna;

att därvid kompletteringen skedde med jord från den fastighet, varifrån det ofullständiga jordbruket utbrutits, varvid även övervägdes, i vad mån dessa jordbruk av staten borde »återvinnas till allmogen» kostnadsfritt eller mot reducerad gottgörelse vid disponerandet för sitt ändamål;

B) att därvid gammal avvitrerad kronojord skäligen utnyttjades även för skapande av nya jordbruk;

C) att omsider en universell frigörelse av jordbruksarrenden under industri- och större gods planerades givetvis med skäliga undantag;

D) att omsider uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de allmänna skogarna, lagstadgades även för större enskilda skogar;

E) att expropriationsrätt infördes för statsförvärv av skogsmark i den allmänna välfärdens intresse och särskilt av kalmarker, vanvårdad skog och rimligtvis erforderliga delar av de i Norrland, Dalarna och Värmland plundrade gamla statsskogarna;

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

F) att en allsidig organisation inriktades på tillskapande i tidernas längd av kommunala skogsallmänningar inom riket;

G) att den pågående fjärde förskingringen av kronojord med försäljningar väsentligen avbrötes och utbyttes i stället mot upplåtelse med finansierad äborätt, även i övrigt utformad efter förebild av tomträtten sådan den grundlagts i huvudstaden;

H) att den utlovade men åter uppskjutna expropriationslagstiftningen toge manlig och uppriktig hänsyn främst till de ändamål, den borde tjäna och således även för nu nämnda ändamål.

Herr Lindhagen: Herr talman! Detta är egentligen den största frågan på dagens föredragningslista. Den stod i går före de båda ärenden, som nu stå först på dagordningen, men dessa ansågos, såsom rörande pengar, vara viktigare än den fråga, som jag har väckt och som bara rör lagar. Pengarna sattes alltså före lagarna, och nu kommer denna fråga i sista ögonblicket att behandlas av kammaren. Några ord nu bara om den stora saken.

Det är Norrlandsfrågan som nu gör sig påmind igen, liksom den gjort ända sedan 1901. Vi hade ju nyligen ett exempel på vilket intresse den fortfarande väcker, då riksdagen, både första och andra kammaren, behandlade från högerhåll väckta motioner om att tillsätta en stor kommission för att bringa hjälp åt Norrland, som är försummat i många avseenden, icke minst i fråga om jordbruket. På förslag av jordbruksutskottet beslöt riksdagen avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, att med anledning av de synpunkter som anförts i nämnda motion efter »utredning» genom en stor kommission eller på annat sätt hjälpa Norrland i dess efterblivenhet eller, som man i åtskilliga fall kan säga, dess nöd. Samtidigt har vid denna riksdag väckts en annan motion, som mest rör frågan om pengar. Det gällde anslag som behövas. Även i denna motion anföras mycket berättigade synpunkter, och jag har med största nöje biträtt förslaget om en skrivelse från riksdagens sida.

Nu föreligger en motion av mig, som närmast rör den *norrländska jordfrågans lagvägar*, men också i mångt och mycket det övriga Sverige, där skogsbygder finnas. Det förhöll sig ju så, att norrlandslagstiftningen kom att sträcka sina verkningar inte bara till Norrland, Värmland och Dalarna, utan även till det övriga riket, fastän i vissa delar på ett ofullständigare sätt. Den fråga jag här väckt rör närmast jordbrukets och skogsbrukets förhållande till varandra, och jag har satt som motto till mitt särskilda yttrande: »Land skall främst med lag byggas, ej med allmosor.» Jag menar därmed, att *jordfrågans lagvägar äro grundläggande, och statens s. k. egnahemslånerörelse är en efterföljande hjälpande hand.*

Denna fråga, som jag har specificerat i åtskilliga yrkanden, är konkretare än den nämnda högermotionen, som bara avsåg en allmän »utredning», utan någon närmare konkretisering inom de särskilda områdena. Jag däremot, som talar å det norrländska jordfolkets vägnar, har framlagt en rad konkreta frågor som redan äro »utredda» av *norrlandskommittén, värmlandsundersökningen och jordkommissionen*, herr talman.

Beträffande den norrländska jordfrågans lagvägar bör vidare erinras, att *rissa av dessa jordkommissionens förslag redan tagit form av gällande lagar, men att andra likaledes grundläggande överväganden ännu vänta på förverkligande.* Förbudet för bolag att förvärva bondejord, som först gällde Norrland, Dalarna och Värmland men sedan utsträcktes till hela Sverige, var en revolution mot de gamla samhällsuppfattningarna på den tiden. Förbudslagen fulländades även med en rad av kompletterande lagar. Därigenom hävdades döds-

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)
faran för bönderna i Norrland, Dalarna och Värmland. Men nu gäller det att omsider gå till roten även med frågor, som ännu inte äro upptagna till prövning.

Nu börja norrländska jordbrukare på att åter göra sig påmint genom sina sammanslutningar. De ställa krav på statsmakterna. De hålla möten och uppträda med energi. De förvänta att det skall dagas för dem ytterligare, som individer och klass.

Utskottet säger nu om denna högermotion — som rör sig om redan utredda frågor som måste genomföras eller åtminstone böra ha en viss förtursrätt och ägnas samma uppmärksamhet som högermotionen, som sysslade med industrien och endast antydningssvis rörde vid det norrländska jordbrukets nödläge — att väsentliga delar av *förevarande i många hänseenden betydelsefulla frågekomplex* redan äro eller kunna förväntas inom den närmaste tiden komma under utredning och behandling. Utskottet fortsätter: »*Givetvis komma därvid de av motionären anförda synpunkterna att tagas under övervägande.*» Med andra ord: man säger uttryckligen ifrån, att här måste något ytterligare göras, utöver de synpunkter som kommo fram i den från högerhåll väckta motionen, men där inte utvecklades på något mera konkret sätt och undvek jordfrågans detaljerade lagproblem. Det är då ur rättssynpunkt och även praktiskt taget underligt, att utskottet, efter att i motivena ha givit motionären rätt i allting, ändock av räddhåga för alla mera djupgående åtgärder slutar med att motionen icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd. I andra kammaren har i dag Udde Jacobson från lappmarken gjort anmärkning på denna motsägande handläggning och yrkat bifall även till mina yrkanden. varefter utskottets medlem Hage från Norrbottens län ytterligare inskräp betydelsen av motionen. I en tidigare motion framförda industriella synpunkter har riksdagen begärt att få utredda, men här avvisar man en annan motion, som rör lika viktiga eller ännu viktigare saker. Eftersom jordfrågans ordnande är det grundläggande, och lagutskottet erkänner, att denna fråga är lika viktig som den motion jordbruksutskottet tidigare tillstyrkte, borde det ha kommit till ett annat resultat än att motionen icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Detta kan inte Norrlands jordfolk nöja sig med. Det är dess talan jag för. Andra lagutskottet har med anslutning från alla partier, inklusive industrimännen, inte gjort någon invändning mot motivena i motionen, men väl mot dess kläm.

Mitt första yrkande gäller nu att vid *komplettering av ofullständiga jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland* uppmärksamheten främst riktas på *de genom 1896 års ägostyckningslag avsiktligt tillkomna ofullständiga jordbruken*, vilka finnas förtecknade i lantmäterihandlingarna; samt att därvid *kompletteringen sker med jord från den fastighet, varifrån det ofullständiga jordbruket utbrutits*, varvid även överväges, i vad mån dessa jordtilldelningar av staten böra »återvinnas till allmogen» kostnadsfritt eller mot reducerad gottgörelse vid disponerandet för sitt ändamål.

Här äro också några påtagliga dagspolitiska krav att ta fasta på. Inom egnahemslånerörelsen har med bistånd från jordbruksministerns sida gjorts en sådan omkastning i organisationen, att man nu skall besluta att uppta även den grundläggande frågan om att *komplettera ofullständiga jordbruk* särskilt i Norrland. Denna fråga väckte jag på sin tid i Norrlandskommittén, men sedan har den varit vilande och ännu inte blivit på allvar löst. Det ligger väl närmast till hands, att man börjar med de ofullständiga jordbruk, som skapades genom 1896 års lag, den s. k. ägostyckningslagen, vilken avsåg att bereda trävaruindustrien tillfälle till skapande av ofullständiga jordbruk genom bibehållande allenast av sina bondeskogar, vilka bönderna på sin tid fått gratis av staten. Dessa jordbruk vet man var de ligga — det framgår av lant-

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

mäterihandlingarna. Man skall inte bara på måfå uppköpa litet jord här och litet jord där, om det händelsevis finns någon till salu och sedan se till i vad mån ett och annat ofullständigt jordbruk i närheten kan på måfå brukas därmed, utan det är också oerhört viktigt, att jorden tages från den fastighet från vilken det ofullständiga jordbruket med oförnuft utbrutits. Det gäller här först och sist att i alla dessa fall den gamla kronskog, som bortskänkts av kronan till förfelade ändamål, får närmast svara för delningen.

Detta avser den första punkten. Där har ock med belägg från norrlandskommitténs utlåtande i motionärens särskilda yttrande erinrats och visats vilka ofantliga vinningar industrien gjort genom avvitrtingarna och direkt eller gratisköpen sedan från bönderna. Inte skall eftervärlden finna sig i något sådant. Norrlandskommittén, där greve Douglas satt som ordförande — en mycket konservativ man — samt där domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen även voro representerade, sade ock ifrån, att här måste man tala om »återvinning till allmogen» av de odlingslägenheter med tillhörig skog, som på detta skändliga sätt gått dem förlorade. Återvinning är en ordagrann översättning från det latinska ordet reduktion. Detta hindrar inte, att man kan iakttaga måtta i behjärtade fall. Industrien får ju för övrigt behålla den stora lejonparten av statens skogar, som givit den miljoner, ja miljarder utan egna utlägg. Då kan det inte vara mer än riktigt, att man hjälper dessa fattiga människor, som äro kvar på de avstyckade torpställen, som deras egendomar nu blivit reducerade till. Inte skall man nu lägga nya lån på dem, så att de få betala ytterligare till industrien, utan man skall väl kunna moderera ersättningarna för den mark, som återlämnas till deras fastigheter.

Vidare yrkar jag, att Kungl. Maj:t skulle överväga, att därvid *gammal avvitrtrad kronojord skäligen utnyttjas även för skapande av nya jordbruk*. Det är väl rimligt, att lagstiftningen bereder möjlighet inte blott att komplettera de avskiktligt tillskapade ofullständiga jordbruken utan även att skapa nya självständiga jordbruk på kronans gamla jordar. Det visades i Norrlandsmotionen 1901, att ägostyckningslagen från 1896 var ingenting annat än den statshandling, »varmed *jordbruket definitivt och officiellt förråddes åt sågverksintresset*», och Norrlandskommittén betonade också detta.

För det tredje föreslår jag, att omsider en *universell frigörelse av jordbruksarrenden under* industribolag eller enskilda skogsspekulanter samt de större godsens i södra och mellersta Sverige kommer till stånd, givetvis med skäliga undantag. Där tillkom en försyn att förhjälpa arrendatorerna och deras familjer till en varaktigare stad. Arrendatorerna kallades på sin tid för bolagsslavar. Nu ha de ju fått det någorlunda bättre, därför att en social arrendelagstiftning trädde emellan. Norrlandskommittén och de två jordkommissioner, som därefter tillsattes 1912 och 1919, ha alla haft samma inställning. Det är även för dessa tre kommissioner, i vilka jag suttit, som nu åter föres talan liksom även för det folk, som de ville skydda. Men i en sen tid som den nuvarande ha representanterna i riksdagen icke upplevt de gamla striderna och ofta knappast ens hört talas om dem. Då kan man inte heller påräkna något intresse för dem.

Geijer skaldade: »Hell dig, du frie man av järn, du bonde god.» Skall man då tillåta denna ofria kvarleva av förfelad statskonst? Skola inte dessa arrendatorer kunna komma som ett mäktigt tillskott till en fri bondeklass. En klass som arbetar för sin egen och sina barns räkning och själv får skörda frukterna av sitt arbete. Då får även jordbrukets skötsel det uppsving, som den egna besittningen medför, till skillnad från den arrenderade besittningen.

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

På grund av ständiga påminnelser just härom från Norrlandshåll har nu tillsatts en jordberedning med uppgift att framlägga förslag om ändring av arrendelagen. Jag vet inte, vilken gång i ordningen detta sker. Det blir ju aldrig någon reda med detta, förrän man går till botten med saken. Om man bara sätter till kommittéer, numera kallade »sakkunniga» (!) med uppdrag att tumba litet på Norrlandslagstiftningen, skumma företrädesvis på ytan, då kommer det aldrig att vila någon fred över en slik ofullkomlighet. Nu har denna kommission avgivit ett betänkande — som det ser ut att ligga åtskilligt arbete bakom — om reformering särskilt av den sociala arrendelagstiftningen. Frågan skall nu föredragas i jordbruksdepartementet, och jordbruksministern har tillkallat såsom rådgivare ordföranden i kommissionen, som väl vill ge arrendatorerna vissa nya förmåner men är motståndare till att göra dem fria, såsom dock gick för sig i Finland redan under förra världskriget. I jordkommissionen utropade en gång Nils Wohlin att denna arrendatorernas frigörelse borde fullkomnas på ett och ett halvt år. Men i Sverige ha vi sålunda ingenting att vänta av detta nya övervägande. Någon följande riksdag kommer därför med åtskilligt skumm på ytan, ur vilket det eviga kravet om frigörelse fortfarande skall tona från djupen.

Vidare föreslås i motionen, att omsider *uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de allmänna skogarna, lagstadgas även för större enskilda skogar, givetvis i all synnerhet sådana, som utgöra avvitrade kronojord*. Till förbättring av skogsvården i Norrland har riksdagen i stället och allena anslagit såsom present åt enskilda en miljon kronor att fördelas på visst sätt. Men statsmakten vägrar numera, att det uthållighetsbruk för bevarande av skogskapitalet, med vilket all allmän jord skötes, skall utsträckas även till större enskilda skogsägare och då i all synnerhet till de fastigheter som fått dessa kronoskogar gratis.

Detta har däremot ända sedan 1903 mångfaldiga gånger med stor majoritet påkallats av andra kammaren i anslutning till mina motioner därom. Det har påkallats av de tre jordkommissionerna. Det har påkallats från många andra håll. Att få regeringsmakten och riksdagen att intressera sig för en sådan välfärd är nu omöjligt. Och detta trots att förenämnda palliativa lilla anslaget motiverats med att »skogarnas avkastningsförmåga går tillbaka». Då skall man väl åtminstone se till, att uthållighetsbruk införes åtminstone på de gamla donationsskogarna, lika väl som det redan förekommer på de bibehållna allmänna skogarna. Därför har jag här framställt ett yrkande i överensstämmelse och anslutning till sakens natur och den förenämnda opinion i gångna tider till förmån för skogens bevarande och tillväxt, för arbetsförtjänter å orten, för jordbruket, för den produktiva industrien, för handelsbalansen.

För det femte hemställes, att *expropriationsrätt införes för statsförvärv av skogsmark i den allmänna välfärdens intresse* och särskilt av kalmarker, vanvårdad skog, och rimligtvis erforderliga delar av de i Norrland, Dalarna och Värmland plundrade gamla statsskogarna. Andra kamraren har också förr i tiden varit på det klara med, att det inte är annat än rimligt, att kronan exproprierar vanvårdad skog och kalmarker. Nu få de enskilda gratis pengar för att ställa sin mark i ordning. Det är väl riktigare, om dylika pengar användas åtminstone delvis för att till kronan förvärva eller återköpa slika marker och ställa dem i ordning med trygghet för evärdlig skötsel av skogarna.

Vidare yrkas här i anslutning till sekelskiftets och jordkommissionernas uppfattning — ty det är för dem jag talar — att riket bör vinnlägga sig om att *främja kommunala skogsallmänningar* såsom en ytterligare ryggrad för skogsvården i Sverige särskilt i Norrland, där det finns så mycket skog, som egentligen till erforderlig del skulle använts för detta. Det förekommer på några

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)

ställen, att man skapat sockenallmänningar av Gustav Vasas stora donation av alla ägor däruppe, som obygdade ligga. Det var en landshövding i Norrbotten, som hade ett möte med bönderna. Dessa sade, att de vid avvittningen ville ha skogen utdelad på sig, men då slog han klubban i bordet och sade: »Det är beslutat, att här skall bli en skogsallmänning också.» Detta hände i norra Norrbotten, och likadant har det gått på några andra ställen, bland annat i följd av Norrlandsmotionen. Överallt annorstädes är det försummat. I Norge gjordes för många år sedan — jag vet inte, hur det gått i fortsättningen — en storvulen framställning från regeringsmakten om skapande av en organiserad rörelse för att både genom lag och genom allmosor skapa kommunalskogar i socknarna.

Slutligen har i motionen påmints om den nu sedan länge pågående *fjärde förskingringen av kronojord*, som jag kallar den. Den första gick till prästerna, den andra till adeln, den tredje till plutokratien. Nu får riksdagen varje år på sitt bord en proposition, vari står, att vi skola sälja och sälja, sälja och sälja all möjlig kronojord. Emellertid förde liberalerna med Karl Staaft i spetsen fram tanken, och även socialdemokraterna, att riket inte borde kasta bort kronans mark på det där sättet utan upplåta den med någon besittningsrätt, som var lika betryggande som äganderätt men som medgav, att kronan höll sin skyddande hand över jorden. På det viset bereddades varaktigt trygghet både för innehavaren och för det allmänna. Det föreslogs stiftande av en *lag om åborätt*. En kommitté arbetade i sju år, och så kom den slutligen fram med en åbolag, men finansieringsfrågan var inte ordnad, vilket varit alldeles nödvändigt. Tomträtt till allmän jord för bostadsändamål är lagfästad med rätt även till inteckning i densamma för lån till bebyggandet. Detta var som sagt emellertid inte ordnat när det gällde åborätten. Slutligen kom lag till stånd genom proposition till riksdagen, en lag om åborätt. Den väckte föga efterföljelse. Folket visste, hur en slät nyttjanderätt till fast egendom under långa tider misshandlats av ägaren eller deras fogdar. Folk litat inte på det där. Men i Stockholm, landets huvudstad, har det gått att få tomträtten genomförd och det med sådana villkor, att staden nu kan behålla äganderätten till sina tomter. Här har, med stöd tillika av en stadens tomträttskassa, skapats en s. k. förbättrad äganderätt, som alla partier efter trettio års inbördes krig enat sig om att godkänna. På samma sätt borde det med eftertanke kunnat lyckas att slå igenom åborätten för jordbruksändamål.

I stället för att riksdagen, såsom jag yrkade, skulle besluta en finansiering av den föreslagna åborätten, sökte man från socialdemokratiskt håll rädda situationen genom att åbon skulle få efter tjugu års ofinansierad besittningsrätt med äganderätt köpa åbofastigheten. Detta vanstyre har vållat, att f. n. åborätten bara tillämpats i ett enda fall, vartill kommer, att fröken Tamm nere i Södermanland har några åbor å jord, som hon donerat att upplåtas enligt åborättslagen.

I våra lagböcker står åborättslagen med stor stil som en bestående stor författning, och detta fastän den bara tillämpats på två ställen. Men lagböckerna bli dyrare till följd av att man varenda gång en ny lagbok ges ut måste trycka om denna vidlyftiga lagruin.

Slutligen är det en livsfråga, att den *utlovade men åter uppskjutna expropriationslagstiftningen* tager mandom och uppriktig hänsyn främst till de ändamål, som den bör tjäna. Det är alldeles orimligt att nu bara bygga på egnahemslånerörelsen och sådant och låta staten köpa upp jord på måfå här och där. Man bör ha en lagstiftning bakom, som ger kraft åt förvärven. Förslag om en sådan skulle väl ha framlagts i samband med den senaste revisionen av statens egnahemslånerörelse, där det förkunnades, att man nu

Ang. den norrländska jordfrågans lagvägar m. m. (Forts.)
 också skulle ta itu med komplettering av de ofullständiga jordbruken. Det har föreburits att en sådan särskild lag ej vore nödvändig, men det ansågo de tre jordkommissionerna.

Herr talman! Jag har talat mig litet varm i dessa frågor, men det har här verkligen varit en *lidandets väg*. I första bandet av jordkommissionens betänkande har jag skrivit ett omfattande särskilt yttrande. Där finns ett kapitel, kallat Lidandets väg.

Utskottet har i sin motivering helt biträtt mina yrkanden, och då önskar jag naturligtvis, att detta också skall utmynna i en hänvändelse till regeringen, ty annars kommer det ju inte fram dit, utan jag får gå ensam och i underdånighet inlämna en skrivelse, där jag omnämner, att utskottet i sin motivering biträtt min motion, men att riksdagen ansett, att motionen trots detta inte skall föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Saken blir därigenom mördad på det ena eller andra sättet, vilket också nog var en het längtan här och var. Herr Velander m. fl. har såsom en framställning från högerpartiet och detta även i andra kammaren, även med mitt uttalade stöd, fått igenom en äskan till Kungl. Maj:t om en undersökning av Norrlands ekonomiska förhållanden i nutiden. Nu kommer här en fråga, där andra lagutskottet medgivit, att jordfrågans försummade lagvägar i Norrland äro lika viktiga. Men där kommer ingen skrivelse till. Velander är icke ens tillstädes nu vid debatten och hjälper å sin sida även de nämnda lagvägarnas gamla syften fram till ett officiellt erkännande.

Emellertid får jag nu, herr talman, — såsom ock skedde i andra kammaren genom Uddo Jacobson från Vilhelmina — sluta med att yrka bifall till mitt särskilda yrkande i alla punkter.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till mina olika yrkanden, framförda och motiverade i mitt särskilda yttrande till utskottets utlåtande.

Herr Norman: Med hänvisning till utskottets motivering hemställer jag om bifall till dess yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de yrkanden, som framställts i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 32 samt statsutskottets utlåtanden nr 242—246 och 250.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu hlivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.;

nr 388, i anledning av riksdagens år 1939 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1938—30 juni 1939 m. m.;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; samt

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsskadeersättning; och

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m., såvitt angår förordningsförslaget.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 391, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 228 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40; samt

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1940/41;

sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 2, angående arvode åt av sammansatt stats- och första lagutskott anlitat biträde;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk i fråga om viss ändring av avlöningsreglementet för riksdagens verk, m. m.;

nr 49, med förslag till ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 50, angående avlöningsförhållandena för den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen under återstående tid av 1940 års riksdag;

andra lagutskottets memorial nr 47, angående ersättning åt extra hovrättsfiskalen Sven Edling, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av visst ärende; ävensom

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.